

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva
a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre
Research Institute of Agricultural and Food Economics

ISSN 1338-6336
online verzia

ISSN 1335-6186
tlačená verzia

Ekonomika poľnohospodárstva

Economics of Agriculture

3

2016



predseda Redakčnej rady doc. Ing. Štefan BUDAY, PhD.
Chairman of Editorial Board *NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava*

Redakčná rada doc. Ing. Marian BOŽÍK, PhD., podpredseda Redakčnej rady
Editorial Board *NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava*
Dr. h.c. prof. Ing. Peter BIELIK, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
PhDr. Stanislav BUCHTA, PhD.
NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava
Dr.h.c.prof. mpx.h.c.prof. Ing. Vladimír GOZORA, PhD., MBA
Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, Bratislava
prof. Ing. Miroslav GRZNÁR, DrSc.
Ekonomická univerzita, Bratislava
doc. Ing. Klaudia HALÁSZOVÁ, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ
NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava
prof. Ing. František KUZMA, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
prof. JUDr. Eleonóra MARIŠOVÁ, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
prof. Ing. Ľuboslav SZABO, CSc.
Ekonomická univerzita, Bratislava

výkonný redaktor Ing. Ivan MASÁR
Editor *NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava*

adresa redakcie Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva
Editorial Office a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, Slovenská republika
tel 02/582 43 234

© VÚEPP Bratislava

Ekonomika poľnohospodárstva • ročník XVI. • vychádza štyrikrát ročne • číslo 1/2016 • redakčne spracované v mesiacoch január-marec 2016 • príspevky nájdete na internetovej stránke www.vuepp.sk • časopis je excerpovaný do medzinárodného informačného systému AGRIS/FAO a CAB ABSTRACTS • ISSN 1338-6336 (online)

Obsah Ekonomiky poľnohospodárstva č. 3/2016
(Table of Content of the Economics of Agriculture No. 3/2016)

Vedecké práce (Scientific Papers)

1) Zuzana Chrastinová – Svetlana Belešová

Ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva SR v roku 2015

Economics of agriculture and food industry of the Slovak Republic in the year 2015.....5

2) Tatiana Čičová – Zuzana Federičová– Štefan Buday

Zhodnotenie implementácie PRV SR 2007-2013 na konci programového obdobia

Evaluation of the Implementation of the RDP SR 2007-2013 at the end of the programme period.....32

3) Ivan Masár – Svetlana Belešová – Ivona Ďuričová

Trendy vidieckeho turizmu a hodnotenie podporných nástrojov v Slovenskej republike

Trends of rural tourism and evaluation of support tools in Slovak Republic.....48

4) Mária Jamborová - Anna Trubačová

Vývoj ponuky a dopytu vybraných obilnín na Slovensku a ich ekonomická efektívnosť v rokoch 2010-2014

Development of supply and demand of selected cereals in Slovakia and their economic efficiency in the years 2010-2014.....68

5) Vladimír Filipovič – Vesna Popović

Situácia v produkcii a zbere liečivých rastlín v Srbskej republike

State of production and collecting of medicinal plants in the Republic of Serbia91

Z vedeckého života (From Scientific Life)

Dagmar Matošková

Odbor ekonomiky a manažmentu SAPV predstavil plán činnosti do roku 2020

Department of economics and management of the Slovak Academy of Agricultural Sciences introduced Activities Plan up to 2020.....99

Informácie zo sveta (Information from Abroad)

Darina Zaimova

História bulharského družstevníckeho hnutia

History of Bulgarian co-operative movement.....103

Zuzana Chrastinová – Svetlana Belešová

Ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva SR v roku 2015

Economics of agriculture and food industry of the Slovak Republic in the year 2015

Abstract *In the article it is analysed economics of agriculture and food industry for the year 2015 and year-to-year development from macroeconomic and sector point of view. Macroeconomic aspect is taken into account in shares of agricultural decisive indicators (gross value added, intermediate consumption, employment, gross fixed capital formation, average salary, import and export of agricultural commodities) or agriculture and food industry on national economy indicators. In sector look the stress is imposed on economic development of agriculture and food industry sectors and causes of cost/benefit relations as well as factors that influence earnings in the sector or in particular branches of food industry. In the year 2015 compared to previous year the agriculture registered changes that underwrote on decline of economic and productive indicators. Year-to-year changes were not so significant in food industry compared to agriculture. Preliminary earnings before tax achieved 30.5 million EUR in the agriculture and 152.3 million EUR in the food industry. Total expenditures from European and national resources into agriculture and food industry reached volume 870.6 million EUR.*

Keywords *agricultural economics – earnings – credits – taxes – insurance – inflation – economics of food industry*

Abstrakt V článku je analyzovaná ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva za rok 2015 a medziročný vývoj z makroekonomického a odvetvového hľadiska. Makroekonomický aspekt je zohľadnený v podieloch rozhodujúcich ukazovateľov (hrubej pridanej hodnoty, medzispopotreby, zamestnanosti, tvorby hrubého fixného kapitálu, priemernej mzdy, dovozu a vývozu agropotravinárskych komodít) poľnohospodárstva, resp. pôdohospodárstva a potravinárstva na ukazovateľoch národnej ekonomiky. V odvetvovom pohľade je akcent položený na ekonomický vývoj odvetví poľnohospodárstva a potravinárstva a príčiny nákladovo- výnosových vzťahov ako aj faktory ovplyvňujúce výsledok hospodárenia v odvetví, resp. v jednotlivých odboroch potravinárskeho priemyslu. Poľnohospodárstvo v roku 2015 v porovnaní s predchádzajúcim rokom zaznamenalo zmeny, ktoré sa podpísali na poklese dosahovaných ekonomických a produkčných ukazovateľov. V potravinárstve medziročné zmeny neboli také výrazné ako v poľnohospodárstve. Predbežný výsledok hospodárenia pred zdanením dosiahol v poľnohospodárstve 30,5 mil. € a potravinárstve 152,3 mil. €. Celkové výdavky z európskych a národných zdrojov do poľnohospodárstva a potravinárstva dosiahli objem 870,6 mil. €

Kľúčové slová ekonomika poľnohospodárstva - výsledok hospodárenia – úvery – dane – poistenie – inflácia - ekonomika potravinárskeho priemyslu

Článok je výsledkom ekonomickej analýzy poľnohospodárstva a potravinárstva, ktorá je parciálnou časťou Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR – Zelenej správy, ktorú každoročne vypracováva NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva pre MPRV SR.

Už druhý rok za sebou ekonomika Slovenska rástla rýchlejšie ako ekonomika poľnohospodárstva čo sa odrazilo v poklese podielu poľnohospodárstva na väčšine rozhodujúcich ukazovateľoch národného hospodárstva – hrubej pridanej hodnote, medzispotrebe a zamestnanosti. Pokles cenovej hladiny spôsobil defláciu, ktorá sa v roku 2015 prehĺbila. Náhlady na defláciu sú rôzne, niektorí ekonómovia považujú defláciu ako súčasť ozdravných procesov v ekonomike v období recesie s konkrétnym vplyvom na ekonomickú efektívnosť a spotrebiteľský blahobyť a to v závislosti od dobrovoľnej voľby zamestnávateľov, kapitalistov, podnikateľov a spotrebiteľov, alebo nedobrovoľnej intervencie vlády (Salerno, J. T., 2002).

Okrem makroekonomických aspektov hodnotenia odvetví meradlom úspešnosti podnikov je výsledok hospodárenia – zisk, resp. strata. Skutočná použiteľnosť kapitálu, v podobe zisku, je závislá od miery transformácie vyprodukovaného výsledku hospodárenia na peňažné prostriedky, čo súvisí s nákladmi výnosmi a peňažnými tokmi. Výsledok hospodárenia determinuje možnosti jeho využitia ako vlastného interného zdroja samofinancovania a zároveň aj mieru uspokojenia nárokov vlastníkov, ktorí podniku poskytnú kapitál v podobe externých vlastných zdrojov - základné imanie (Zalai, K., 2006).

Jednou z príčin stratovosti poľnohospodárskych podnikov je, okrem vysokých nákladov, aj nižšia úroveň inputu, meraná hodnotou výrobnnej spotreby na 1 ha, nižšia tvorba pridanej hodnoty, ale aj vyššie stavy hospodárskych zvierat, ktoré vzhľadom na nízke ceny produktov prispievajú k strate (Grznár, M., 2014).

Výsledky hospodárenia poľnohospodárskych podnikov sú každoročne ovplyvňované nákladovými a produkčno-ekonomickými dosahmi, t.j. na jednej strane úrovňou nákladov (vstupy materiálové a pracovné) na dosiahnutú hmotnostnú produkciu rastlinnej a živočíšnej výroby a na druhej strane realizáciou produkcie cez ceny, čo sa premietne v tržbách. Okrem toho sú rozhodujúce aj podpory ako súčasť ostatných výnosov, ktoré sú významné v úhrade záväzkov poľnohospodárskych podnikov (Chrastinová, Z. 2015).

Podľa Hutníka, F. (1997) sa podiel poľnohospodárstva na realizovanej pridanej hodnote potravín v čase znižuje. Tomuto názoru sa pripájajú viacerí autori. Veselská, E. (2006) tvrdí, že jedným z charakteristických rysov súčasnosti sa stáva skutočnosť, že poľnohospodársky podnik ako výrobca základných surovín pre výrobu ďalšej potravinárskej, či nepotravinárskej produkcie stráca svoj rozhodujúci vplyv na potravinový trh a je stále vo väčšej miere ovplyvňovaný okolím. Presun silového ťažiska na finalizujúce články, spracovania a distribúcie stavia poľnohospodára do novej pozície, závislejšej na podmienkach určených dominujúcimi subjektmi v príslušnom potravinovom reťazci. O tom svedčí nielen rastúca ekonomická sila obchodu a potravinárskeho priemyslu pri formovaní dopytu po

potravinách, ale tiež klesajúci podiel poľnohospodárskej suroviny v štruktúre ceny finálneho potravinového produktu.

Metodický postup

Analýza ekonomickej situácie poľnohospodárstva a potravinárstva bola vypracovaná na základe štatistických a rezortných údajov o slovenskom poľnohospodárstve a potravinárstve. Išlo o štatistické údaje ako aj o databázu MPRV SR Informačných listov, prevádzkovanú NPPC-VÚEPP v Bratislave, ktorá obsahovala v roku 2015 údaje za 2501 poľnohospodárskych podnikov právnických a fyzických osôb. Potravinársky priemysel bol analyzovaný na základe štatistických údajov ako aj rezortných údajov MPRV SR z výkazu Potravn. Pri analýze boli použité štandardné metódy výskumnej práce ako sú analýza a syntéza, komparácie, triedenie súborov podnikov a grafické znázorňovanie vývoja vybraných ukazovateľov za posledných päť rokov. Hodnotenie ekonomickej situácie v poľnohospodárstve je predmetom každoročne vypracovanej Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR - Zelenej správy, ktorá zahŕňa aspekty makroekonomické a odvetvové, t.j. pohľad na ekonomickú a produkčnú výkonnosť podnikateľských subjektov v poľnohospodárstve a v potravinárstve vrátane výrobných faktorov a zahraničného obchodu ako aj porovnanie s krajinami EÚ. Poznatky z týchto analýz sú využité v článku. V prípade, že neboli v čase vypracovania k dispozícii makroekonomické údaje o poľnohospodárstve uvádzali sme údaje za pôdohospodárstvo.

Výsledky

Vývoj hlavných makroekonomických ukazovateľov pôdohospodárstva¹⁾ a potravinárstva^{2) 3)}

Podľa údajov Štatistického úradu SR bol vývoj hlavných ekonomických ukazovateľov v bežných cenách v roku 2015 v porovnaní s rokom 2014 diferencovaný (Tab.1).

Hrubá pridaná hodnota (HPH) sa v bežných ako aj stálych cenách zvýšila v ekonomike SR, ale v pôdohospodárstve klesla. Medzispotreba v ekonomike SR vzrástla v bežných aj stálych cenách, kým v pôdohospodárstve v bežných cenách klesla a v stálych cenách vzrástla. Hrubá produkcia sa v ekonomike SR zvýšila v bežných aj v stálych cenách, v pôdohospodárstve v bežných klesla. Tvorba hrubého fixného kapitálu (THFK) sa zvýšila v ekonomike SR, v pôdohospodárstve aj v potravinárstve. Priemerná nominálna mesačná mzda sa zvýšila tak v ekonomike SR, ako aj v potravinárstve, kým v pôdohospodárstve klesla. Priemerná mzda v pôdohospodárstve sa medziročne znížila o 2,3 % na 670 €. V potravinárstve priemerná mzda dosiahla úroveň 786 € a medziročne vzrástla o 1,9 %. Mzdová disparita medzi ekonomikou SR a jeho pododvetviami - pôdohospodárstvom a potravinárstvom - pretrvávala aj naďalej. V porovnaní s priemerom ekonomiky SR, bola

¹⁾ pestovanie plodín, chov zvierat, poľovníctvo a služby s tým súvisiace; lesníctvo a ťažba dreva; rybolov a akvakultúra

²⁾ výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov

³⁾ za rok 2015 bol v čase vypracovania kapitoly nedostupný údaj za potravinárstvo pre hrubú pridanú hodnotu, medzispotrebu a hrubú produkciu a za pôdohospodárstvo ukazovateľ hrubá produkcia

mzda nižšia v obidvoch odvetviach agropotravinárskeho sektora, v pôdohospodárstve o 24,12 %, v potravinárstve o 10,99 %. V zahraničnom obchode sa pri poľnohospodársko-potravinárskych výrobkoch dosiahlo záporné saldo (-1 096 mil. €), ktoré sa medziročne prehĺbilo. V ekonomike SR zahraničný obchod dosiahol aktívne saldo (ale medziročne nižšie o 30 %) na úrovni 3 303 mil. €.

Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na základných ukazovateľoch hospodárstva SR

Share of agriculture and food industry on basic economy indicators of the Slovak Republic

Tab. 1

Ukazovateľ ¹	Podiel v % ¹²		Rozdiel ¹³ 2015- 2014
	2014	2015	
Podiel pôdohospodárstva na:			
- hrubej pridanej hodnoty (b. c.) ²	4,40	4,05	-0,35
- hrubej pridanej hodnoty (s. c.) ³	4,42	4,26	-0,16
- medzispotreby (b. c.) ⁴	2,39	2,28	-0,11
- medzispotreby (s. c.) ⁵	2,21	2,23	0,02
- tvorby hrubého fixného kapitálu (b. c.) ⁶	2,36	2,21	-0,15
- zamestnanosti ⁷	3,26	3,28	0,02
- priemernej mzdy ^{8 *}	79,95	75,88	-4,07
Podiel výroby potravín a nápojov a tabak. výrobkov na:			
- tvorby hrubého fixného kapitálu (b. c.) ⁹	1,39	1,45	0,06
- zamestnanosti ⁷	1,89	1,89	0,00
- priemernej mzdy ^{8 *}	89,86	89,01	-0,85
Podiel zahraničného agropotravinárskeho obchodu na:			
- vývozu ¹⁰	4,22	4,03	-0,19
- dovozu ¹¹	6,31	5,93	-0,38

Prameň: prepočty NPPC - VÚEPP s použitím prameňov: ¹⁴

¹⁾ vypočítané z údajov prijatých zo ŠÚ SR na vyžiadanie a ďalších prameňov ŠÚ SR (internet, publikácia); členenie podľa štatistickej klasifikácie SK NACE

²⁾ ŠÚ SR, predbežné údaje z marca 2016

* pomer priemernej mzdy odvetvia k priemernej mzde v národnej ekonomike s. c. (v tejto tabuľke aj k nej prislúchajúcej časti textu) = stále ceny vypočítané reťazením objemov k referenčnému roku 2010

1/ indicator, 2/ share of agriculture in gross value added (current prices), 3/ share of agriculture in gross value added (constant prices), 4/ share of agriculture in intermediate consumption (current prices), 5/ share of agriculture in intermediate consumption (constant prices), 6/ gross fixed capital formation (current prices), 7/ employment, 8/ average wage, 9/ share of food, beverages and tobacco production in gross fixed capital formation (current prices), 10/ share of agricultural and food foreign trade in export, 11/ in import, 12/ share in %, 13/ difference, 14/ Source: Calculations of RIAFE (Research Institute of Agricultural and Food Economics) using the following sources:

1) Calculated from data accepted by the Statistical Office of the Slovak Republic and other sources of the Statistical Office of the Slovak Republic (internet, publication; structuring by the statistical classification SK NACE,

2/ Statistical Office of the Slovak Republic, preliminary data of March 2016

* Ratio of the average wage of the sector to the average wage in the national economy constant prices (in this table as well as in the related part of the text) = constant prices calculated by linking volumes to the reference year of 2010

Tendencie vývoja základných makroekonomických ukazovateľov (hrubá pridaná hodnota, medzispotreba, tvorba hrubého fixného kapitálu, zamestnanosť, priemerná mesačná mzda, zahraničný obchod) ekonomiky SR a jej odvetví - pôdohospodárstva a potravinárstva - sa odrazili na medziročných zmenách v účasti pôdohospodárstva a potravinárstva na ekonomike SR tak, že v roku 2015:

- podiel pôdohospodárstva na ekonomike SR sa zvýšil pri medzispotrebe (0,02 p. b. v s. c.) a zamestnanosti (0,02 p. b.) a klesol pri priemernej mzde (4,07 p. b.), HPH v bežných cenách (0,35 p. b.) a v stálych cenách (0,16 p. b.), THFK v bežných cenách (0,15 p. b.) a pri medzispotrebe (0,11 p. b. v b. c.),
- podiel potravinárstva na ekonomike SR sa zvýšil pri THFK v bežných cenách (0,06 p.b.). a klesol pri priemernej mzde (0,85 p.b.). Pri celkovej zamestnanosti sa nezmenil,
- podiel zahraničného obchodu agropotravinárstva klesol tak na celkovom dovoze (0,38 p.b.) ako aj na celkovom vývoze (0,19 p.b.) zahraničného obchodu SR.

Okrem hodnotenia makroekonomických ukazovateľov, sú rozhodujúce relácie salda zahraničného obchodu s agropotravinárskymi komoditami a miera využitia produkčného potenciálu, t.j. poľnohospodárskej pôdy slovenského poľnohospodárstva v porovnaní s poľnohospodárstvom vybraných krajín EÚ-28 (Tab.2). Porovnaním produkčného potenciálu a zahraničného obchodu Slovenska s okolitými krajinami a s hospodársky vyspelejšími krajinami je možné konštatovať, že:

- Slovensko dosahuje vysoké záporné saldo zahraničného obchodu s agropotravinárskymi komoditami, prepočítané na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy, dovoz o 48 % prevyšuje vývoz,
- pomer úrovne dovozu k vývozu s agropotravinárskymi komoditami Slovenska je najvyšší nielen z okolitých krajín a krajín V 4, ale najmä v porovnaní s produkčne vyspelými krajinami,
- produkčný pôdny potenciál Slovenska nie je dostatočne využívaný k reláciám vývozu a dovozu agropotravinárskych komodít, aj vzhľadom na to že Slovensko dováža výrobky, ktoré je schopné vyrobiť a má na to produkčné predpoklady, pretože využívaná poľnohospodárska pôda podľa LPIS je nižšia ako disponibilná pôda podľa katastra (podľa IL MPRV SR).

Ukazovatele o využívaní poľnohospodárskej pôdy a zahranično-obchodnej výmene s agropotravinárskymi komoditami za rok 2014

Indicators of agricultural land use and foreign trade with agricultural and food commodities in the year 2014

Tab. 2

Krajiny ¹	Saldo ZO v mil.€ ²	p.v.p. v tis. ha ³	Saldo ZO v €/ha p.v.p. ⁴	Dovoz v €/ha p.v.p. ⁵	Vývoz v €/ha p.v.p. ⁶	Koeficient dovozu k vývozu ⁷
Slovensko ⁸	-1 107	1 925	-575	1 770	1 195	1,48
Česko ⁹	-753	3 516	-214	1 843	1 629	1,13
Maďarsko ¹⁰	2 351	5 346	440	761	1 200	0,63
Poľsko ¹¹	7 272	14 424	504	922	1 426	0,65
Rakúsko ¹²	-397	2 716	-147	3 718	3 572	1,04
Nemecko ¹³	-4 766	16 725	-285	4 019	3 734	1,08
Francúzsko ¹⁴	9 620	28 930	333	1 521	1 854	0,82
Taliansko ¹⁵	-3 356	12 720	-264	2 703	2 439	1,11
Španielsko ¹⁶	8 874	23 572	376	1 084	1 460	0,74

Prameň: Eurostat, Výpočty NPPC-VÚEPP ¹⁷

1/ country, 2/ foreign trade balance, 3/ agricultural utilised land (in thousand hectares), 4/ foreign trade balance in EUR/hectare of agricultural utilised land, 5/ import in EUR/hectare of agricultural utilised land, 6/ export in EUR/hectare of agricultural utilised land, 7/ import/export coefficient, 8/ Slovakia, 9/ Czech Republic, 10/ Hungary, 11/ Poland, 12/ Austria, 13/ Germany, 14/ France, 15/ Italy, 16/ Spain, 17/ Source: Eurostat, calculations of National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Výsledky hospodárenia poľnohospodárskej výroby v roku 2015

Poľnohospodárstvo, podľa predbežných údajov, dosiahlo za rok 2015 kladný **výsledok hospodárenia**, t.j. zisk vo výške 30,5 mil. € (Tab.3, Graf 1). Bol to druhý následne po sebe ziskový rok. V porovnaní s rokom 2014 sa výsledok hospodárenia znížil o 35,2 mil. € a aj pri náraste podpôr ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva stagnovala. Výnosy klesli o 1,1 % a náklady sa mierne zvýšili (0,4 %). Ekonomiku slovenského poľnohospodárstva v roku 2015 významne ovplyvňoval, podobne ako predchádzajúce roky, vývoj cien na európskom a svetovom trhu s poľnohospodárskymi komoditami. Rok 2015 bol charakteristický cenovými prepadmi poľnohospodárskych komodít najmä živočíšnej výroby. Cenový vývoj poľnohospodárskych komodít ovplyvnili krátkodobé a dlhodobé faktory, ktoré sa premietli do ekonomiky výrobkov a následne do ekonomiky poľnohospodárskych podnikov. Klesla aj pridaná hodnota o 40,3 mil. € (10,4 %). Podpory zlepšili výsledok hospodárenia, bez nich by bola väčšina podnikov stratová. Podiel celkových podpôr na výnosoch dosiahol 36,7 % a medziročne sa podpory zvýšili o 23,6 % (7,4 p.b.), čo bolo spôsobené dočerpávaním finančných prostriedkov z PRV 2007-2013 a čerpaním z nového Programu rozvoja vidieka 2014 -2020. Z podpôr podniky uhrádzajú vstupy, úroky z úverov, nájomné a daň za užívanú pôdu ako aj dane z podpôr z fondov EÚ. Naďalej pretrvávali diferencie medzi úrovňou podpôr slovenského poľnohospodárstva a poľnohospodárstva krajín EÚ-15.

Základné ekonomické ukazovatele za poľnohospodárstvo

(v mil. € bežné ceny, index v %, podiel v %)

Basic economic indicators of agriculture (in million EUR of current prices, index in %, share in %)

Tab. 3

Ukazovateľ ¹	2013	2014	2015	Index 2015/2014 ¹²	Rozdiel 2015-2014 ¹³
Výnosy ²	2 349,1	2 400,3	2 374,1 *	98,9	-26,2
Náklady ³	2 351,6	2 334,6	2 343,6 *	100,4	9,0
Výsledok hospodárenia ⁴	-2,5	65,7	30,5 *	46,4	-35,2
Pridaná hodnota ⁵	419,1	386,5	346,2	89,6	-40,3
Tržby za vlastné výrobky ⁶	1 515,6	1 544,9	1 531,5	99,1	-13,4
- z toho: rastlinné ⁷	804,9	849,9	878,0	103,3	28,1
Živočíšne ⁸	710,7	695,0	653,5	94,0	-41,5
Tržby za tovar ⁹	198,4	179,1	135,8	75,8	-43,3
Podpory spolu ¹⁰	713,2	706,9	870,6	123,2	163,7
Podiel celkových podpôr na výnosoch ¹¹	30,4	29,5	36,7	-	7,2

Prameň: ŠÚ SR, r. 2013, 2014 - definitívne údaje Roč 1-01 a Roč 2-01, r. 2015 - Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR 4/2015 - predbežné údaje a vyžiadané údaje zo ŠÚ SR * Rok 2015 - odhad NPPC-VÚEPP z podkladov IL MPRV SR¹⁴

1/ indicator, 2/ revenues, 3/ costs, 4/ income from operations, 5/ value added, 6/ revenues from own products, 7/thereof: vegetal, 8/ animal, 9/ revenues from goods, 10/ total subsidies, 11/ share of total subsidies on revenues, 12/ index, 13/ difference, 14/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, years 2013, 2014-final data, statements Roč 1-01 and Roč 2-01, the year 2015 Statistical report about basic development tendencies in the Slovak economy 4/2015 - preliminary data and data requested from Statistical Office of the Slovak Republic, * the year 2015 – estimation of National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics based on background papers of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic

Ekonomiku poľnohospodárskych podnikov ovplyvnili viaceré faktory a to:

- pokles výnosov (1,1 %) a mierne zvýšenie (0,4 %) nákladov,
- pokles tržieb z predaja vlastných výrobkov (0,9 %) pod vplyvom zvýšenia tržieb rastlinných výrobkov (3,3 %) a poklesu tržieb živočíšnych výrobkov (6,0 %),
- pokles hrubej poľnohospodárskej produkcie v bežných cenách (11,0 %), pri výraznom poklese rastlinnej produkcie (14,1 %) a pomalšom poklese živočíšnej produkcie (6,5 %),
- štruktúrou dominujúca rastlinná (57,4 %) pred živočíšnou (42,6 %) výrobou,
- pokles cenového vývoja poľnohospodárskych výrobkov (2,2 %), pri miernom zvýšení (0,4 %) rastlinných, a výraznom poklese živočíšnych výrobkov (4,6 %),
- najväčší pokles cien zo všetkých poľnohospodárskych výrobkov bol u surového kravského mlieka (10,7 %) a jatočných ošípaných (10,5 %), čo sa odrazilo na výsledku hospodárenia podnikov špecializovaných na tieto komodity,
- pokles hektárových úrod väčšiny komodít rastlinnej výroby (okrem pšenice, strukovín, ovocia) s dosahom na zníženie ich naturálnej – hmotnostnej produkcie a to obilnín (19,2 %) a z nich najmä kukurice (48,8 %), okopanín, najmä kŕmnych okopanín (40 %),

- cukrovej repy (22,2 %) a zemiakov (19,1 %), olejnin (23,8 %), ovocia (3,6 %), zeleniny (14,1 %) okrem strukovín, mrkvy, broskýň a muštového hrozna,
- nižšia naturálna - hmotnostná produkcia takmer všetkých rozhodujúcich skupín jatočných zvierat, najmä ošípaných (9,7 %), oviec (30,7 %) a kôz (1,3 %), okrem jatočného hovädzieho dobytku a jatočnej hydiny, u ktorých produkcia vzrástla (9,5 % a 15,1 %), zvýšila sa aj výroba kravského mlieka (0,9 %),
 - zmena nákladových faktorov pod vplyvom poklesu cien dodávok do poľnohospodárstva (5,7 %), najmä energie a mazív (17,9 %), krmív pre zvieratá (8,0 %) a nárastu cien hnojív a zlepšovadiel pôdy (2,6 %),
 - zvýšenie nákladov na prácu (osobných 2 %, mzdových 3,1 %), čo súviselo s nárastom zamestnancov (1,6 %),
 - podporná politika, ako dôležitá súčasť príjmov poľnohospodárov a zabezpečenia úverov, s nárastom podpôr do poľnohospodárstva (23,6 %) v dôsledku dočerpávania prostriedkov z Programu rozvoja vidieka 2007-2013 a čerpania platieb z nového Programu rozvoja vidieka 2014 -2020,
 - teplotne nevyrovnaný vplyv počasia počas fáz vegetačného obdobia s nadpriemerným suchom a nedostatočnými zrážkami ovplyvňujúcimi úrodu vo viacerých regiónoch Slovenska,
 - predaj - hedžing – poľnohospodárskych komodít cez futures obchod za vopred stanovené ceny a tým len mierne zvyšovanie zásob poľnohospodárskych produktov (1,9 %),
 - nesystémové riešenie dane z nehnuteľností, najmä dane z pozemkov,
 - daňové licencie v závislosti od ročného obratu podniku.

Podobne ako v predchádzajúcich rokoch poľnohospodárske podniky v snahe dosiahnuť priaznivejší výsledok hospodárenia optimalizovali nákladové faktory. Výnosy dosiahli úroveň 2 374,1 mil. €, čo bolo o 26,2 mil. € (1,1 %) menej ako pred rokom. Pokles cien vstupov sa premietol do nákladovosti výnosov, ktorá dosiahla 98,7 €. Disponibilná výrobná základňa poľnohospodárskych podnikov bola aj v roku 2015 predpokladom zabezpečenia dostatočnej domácej produkcie, problematika bola, vzhľadom na vývoj cien jej realizácia, preto niektoré poľnohospodárske podniky, v snahe zabezpečiť odbyt produkcie, využili predaj- hedžing komodít cez futures trh za vopred dohodnuté ceny. Na úrovni výrobkovej ekonomiky (produkty živočíšnej výroby) nebola dostatočná cenová úhrada nákladov realizáciou produkcie, preto za účelom dosahovania efektívnosti podniky manažovali výrobu komodít tak aby nedochádzalo k nadbytku produkcie. Len málo podnikov dokázalo vytvoriť fungujúce odbytové združenia ako je to v zemiakarstve, ovocinárstve, ale menej ich je v sektore výroby mlieka a bravčového mäsa.

Tržby za predaj vlastných poľnohospodárskych výrobkov dosiahli úroveň 1 531,5 mil. €, z toho za predaj rastlinných výrobkov 878 mil. € a predaj živočíšnych výrobkov 653,5 mil. €. Medziročne klesli tržby o 0,9 %, čo súviselo najmä s poklesom tržieb za živočíšne výrobky (6,%), pretože tržby za rastlinné výrobky vzrástli (3,3 %).

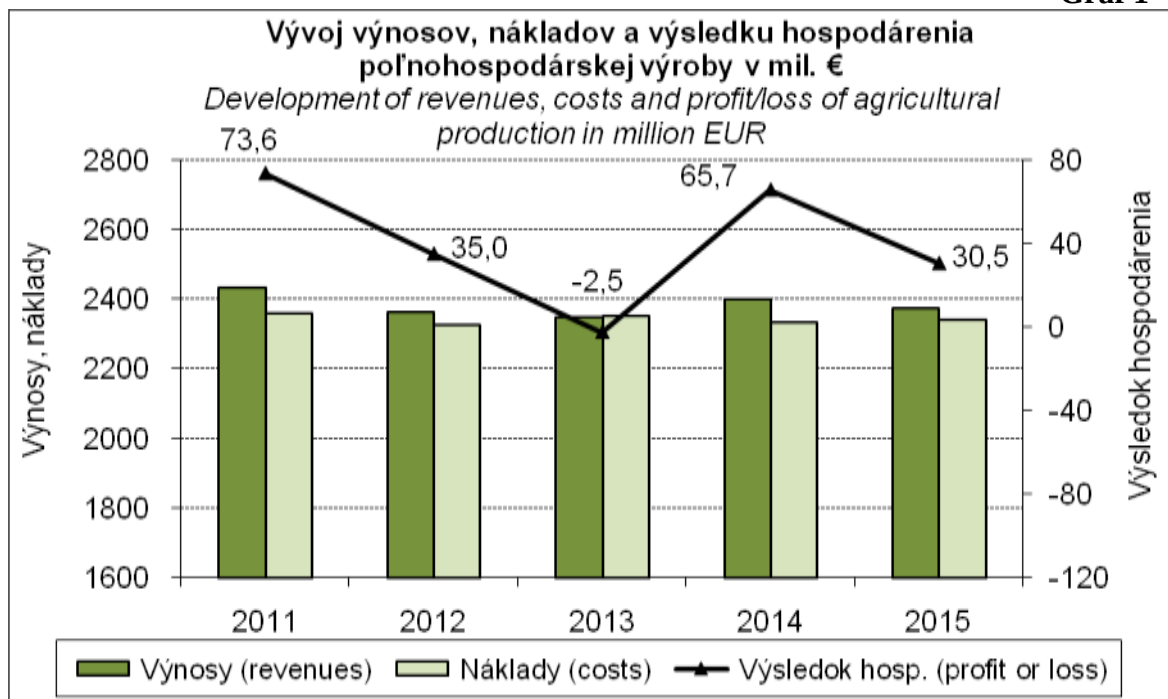
Priemerná úroveň výsledku hospodárenia na hektár poľnohospodárskej pôdy bola 23,4 €. V početnosti podnikov dominovali ziskové podniky s podielom 67,0 %, ktorý sa medziročne

znižil o 5 p.b. Zisky väčšiny podnikov neboli vysoké a až 39,2 % ziskových podnikov dosiahlo zisk do 40 tis. € na podnik. Druhou najväčšou skupinou podnikov (10 %) boli podniky so ziskom od 40 do 80 tis. € v priemere na podnik. Pretrvávali rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi podnikmi v rozdielnych prírodných podmienkach a v právnych formách. Podniky vykázali aspoň minimálny účtovný zisk kvôli úverovým podmienkam v nárokoch na podporné zdroje. Už druhý rok sa uplatňujú daňové licencie právnických osôb diferencovane podľa ročného obratu a ostatných skutočností (DPH, daňová povinnosť nižšia ako je stanovená výška daňovej licencie, nulová daňová povinnosť, alebo daňová strata).

Na vytvorení zisku poľnohospodárstva sa až na 71,8 % podieľali vysoko ziskové podniky s ročným ziskom nad 280 tis. € na podnik, ktorých bolo 5,9 %. Ich podiel na pôde dosahoval 10,2 %, na výrobe 17,3 % a celkových podporách 10,1 %. Do tejto skupiny patria aj podniky so značnou koncentráciou výmery poľnohospodárskej pôdy viac ako 4 000 ha, a následne veľkými podporami. Rozhodujúcu skupinu ziskových podnikov tvorili podniky so ziskami nad 1 mil. €, dokonca až nad 4 mil. €.

Nadalej pretrvávali v slovenskom poľnohospodárstve stratové podniky (33 %) s rozdielnou úrovňou straty na podnik. Osobitnú skupinu podnikov s podielom 6,5 % tvorili vysoko stratové podniky so stratou 280 tis. € a viac na podnik. Tieto podniky (počtom 89) vytvorili až 73 % z celkovej straty stratových podnikov v poľnohospodárstve. Kritické až rizikové zo stratových podnikov sú podniky (17), s extrémnymi stratami vyššími ako 1 mil. € na podnik, dokonca až 5 mil. € na podnik. Táto skupina podnikov výrazne negatívne ovplyvňuje úroveň priemerného výsledku hospodárenia a prispieva k polarizácii podnikov.

Graf 1



Prameň: ŠÚ SR (2011 -2014), r. 2015 odhad NPPC-VÚEPP z IL MPRV SR

Source: Statistical Office of the Slovak Republic (2011-2014), year 2015 estimation of National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy based on Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic

Poľnohospodárske podniky uplatňovali naďalej flexibilitu uvoľňovania a zamestnávania pracovných síl vzhľadom na sezónnosť a štruktúru výroby. Aj pri klesajúcej produkčnej výkonnosti v prvotnej poľnohospodárskej výrobe došlo k zvýšeniu zamestnanosti (1,6 %) a tým zvýšeniu osobných nákladov (5,8 %). Prispeli k tomu diverzifikácia výroby, finalizácia produkcie a nárast tržieb z doplnujúcich nepoľnohospodárskych činností, najmä z agroturistiky (23,4 %) smerujúcich k vytváraniu pracovných príležitostí.

Podobne ako v minulých rokoch aj v roku 2015 významný podiel na výnosoch v poľnohospodárstve dosiahli podpory (36,8 %) z európskych a národných zdrojov, ktoré čiastočne kompenzovali stratu. Bez podpôr by väčšina poľnohospodárskych podnikov bola stratová. Využitie podpôr usmerňoval manažment poľnohospodárskych podnikov.

Celková zadlženosť majetku v poľnohospodárstve medziročne vzrástla o 1,6 p.b. a dosiahla 47,5 % a to pri rýchlejšom raste záväzkov (9,5 %) ako vlastného imania (2,0 %). Aj rok 2015, podobne ako predchádzajúce dva roky, bol rokom „lacných peňazí“, čo sa odrazilo aj v klesajúcich nákladoch na úvery, t.j. v úrovni úrokových sadzieb a na zvýšenom dopyte poľnohospodárov po úveroch. Úverová zadlženosť majetku dosiahla 14,8 %, čo bolo o 1,1 p.b. viac ako pred rokom.

Úvery celkom do poľnohospodárstva v roku 2015 sa medziročne zvýšili o 13,9 % na 543,3 mil. €, z toho krátkodobé s dobou splatnosti do 1 roka predstavovali 272,9 mil. €, strednodobé od 1 do 5 rokov 102,0 mil. € a dlhodobé nad 5 rokov 168,3 mil. € (Tab.4).

V štruktúre celkových úverov prevládali krátkodobé úvery s najvyšším podielom 50,2 %, ktorých objem medziročne vzrástol až o 13,7 % (Graf 2). Krátkodobé úvery boli rozhodujúce, najmä z hľadiska prevádzky poľnohospodárskych podnikov a bezproblémových záruk, realizovaných prostredníctvom podpôr – priamych platieb z EÚ. Význam krátkodobých úverov bol pre poľnohospodárov rozhodujúci hlavne na preklopenie časového nesúladu medzi potrebou financovania poľnohospodárskych aktivít a reálnym vyplatením podpory z Poľnohospodárskej platobnej agentúry. Išlo hlavne o plynulé financovanie v čase nevyhnutných výdavkov z dôvodu sezónneho charakteru poľnohospodárskej činnosti, hlavne v období zakladania úrody a zberových prác. Prostredníctvom tohto úveru, poľnohospodári mohli získať až 100 % z predpokladaných priamych platieb na príslušný rok ešte pred ich vyplatením z PPA.

Najnižší podiel (18,8 %) v štruktúre úverov mali strednodobé úvery s dobou splatnosti od jedného do piatich rokov a ich stav medziročne vzrástol o 10,6 %.

Medziročne sa najviac zvýšili dlhodobé úvery so splatnosťou viac ako 5 rokov, tieto vzrástli až o 16,2 %, čo možno pripísať investíciám do dlhodobého hmotného majetku. Značne sa zvýšili rizikové úvery (13,7 %), ktoré z celkového objemu úverov v roku predstavovali 6 %.

Poľnohospodárske podniky podporami z EÚ realizovanými Poľnohospodárskou platobnou agentúrou ručili za úvery a tak si udržali ekonomickú bonitu na úverovom trhu o čom svedčí aj nárast krátkodobých úverov (13,7 %) do tohto odvetvia na financovanie prevádzkového cyklu poľnohospodárskej výroby. Zárukami podniky zabezpečili úvery a znížili rizikovosť ich splácania. Komerčné banky vyžadovali od podnikov garancie splátok úverov z priamych platieb bez adekvátneho úrokového zvýhodnenia, ktoré by znížilo

nákladovú náročnosť úverov a zlepšilo finančnú situáciu podnikov. Aj v roku 2015 sa v nedostatočnej hotovostnej likvidite nachádzali aj prosperujúce podniky s diverzifikovanými podnikateľskými aktivitami.

Niektoré komerčné banky, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, ponúkali podnikom investičný úver na kúpu poľnohospodárskej pôdy s dlhodobou splatnosťou so záložným právom na nakupovanú pôdu, resp. inú pôdu v ucelených parcelách, alebo inú formu zabezpečenia. Poľnohospodárska pôda je v súčasnosti málo využívaným zabezpečením pri poskytnutí úverov a to z dôvodu jej rozdrobenosti a neusporiadaných vlastníckych vzťahov. Napriek tomu v roku 2015 sa zvýšili úvery na nákup poľnohospodárskej pôdy a pohybovali sa najviac v rozpätí od 3000 do 330 000 €. Pričom niektoré banky poskytovali úvery bez ohraničenia maximálnej výšky. Väčší význam nadobúda úverový produkt pre poľnohospodárov s názvom „Moja pôda“, prostredníctvom ktorého je možné financovať nákup poľnohospodárskej pôdy. Na základe dohody MPRV SR so Slovenskou záručnou a rozvojovou bankou (SZRB) si môžu poľnohospodári pôdu výhodnejšie kupovať od roku 2013. Od roku 2016 je k dispozícii úverový produkt „Moja pôda“ dostupný aj pre mladých farmárov, ktorí nemajú dostatok kapitálu na ručenie úverov.

Poľnohospodári využívali z komerčných bánk nasledovné možnosti úverovania:

Financovanie prevádzky:

- *Kontokorentný úver* - ako operatívny nástroj financovania okamžitých prevádzkových potrieb a sezónnosť potrieb, úver je čerpaný na bežnom účte až do výšky stanoveného dohodnutého debetného rámca (limitu).
- *Revolvingový úver*- nástroj na čerpanie ďalších prevádzkových potrieb, s opakovaným čerpaním a splácaním, podľa dohodnutých úverových rámcov,
- *Úver na obežný majetok* - úver na plynulé financovanie prevádzkových potrieb, nákupu zásob materiálu, surovín, polotovarov a hotových výrobkov, pohľadávok voči odberateľom do lehoty splatnosti, krytia sezónnej nerovnomernosti hospodárskej činnosti,
- *Termínovaný alebo revolvingový úver zabezpečený záložným právom na skladiskové záložné listy* – na financovanie dočasného uskladnenia úrody v súlade s ustanoveniami zákona č.144/1998 Z.z. o skladiskovom záložnom liste, tovarovom záložnom liste.

Financovanie investícií:

- *Strednodobý alebo dlhodobý investičný úver* na financovanie dlhodobých investičných zámerov s poskytnutím maximálne obvyčajne na 10 rokov od uzatvorenia úverovej zmluvy s možnosťou jeho využitia na spolufinancovanie projektov s podporou fondov EÚ v rámci Programu rozvoja vidieka - na obstaranie strojov, technológií, poľnohospodárskych objektov, na projekty revitalizácie krajiny, obnoviteľných zdrojov energie, na nákup poľnohospodárskej pôdy. Jedná sa o zdroje na zabezpečenie povinnej miery spolufinancovania projektov s podporou štrukturálnych EÚ fondov.
- *Investičný úver (FLEXI úver)* na financovanie nákupu pozemkov na území Slovenskej republiky, ktoré sú určené na poľnohospodársku výrobu.

Úvery za poľnohospodárstvo

(v tis. €, index v %)

Loans in agriculture (in thousand EUR, index in %)

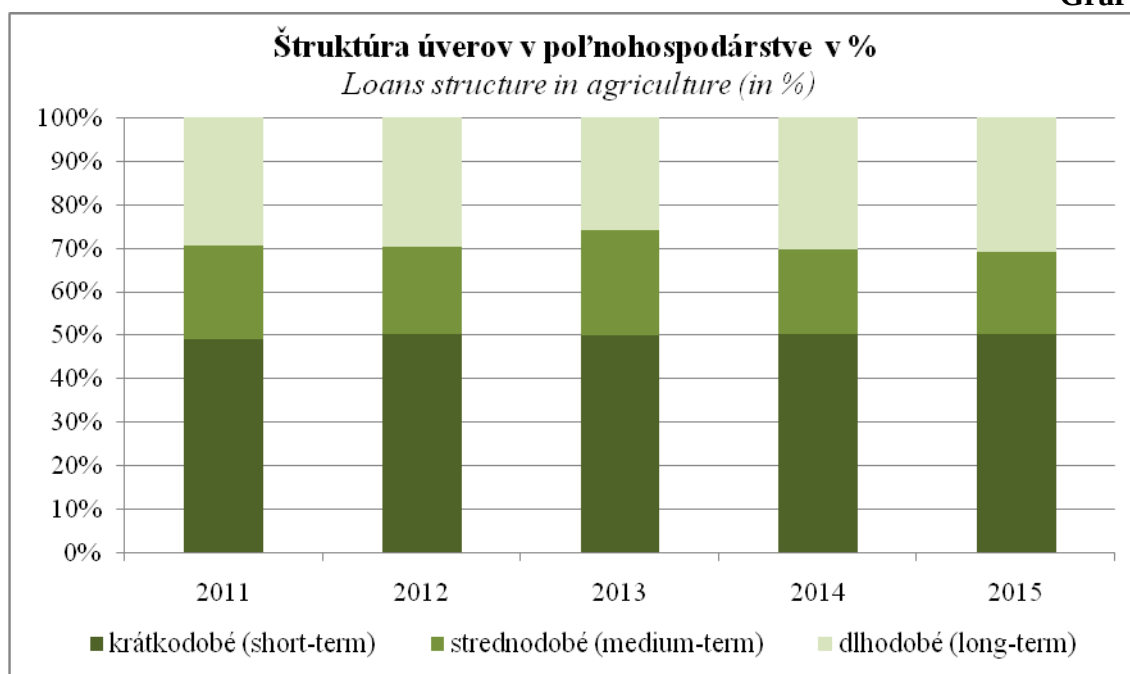
Tab. 4

Rok/ukazovateľ ¹	Úvery ²				z toho: rizikové úvery ⁷
	Krátko dobé ³	– Strednodobé od 1 – 5 rokov ⁴	Dlhodobé nad 5 rokov ⁵	Spolu ⁶	
2014	239 946	92 232	144 904	477 082	28 727
2015	272 931	102 025	168 306	543 262	32 667
Index 2015/2014 ⁸	113,7	110,6	116,2	113,9	113,7

Prameň: NBS, Poznámka: Údaje sú vrátane úverov za lesníctvo a rybolov, rok 2015- predbežné údaje

1/ year/indicator, 2/ loans, 3/ short-term, 4/ medium-term from 1 up to 5 years, 5/ long-term over 5 years, 6/ total, 7/ thereof: risk loans, 8/ Source: National Bank of Slovakia, Note: The data are including loans for forestry and fisheries, the year 2015 - preliminary data

Graf 2



Prameň: NBS

Source: National Bank of Slovakia

Podnikateľské prostredie v poľnohospodárstve ovplyvňuje aj **daňová politika**, ktorá je všeobecne platná pre národné hospodárstvo a neplatia pre odvetvie osobitné daňové úľavy. V roku 2015 sa znížil objem daní v porovnaní s rokom 2014 (Tab.5). Poľnohospodárske podniky odvedli na priamych daniach do štátneho rozpočtu SR a do rozpočtov miest a obcí 52,3 mil. €, čo bolo o 5,2 % menej ako pred rokom. Viac ako pred rokom bolo odvedené na dani z príjmov (4,1 %) k čomu prispeli aj daňové licencie (minimálna daň z príjmov pre právnické osoby). Tiež bol odvedený mierne vyšší výber daní z pozemkov (0,1 %). Znížil sa výber daní zo stavieb (6,4 %) a z cestnej dane (24,4 %).

Z nepriamych daní, najmä čerpanie nadmerného odpočtu dane z pridanej hodnoty, bolo vo výške 18,7 mil. €. Na spotrebných daniach bolo odvedené 53 tis. €, čo bolo o 27,4 % menej ako pred rokom.

V štruktúre daní dominovali priame dane. Z priamych daní najvyšší objem dosiahla daň z nehnuteľností (31,8 mil. €), najmä daň z pozemkov (27,7 mil. €), ktorou sa naplňujú rozpočty miest a obcí.

Dane a platby do fondov za poľnohospodárstvo (v tis. €, index v %)

Taxes and payments to funds in agriculture (in thousand EUR, index in %)

Tab. 5

Ukazovateľ/ rok ¹	2014	2015	Index 2015/2014	Rozdiel 2015-2014
Priame dane ²	55 184	52 339	94,8	-2 845
-daň z príjmov ³	19 672	20 487	104,1	815
-daň z nehnuteľností ⁴	32 115	31 852	99,2	-263
z toho z: pozemkov ⁵	27 641	27 663	100,1	22
stavieb ⁶	4 474	4 189	93,6	-285
- cestná daň ⁷	3 397	2 569	75,6	-828
Nepriame dane ⁸	-6 231	-18 660	299,5	-12 429
-DPH ⁹	-6 304	-18 713	296,8	-12 409
-spotrebné dane ¹⁰	73	53	72,6	-20
Dane spolu priame a nepriame ¹¹	48 953	33 679	68,8	-15 274
Platby do fondov ¹²	110 314	104 896	95,1	-5 418

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP

1/ indicator/year, 2/ direct taxes, 3/ income tax, 4/ property tax, 5/ of which: estates, 6/ buildings, 7/ road tax, 8/ indirect taxes, 9/ VAT, 10/ excise taxes, 11/ direct and indirect taxes in total, 12/ payments to funds, 13/ Source: Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, database of National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

Poistenie je dôležitým nástrojom kompenzujúcim škody z následkov nepredvídaných udalostí na poľnohospodárskej produkcii a ostatnom majetku. Jeho dosah je rozhodujúci a docenený formou čiastočnej kompenzácie výpadku príjmov v dôsledku škôd spôsobených na úrode plodín, zvieratách a majetku poľnohospodárskych podnikov. Poistenie poľnohospodárskych podnikov je dobrovoľné na zmluvných podmienkach komerčných poisťovní. V roku 2015 si poľnohospodárske podniky poistili v komerčných poisťovniach majetok, úrodu a zvieratá. Okrem možností využitia komerčného poistenia, si podniky diverzifikovali vplyv rizík prostredníctvom optimalizácie štruktúry výroby, tvorbou vlastných finančných rezerv, hedžingu komodít a futures obchodov na burze.

Rok 2015 bol podľa škodového priebehu rizikovo podpriemerný a zo zaplateného poistného na poistení majetku, plodín a zvierat bolo podnikom vyplatené menej ako polovica náhrady škôd. Na poistnom zaplatili poľnohospodárske podniky komerčným poisťovniam 20,5 mil. € a na náhradách škôd dostali 8,1 mil. € (Tab.6). Podiel náhrad škôd z centralizovaného fondu komerčných poisťovní na zaplatenom poistnom poľnohospodárskych podnikov dosiahol 39,6 %, čo bolo medziročne o 4,7 p.b. viac ako pred

rokom v dôsledku vyššieho objemu vyplatených náhrad škôd (Graf 3). Najviac poistného bolo zaplatené na poistení majetku (12,7 mil. €), ale aj pri ňom dosahovala škodovosť (podiel náhrad škôd k zaplatenému poistnému) len 47,1 %. Pri plodinách dosahovala škodovosť 27,2 % pri zvieratách 28,3 %.

Poľnohospodárske podniky obdržali z komerčných poisťovní finančné prostriedky vo výške 69 tis. € aj na zábranné opatrenie predchádzaniu rizík. Objem týchto prostriedkov sa medziročne znížil o 59 %.

Priebeh poistenia plodín a zvierat (bez majetku) dokumentuje zaplatené poistné v roku 2015 vo výške 7 855 tis. € a náhrady škôd z komerčných poisťovní 2 158 tis. €, čo bolo len 27,5 % zaplateného poistného.

Pol'nohospodárske poistenie (v tis. €, index v %)

Agricultural insurance (in thousand EUR, index in %)

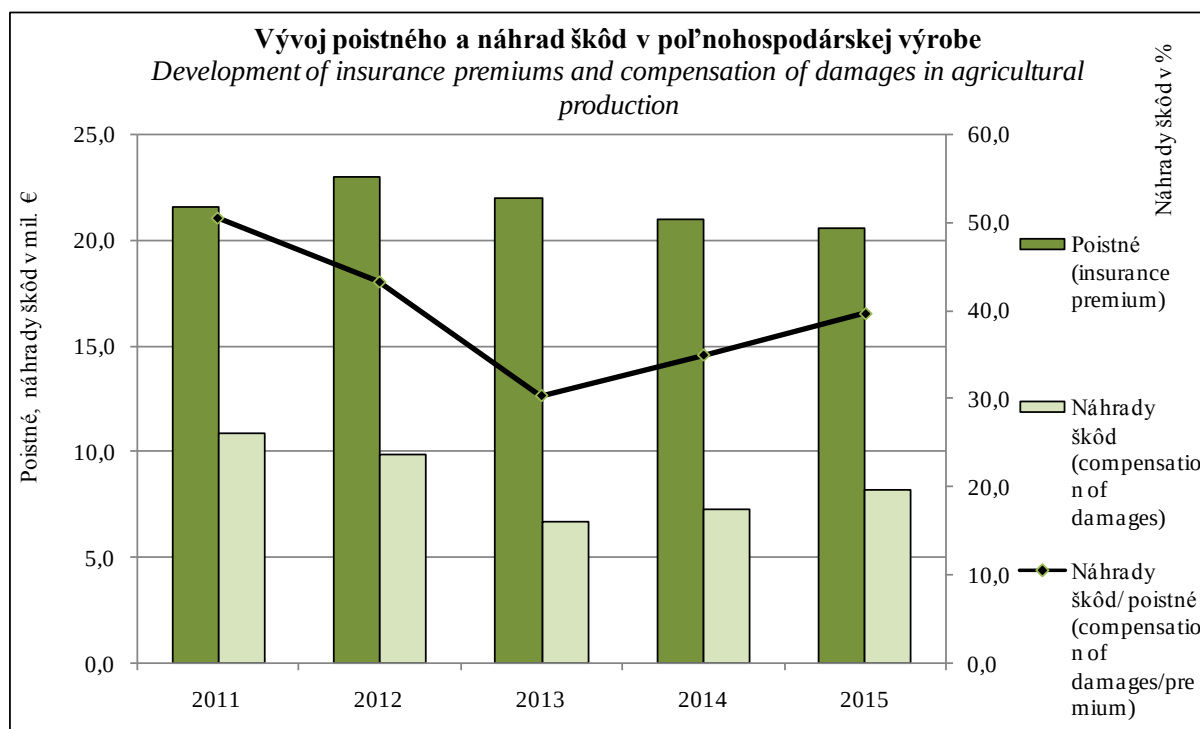
Tab. 6

Ukazovateľ/ rok ¹	2014	2015	Index ¹⁰ 2015/2014	Rozdiel ¹¹ 2015 - 2014
Poistné ²	21 007	20 553	97,8	-454
- majetok ³	12 684	12 698	100,1	14
- plodiny ⁴	6 614	6 108	92,3	-506
-zvieratá ⁵	1 709	1 747	102,2	38
Náhrady škôd ⁶	7 327	8 135	111,0	808
- majetok ³	5 493	5 977	108,8	484
- plodiny ⁴	1 543	1 663	107,8	120
-zvieratá ⁵	151	495	327,8	344
Podiel náhrad škôd zo zaplateného poistného v % ⁷	34,9	39,6	113,5	5
Prostriedky z poisťovní na zábranné opatrenia škôd ⁸	169	69	40,8	-100
Podiel náhrad škôd vrátane zábranných opatrení zo zaplateného poistného v % ⁹	35,7	39,9	-	4

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP ¹²

1/ indicator / year, 2/ insurance premium, 3/ property, 4/ crops, 5/ animals, 6/ compensations for damage, 7/ share of compensations for damage from paid insurance premiums (in %), 8/ funds of insurance companies to damage prevention measures, 9/ share of compensations for damage including prevention measures from paid insurance premiums (in %), 10/ index, 11/ difference, 12/ Source: Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, database of National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

Graf 3



Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP

Source: Central database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, database of National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

V rámci projektových podpôr Opatrenia 5 – Obnova potenciálu poľnohospodárskej výroby poškodeného prírodnými katastrofami a katastrofickými udalosťami a zavedenie vhodných preventívnych opatrení a Podopatrenia: 5.1– Podpora na investície do preventívnych opatrení zameraných na zníženie následkov pravdepodobných prírodných katastrof, nepriaznivých poveternostných udalostí a katastrofických udalostí, bolo vyplatených 146,8 tis. € na podporu poistenia úrody vinogradov proti prírodným katastrofám, nepriaznivým poveternostným udalostiam, výskytu chorôb viniča a zamoreniu škodcami

Výsledky hospodárenia poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností

V roku 2015 sa prehĺbili rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami (Tab.7, Graf 4). Na základe databázy údajov z Informačných listov MPRV SR⁴⁾ ziskových bolo 67 % podnikov právnických osôb, čo bolo o 5 p.b. menej ako v roku 2014. Vyšší podiel ziskových podnikov dosiahli obchodné spoločnosti (74 %) ako poľnohospodárske družstvá (53 %). Podpory boli poskytnuté podľa rovnakých kritérií a podmienok obidvom právnym formám, tak poľnohospodárskym družstvám ako aj obchodným spoločnostiam.

⁴⁾ Ekonomické a finančné ukazovatele, prepočítané na ha poľnohospodársky využívanej pôdy, boli získané z údajov, ktoré zabezpečilo MPRV SR formou Informačných listov, uložených v CD MPRV SR na NPPC-VÚEPP. Hodnotený súbor zahŕňa 2 501 subjektov právnických a fyzických osôb. Keďže Informačné listy zachytávajú údaje z poľnohospodárskych podnikov, ktoré obhospodarujú 78,4 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska a tvoria súbor, ktorý nie je vyčerpávajúci, preto sa jeho výsledky prepočítali na ha p. p. (podľa deklarácie poľnohospodárskych pozemkov – LPIS).

Ekonomické údaje poľnohospodárskych podnikov – právnické osoby

(v €. ha⁻¹ p. p., v %)

Economic data of agricultural enterprises – legal persons

(EUR per hectare of agricultural land, in %)

Tab. 7

Ukazovateľ ¹	Právnické osoby ²			Poľnohosp. družstvá ³			Obchodné spoločnosti ⁴		
	2014	2015	Index	2014	2015	Index	2014	2015	Index
Pridaná hodnota ⁵	266,5	238,8	89,6	275,8	220,7	80,0	254,8	251,2	98,6
Podpory spolu ⁶	301	305	101,3	307	317	103,3	293	291	99,3
- neinvestičné podpory ⁷	294	282	95,9	301	296	98,3	286	268	93,7
Výroba ⁸	1181	1138	96,4	1071	997	93,1	1273	1259	98,9
Nákladovosť výnosov ⁹	98,7	98,8	-	98,9	104,4	-	98,5	95,6	-
Zadlženosť majetku v % ¹⁰	45,9	47,2	-	34,4	35,8	-	54,3	55,0	-
Podiel ziskových podnikov v % ¹¹	72	67	-	66	53	-	75	74	-

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP¹²

Vypracoval: NPPC-VÚEPP¹³

1/ indicator, 2/ legal persons, 3/ agricultural cooperatives, 4/ trading companies, 5/ value added, 6/ subsidies in total, 7/ non-investment support, 8/ production, 9/ income costs, 10/ debt to property ratio in %, 11/ Share of profitable companies in %, 12/ Source: Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, database of National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy, 13/ processed by: National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

Efektívnosť hospodárenia ostala naďalej diferencovaná podľa organizačných foriem hospodárenia. Obchodné spoločnosti hospodárili efektívnejšie a dosiahli mierne nižšiu nákladovosť výnosov, napriek tomu úroveň pridanej hodnoty je dlhodobo vyššia v poľnohospodárskych družstvách a tým aj podiel pridanej hodnoty na výrobe bol vyšší v poľnohospodárskych družstvách (22,1 %) ako v obchodných spoločnostiach (20,0 %). Pretrvávajúce diferencie v efektívnosti hospodárenia v rozdielnych právnych formách sú dôsledkom štruktúry výroby s preferenciou rastlinnej výroby pred živočíšnou a vyššej úspornosti nákladových faktorov, najmä pracovných nákladov v obchodných spoločnostiach. Vyššiu nákladovosť výnosov v poľnohospodárskych družstvách ovplyvnila vyššia zamestnanosť v prepočte na 100 ha p.p. (2,5 osôb) ako v obchodných spoločnostiach (2,0 osoby), čo sa odrazilo vo vyšších pracovných nákladoch ako aj vyššom podiele mzdových nákladov na celkových nákladoch v poľnohospodárskych družstvách (12,4 %), ako v obchodných spoločnostiach (9,3 %). V ostatných rokoch sa poľnohospodárske družstvá vnútorne premieňajú na kapitálové spoločnosti s majoritným majetkovým podielom len niekoľkých členov, obdobne ako vo väčšine obchodných spoločností a obdobne redukujú pracovne náročnejšie odvetvia výroby a zamestnanosť.

Vyššia efektívnosť hospodárenia v obchodných spoločnostiach s medziročne klesajúcou nákladovosťou výnosov na úroveň 95,6 €, môže byť odrazom nielen úspor z rozsahu výroby

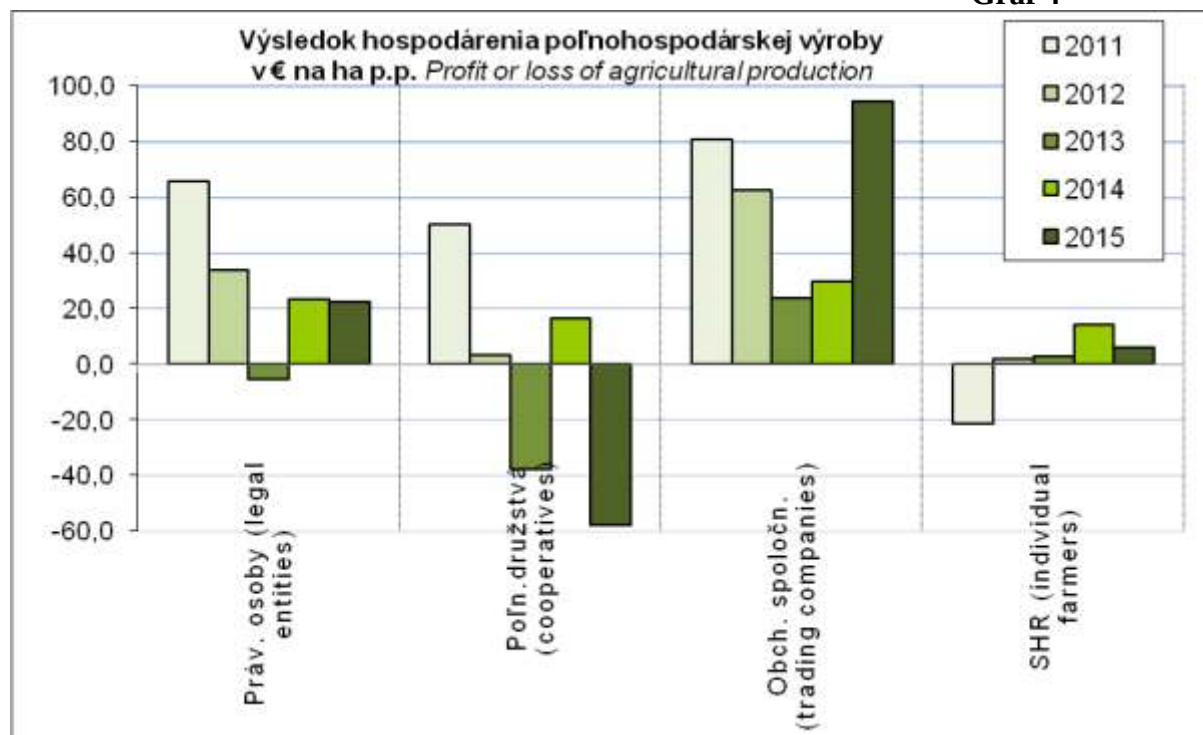
s nižším podielom najmä živočíšnej výroby, ale aj 11,2-krát vyšších tržieb z predaja tovaru ako u poľnohospodárskych družstiev.

Vyššia intenzifikácia výroby a tým aj úroveň výroby na hektár bola v obchodných spoločnostiach, kde úroveň výrobnnej spotreby na tvorbe pridanej hodnoty dosahovala (4,2 €), kým v poľnohospodárskych družstvách (3,5 €), čo bolo spôsobené v obchodných spoločnostiach nižšou pridanou hodnotou a vyššou výrobnou spotrebou. Vyššie intenzifikačné vklady v obchodných spoločnostiach boli podmienené aj dominantnejšou rastlinnou výrobou.

Aj v zadlžení majetku boli diferencie medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami. Úroveň zadlženosti majetku bola vyššia v obchodných spoločnostiach (55 %), ako v poľnohospodárskych družstvách (35,8 %), čo je dôkazom vyššej ekonomickej bonity obchodných spoločností voči komerčným bankám z hľadiska cash flow a tým splácania najmä dlhodobých úverov.

Pretrvávajúce diferencie vo výsledkoch hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami sú spôsobené aj doznievajúcimi vplyvmi vzniku obchodných spoločností, ktoré väčšinou vznikli z bonitných častí majetku poľnohospodárskych družstiev, bez prevzatia adekvátnych záväzkov voči bankám a obchodným partnerom ako aj bez vyrovnania podielov, čo predurčilo nižšiu nákladovosť výroby obchodných spoločností.

Graf 4



Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP

Poznámka: U SHR je zohľadnený osobný dôchodok roľníka vyčísleného na úrovni priemernej mzdy v poľnohospodárstve; Vypracoval: NPPC-VÚEPP

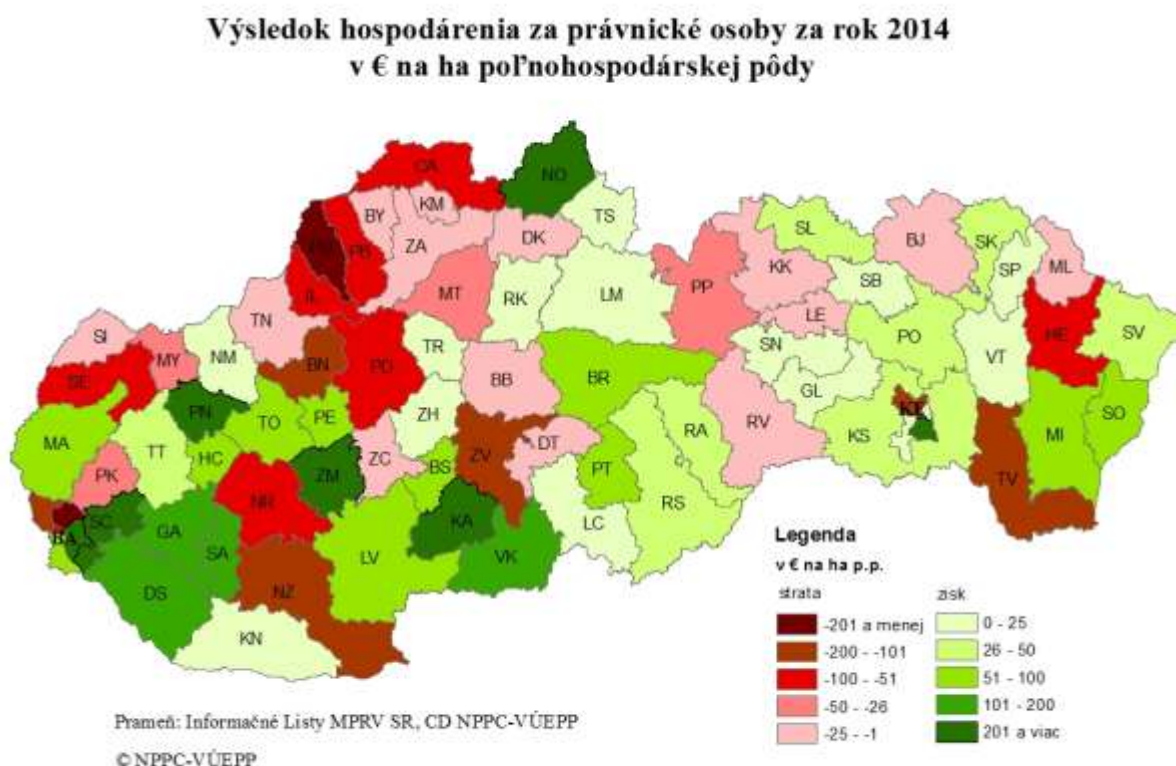
Source: Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, database of National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

Note: Among individual farmers it is taken into consideration personal income calculated on average wage level in the agriculture;

Processed by: National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

Profit or loss of legal entities in the year 2014 (in Eur per hectare of agricultural land)

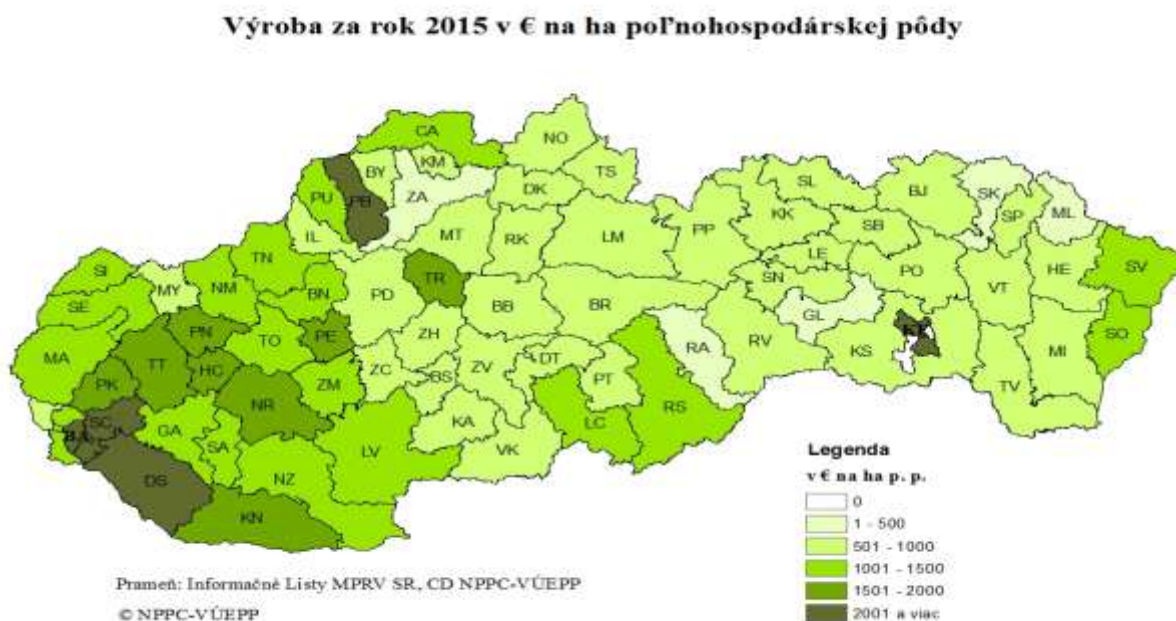
Mapa 1



Intenzita výroby bola vyššia v južnejších okresoch (Mapa 1).

Mapa 2

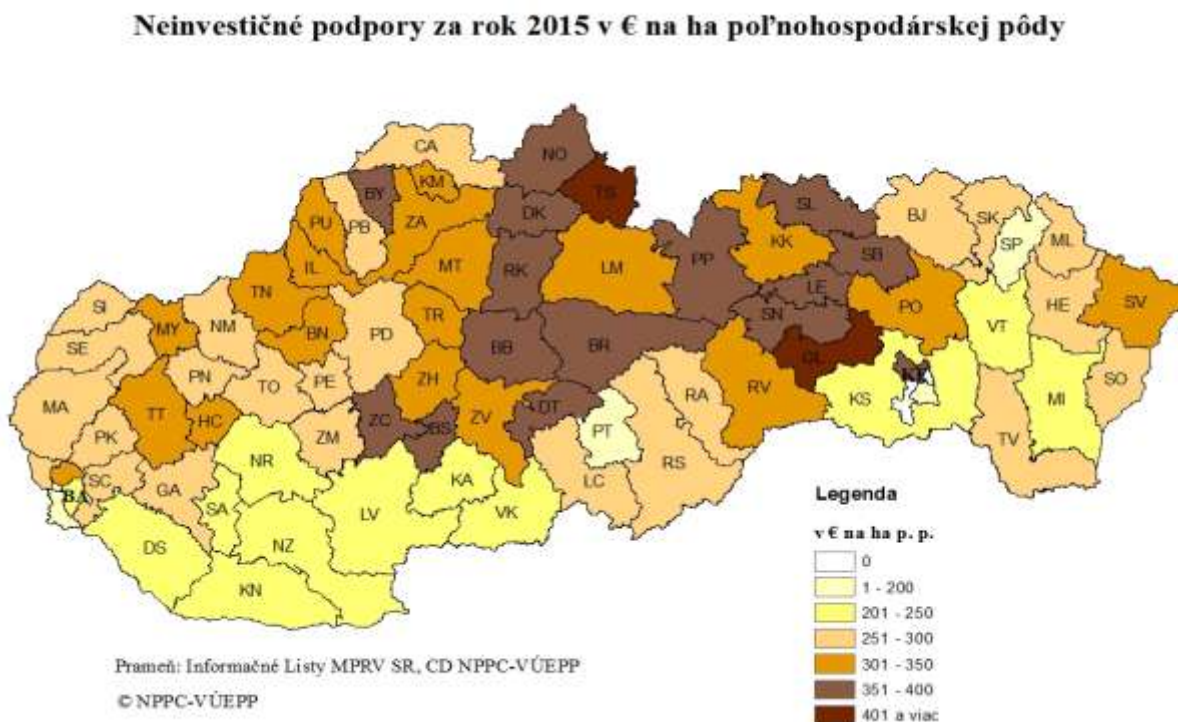
Production in the year 2015 (in Eur per hectare of agricultural land)



Neinvestičné podpory prepočítané na hektár p.p. boli diferencované a úrovňou boli vyššie v okresoch s horšími prírodnými podmienkami, najviac v severných okresoch spadajúcich do Trenčianskeho, Žilinského a Prešovského kraja (Mapa 2).

Mapa 3

Non-investment support in the year 2015 (in Eur per hectare of agricultural land)



Výsledky hospodárenia samostatne hospodáriacich roľníkov - fyzických osôb

V roku 2015 bolo v databáze Informačných listov MPRV SR sledovaných 1140 Samostatne hospodáriacich roľníkov (SHR) - fyzických osôb, ktorí obhospodarovali, podľa evidencie LPIS, 10,4 % z celkovo využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska. Počet sledovaných SHR sa medziročne zvýšil (20 %) k čomu prispeli aj opatrenia na podporu mladých začínajúcich farmárov. Výsledky hospodárenia SHR boli značne rozdielne v závislosti od veľkosti obhospodarovanej plochy, ale väčšina podnikov v priemere Slovenska bola zisková.

Podľa metodiky, nezahŕňajúcej osobný dôchodok roľníka do výsledku hospodárenia, dosiahlo až 84,5 % podnikov SHR kladný výsledok hospodárenia (príjmy - výdavky) v priemere 63,3 €·ha⁻¹ p.p., ktorý sa medziročne zvýšil takmer o 3,1 % (Tab.8). Po zohľadnení osobného dôchodku roľníka v nákladoch-výdajoch (vyčísleného na úrovni priemernej mzdy v poľnohospodárstve), by SHR dosiahli výrazne nižší výsledok hospodárenia (6,1 € ha⁻¹ p.p.).

Podľa výmery obhospodarovanej pôdy najviac podnikov SHR (96,1 %) v roku 2015 hospodáril, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, na výmere do 500 ha p.p. Najvyššiu úroveň výsledku hospodárenia, bez osobného dôchodku ako aj vrátane osobného dôchodku roľníka, dosiahli SHR hospodáriaci na výmere nad 500 ha p.p., kde bol aj najvyšší podiel

ziskových podnikov. Úroveň výsledku hospodárenia v tejto skupine podnikov SHR výrazne ovplyvnili podpory, ktoré sa prejavili ako výhoda z rozsahu, čo potvrdzuje aj najnižšia nákladovosť príjmov (92,8 %). Kladný výsledok hospodárenia (príjmy – výdaje) bol dosiahnutý v priemere u všetkých intervalov výmery hospodárenia. Po zohľadnení osobného dôchodku roľníka bol výsledok hospodárenia podstatne nižší a v podnikoch hospodáriacich na malých výmerách do 100 ha p.p. boli SHR v priemere stratoví, najviac podniky do 50 hektárov. S veľkosťou obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy sa zvyšovala aj úroveň výsledku hospodárenia.

Výsledok hospodárenia ovplyvnila nákladovosť výroby, ktorá sa medziročne len mierne zvýšila (0,3 %) a tempo rastu príjmov ako aj výdavkov bolo rovnaké (8 %). Rozhodujúci vplyv mali aj podpory, bez ktorých by väčšina SHR bolo stratových, podobne ako pri právnických osobách.

Výsledok hospodárenia SHR v porovnaní s právnickými osobami ovplyvnili:

- nižšia nákladová náročnosť najmä v oblasti výdavkov na prácu, vplyvom nižších mzdových nákladov a tým aj odvodov do fondov (využívanie podnikov služieb a účtovne nezahrnutého osobného dôchodku do výdavkov),
- nižšie náklady na odpisy a udržiavanie HIM (nižšia majetková vybavenosť HIM oproti právnickým osobám).

Výsledok hospodárenia a počet podnikov SHR podľa intervalov poľn. pôdy

v € na ha p.p., index v %

Profit or loss development and number of enterprises (individual farmers) by the intervals of agricultural land

(€ per hectare of agricultural land; index in %)

Tab. 8

Interval poľn. pôdy ¹	Počet podnikov ²		Výsledok hospodárenia (príjmy – výdaje) ³			Výsledok hospodárenia (príjmy – výdaje – osobný dôchodok SHR) ⁴			Nákladovosť príjmov ⁵	
	2014	2015	2014	2015	Index	2014	2015	Index	2014	2015
0,1 - 50	236	351	43,2	78,5	181,7	-268,0	-223,6	83,4	98,3	97,1
51 - 100	262	325	57,0	66,1	116,0	-48,4	-42,4	87,6	94,6	93,3
101 - 500	405	420	48,3	46,5	96,3	10,4	8,8	84,6	95,5	95,7
nad 501	48	44	87,8	98,0	111,6	80,1	88,5	110,5	92,3	92,8
Spolu	951	1140	61,4	63,3	103,1	14,2	6,1	43,0	94,6	94,9

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP

1/ interval of agricultural land, 2/ number of enterprises, 3/ profit or loss (revenues – expenditures), 4/ profit or loss (revenues – expenditures, personal income of individual farmers), 5/ cost of revenues

Source: Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, database of National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

Medziročne vzrástli takmer všetky príjmové položky najviac príjmy za tovar (48 %), ktoré z hľadiska objemu neboli rozhodujúce. V štruktúre príjmov dominovali príjmy z predaja výrobkov a služieb (57,1 %), nasledovali ostatné príjmy - podpory (24,7 %) a tržby za predaj tovaru (18,2 %). V priemere dosiahli SHR na ha p.p. 1234,6 € príjmov a 1171,3 € výdavkov.

Zvýšenie výdavkov bolo spôsobené zvýšením všetkých výdavkových položiek, najviac výdavkov na mzdy (12 %) a služby (9 %).

K stabilizácii príjmov SHR prispela aj diverzifikácia služieb, najmä v agroturistike ako aj systém ekologického poľnohospodárstva, tak v rastlinnej ako aj v živočíšnej výrobe.

Medziročne vzrástli tržby nielen z rastlinnej (2,4 %), ale najmä zo živočíšnej výroby (20,3 %) predovšetkým u podnikov v systéme ekologického poľnohospodárstva (47,9 %). SHR svoju výrobnú činnosť zameriavali, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, najmä na rastlinnú výrobu, ktorá bola nákladovo menej náročná ako živočíšna výroba a prinášala väčšie efekty. Tržby z rastlinnej výroby boli až 13 krát vyššie ako tržby zo živočíšnej výroby.

Celkové výdavky boli o 5,1 % nižšie ako príjmy. V štruktúre výdavkov najvyššiu položku tvorili najmä zásoby (46,4 %), ostatné výdavky (23,8 %) a výdavky na služby (21,4 %). Nižší podiel v štruktúre výdavkov pripadá na mzdy (4,8 %) a platby poistného a príspevky do fondov (3,6 %). Výdavky na prenájom poľnohospodárskej pôdy dosahovali len 3,2 %, čo je odlišná situácia ako u právnických osôb, ktoré majú v prenájme rozhodujúci podiel (85,3 %) poľnohospodárskej pôdy. Z toho možno dedukovať, že značná časť SHR hospodári na vlastnej pôde.

SHR zveľaďovali celkový majetok, ktorého hodnota sa medziročne zvýšila (20,1 %) takmer u všetkých veľkostných skupín podnikov (okrem 51 -100 ha) najviac v podnikoch s výmerou nad 500 ha (39,2%). Nárast majetku nastal pod vplyvom zvýšenia dlhodobého hmotného (24,2 %) a dlhodobého nehmotného majetku (29,6 %). V štruktúre majetku dominantnou zložkou bol dlhodobý hmotný majetok (54,7 %).

SHR financovali investície tak z vlastných ako aj cudzích zdrojov o čom svedčí aj zvýšenie záväzkov (16,5 %) najmä úverov (58,9 %). Zásoby vzrástli (7,7 %) pod vplyvom nárastu všetkých ich zložiek najviac pohľadávok (17,5 %), materiálu (16,8 %), tovaru (9,6 %) a menej nedokončenej výroby (6,0 %). SHR sa nachádzali, tak ako v predchádzajúcich rokoch, v druhej platobnej neschopnosti s vyšším objemom pohľadávok ako záväzkov. Objem peňazí na účtoch v bankách medziročne vzrástol (17,2 %) najviac v podnikoch s vyššími výmerami poľnohospodárskej pôdy (88,3 %).

Výsledky hospodárenia v potravinárskom priemysle

Podľa predbežných údajov Štatistického úradu SR dosiahol potravinársky priemysel SR (výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov) v roku 2015 kladný **výsledok hospodárenia** pred zdanením 152,3 mil. € (Tab.9).

Z hodnotených odborov potravinárskeho odvetvia výsledok hospodárenia klesol najvýraznejšie v odbore výroby a prípravy krmív pre zvieratá (52,7 %) a vo výrobe rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (47,9 %). Výraznejší pokles nastal tiež vo výrobe kakaa, čokolády a cukrovín (32,0 %), vo výrobe nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych a iných fľaškových vôd (30,4 %), vo výrobe piva a sladu (19,6 %). Výsledok hospodárenia klesol aj v odbore ostatných potravinárskych výrob5 (12,9 %), destilovania,

⁵ zahŕňa odbor spracovania čaju a kávy; výrobu cukru; výrobu korenín a chuťových prísad; výrobu pripravených pokrmov a jedla; výrobu a prípravu homogenizovaných a diétnych potravín a odbor výroby ostatných potravinárskych výrobkov inde neuvedených

úpravy a miešania alkoholu (10,3 %) a najmenej vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (1,2 %).

Vývoj výsledku hospodárenia za výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov

v mil. €, index v %

Profit or loss development in food, beverages and tobacco production

(in million EUR, index in %)

Tab.9

Ukazovateľ ¹	2013	2014	2015	Index 2015/14	Rozdiel ² 2015-14
Výnosy ³	4 509,6	4 324,5	4 255,1	98,40	-69,40
Náklady ⁴	4 375,0	4 196,0	4 102,9	97,78	-93,10
Výsledok hospodárenia ⁵	134,6	128,5	152,3	118,52	23,80

Prameň: ŠÚ SR, roky 2013-2014: www.statistics.sk; rok 2015 = ŠÚ SR na osobné vyžiadanie⁶ Poznámka: vrátane podnikov do 19 zamestnancov

1/ indicator, 2/ difference, 3/ revenues, 4/ costs, / profit/loss, 7/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, years 2013-14, year 2015 at personal request, 7/ Note: including enterprises with up to 19 employees

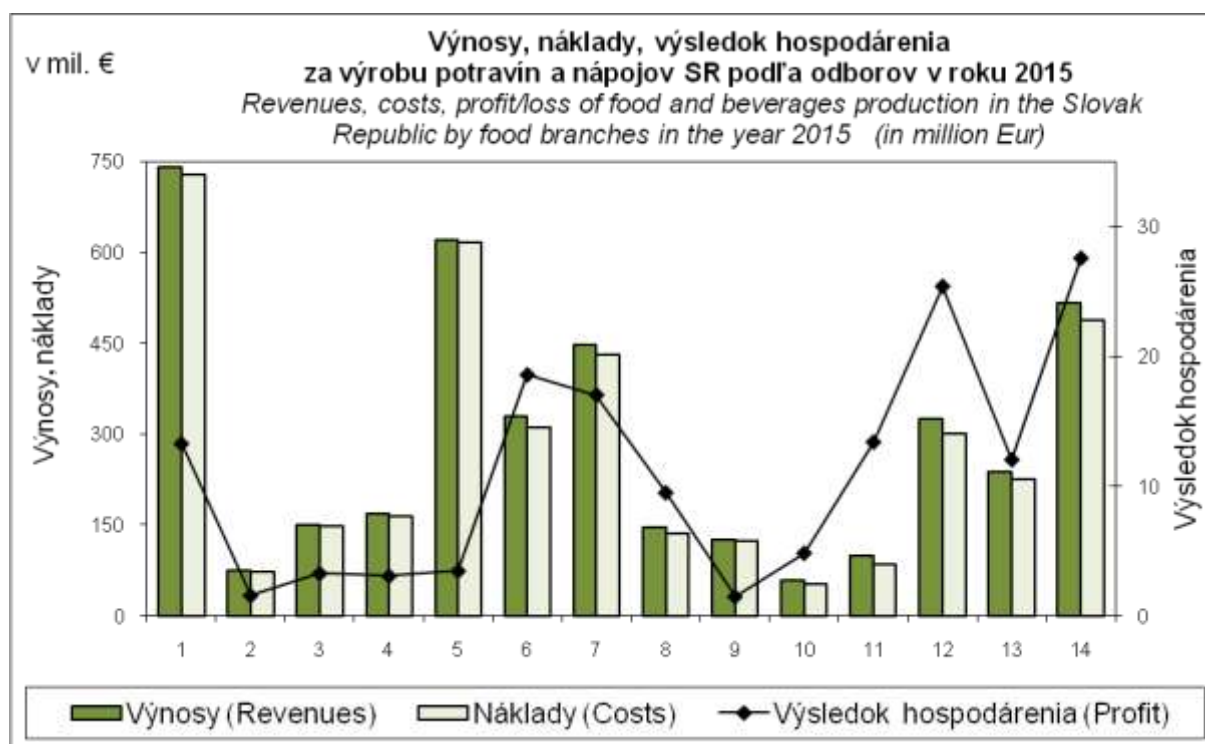
Rozhodujúci podiel na produkcii potravinárskych výrobkov z hľadiska výroby výrobkov mali podniky s 20 a viac zamestnancami (274 podnikov⁶) s vykázaným kladným výsledkom hospodárenia na úrovni 154,6 mil. €, ktorý medziročne klesol o 10,9 mil. € (6,6 %). Ziskové podniky z celkového počtu podnikov tvorili 68,2 %, ich podiel na celkovom počte podnikov medziročne klesol (o 2,38 p. b.). Ziskové podniky vytvorili zisk 228 mil. € a stratové podniky dosiahli stratu - 73 mil. €.

Výsledok hospodárenia najvýraznejšie medziročne zlepšil odbor výroby mliečnych výrobkov (5,4-násobne, o 2,8 mil. €). Zlepšenie nastalo aj v odboroch výroby vína (79,5 %), spracovania a konzervovania mäsa a mäsových produktov (47,2 %), spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny (19,5 %), spracovania a konzervovania rýb, kôrovcov a mäkkýšov (16,3 %) a vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (3,4 %).

Najvyšší kladný výsledok hospodárenia (Graf 5) dosiahol odbor ostatných potravinárskych výrob (27,6 mil. €) a odbor výroby piva a sladu (25,4 mil. €). Významnejšiu úroveň výsledku hospodárenia dosiahol aj odbor výroby mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (18,6 mil. €), výroby pečiva a múčnych výrobkov (17,0 mil. €), výroby vína (13,4 mil. €), v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (13,3 mil. €) a vo výrobe nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych a iných fľaškových vôd (12,0 mil. €).

⁶ Výkaz Prod 3-04 - podniky zapísané v obchodnom registri, príspevkové organizácie, ktoré sú trhovými výrobcami, s počtom zamestnancov 20 a viac a organizácie s počtom zamestnancov 0 až 19 s ročnými tržbami za vlastné výkony a tovar 5 miliónov € a viac, a nezahŕňa organizácie s počtom zamestnancov 0 až 19 s ročnými tržbami za vlastné výkony a tovar do 5 miliónov €; vrátane dopočtov so zohľadnením váh; zahrnuté výrobné potravinárske podniky, okrem podnikov s výrobou tabakových výrobkov

Graf 5



- | | |
|---|---|
| 1 Spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov | 8 Výroba kakaa, čokolády a cukrovín |
| 2 Spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov | 9 Výroba a príprava krmív pre zvieratá |
| 3 Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny | 10 Destilovanie, úprava a miešanie alkoholu |
| 4 Výroba rastlinných a živočíšnych olejov a tukov | 11 Výroba vína |
| 5 Výroba mliečnych výrobkov | 12 Výroba piva a sladu |
| 6 Výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov | 13 Výroba nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych a iných fľaškových vôd |
| 7 Výroba pečiva a múčnych výrobkov | 14 Odbor ostatných potravinárskych výrob |

Prameň: Prod 3-04, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP¹⁵

1/ processing and preservation of meat and meat products, 2/ processing and preservation of fish, crustaceans and molluscs, 3/ processing and preservation of fruit and vegetables, 4/ manufacture of vegetable and animal oils and fats, 5/ manufacture of dairy products, 6/ manufacture of grain milling and starch products, 7/ manufacture of bakery and farinaceous products, 8/ manufacture of cocoa, chocolate and sugar confectionery, 9/ production and preparation of animal feeds, 10/ distilling, rectifying and blending of spirits, 11/ manufacture of wine, 12/ manufacture of beer and malt, 13/ manufacture of non-alcohol beverages and mineral and other bottled waters, 14/ branch of other food production, 15/ Source: Prod 3-04, Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

V priemere na 100 € výnosov sa v odvetví vynaložilo 96,2 € nákladov, čo bol v porovnaní s rokom 2014 nárast o 0,2 €, čím efektívnosť vynaložených nákladov mierne klesla.

Najvyššiu úroveň nákladovosti výnosov dosiahli odbory vo výrobe mliečnych výrobkov (99,4 €), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (98,8 €), v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (98,2 €) a v odbore výroby rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (98,2 €).

Najnižšiu úroveň nákladovosti výnosov a zároveň nižšiu ako priemer odvetvia potravinárstva zaznamenal odbor výroby vína (86,5 €), odbor destilovania, úpravy a miešania alkoholu (91,7 €), odbor výroby piva a sladu (92,2 €), odbor výroby kakaa, čokolády a cukrovínok (93,5 €), odbor výroby mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (94,4 €), odbor ostatných potravinárskych výrob (94,6 €) a výroba nealkoholických nápojov (94,9 €).

Nákladovosť výnosov vzrástla najvýraznejšie vo výrobe kakaa, čokolády a cukrovínok (2,5 €) a vo výrobe nealkoholických nápojov (2,4 €). Zvýšenie nákladovosti výnosov sa prejavilo tiež v odbore výroby piva a sladu (2,1 €), vo výrobe rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (1,7 €), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (1,1 €), v destilovaní, úprave a miešaní alkoholu (0,6 €) a v odbore ostatných potravinárskych výrob (0,5 €).

Nákladovosť výnosov sa najvýznamnejšie znížila vo výrobe vína (6,5 €), ale výrazne miernejšie klesla tiež v spracovaní a konzervovaní rýb kôrovcov a mäkkýšov; v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov; v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny; vo výrobe mliečnych výrobkov a vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov.

Z celkových nákladov odvetvia potravinárstva vybrané nákladové položky predstavovali: spotreba materiálu energie a ostatných neskladovateľných dodávok 50,1 %, náklady na predaný tovar 16,9 %, spotreba nakupovaných služieb 13,3 % a odpisy 4,1 %.

Výroba výrobkov⁷ v roku 2015 dosiahla 3 846 mil. €, čo medziročne predstavovalo jej pokles o 1,8 %. K poklesu výroby výrobkov v odvetví prispel jej pokles v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (17,5 %), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (10,4 %), vo výrobe vína (9,6 %), vo výrobe mliečnych výrobkov (6,0 %), vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (5,3 %), v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (4,8 %), ale aj ďalších výrobných odboroch.

Výroba výrobkov sa zvýšila len v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (6,4 %), vo výrobe nealkoholických nápojov (5,0 %) a vo výrobe piva a sladu (0,7 %).

Pridaná hodnota medziročne klesla o 1,2 % na 725 mil. € a z produkcie výrobkov tvorila 19 %. Pridaná hodnota klesla najvýraznejšie v odbore výroby kakaa, čokolády a cukrovínok (25,3 %), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (23,9 %), vo výrobe rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (20,4 %), vo výrobe piva a sladu (10,8 %) a v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (8,3 %). Pridaná hodnota vzrástla len vo výrobe vína (16,5 %), v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (13,5 %), vo výrobe mliečnych výrobkov (6,9 %) a vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (1,9 %).

Celkový majetok sa zvýšil o 5,1 % na 2 860 mil. €. Výraznejší nárast majetku sa prejavil vo výrobe vína (43,6 %), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (25,5 %), v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (17,6 %), vo výrobe piva a sladu (5,6 %) a v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (5,0 %).

Celkový majetok klesol len spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (46,1 %), v odbore výroby a prípravy krmív pre zvieratá (11,5 %), vo výrobe rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (9,6 %), vo výrobe mlynárskych a škrobových výrobkov (4,8 %) a v odbore ostatných potravinárskych výrob (0,1 %).

⁷ v hodnotovom vyjadrení

Medziročný vývoj tržieb mal mierne klesajúcu tendenciu (Tab. 10, Graf 6).

Vývoj tržieb v mil. € a ich podiel na výnosoch v %

Development of sales (in million Eur) and their share on revenues (in %)

Tab. 10

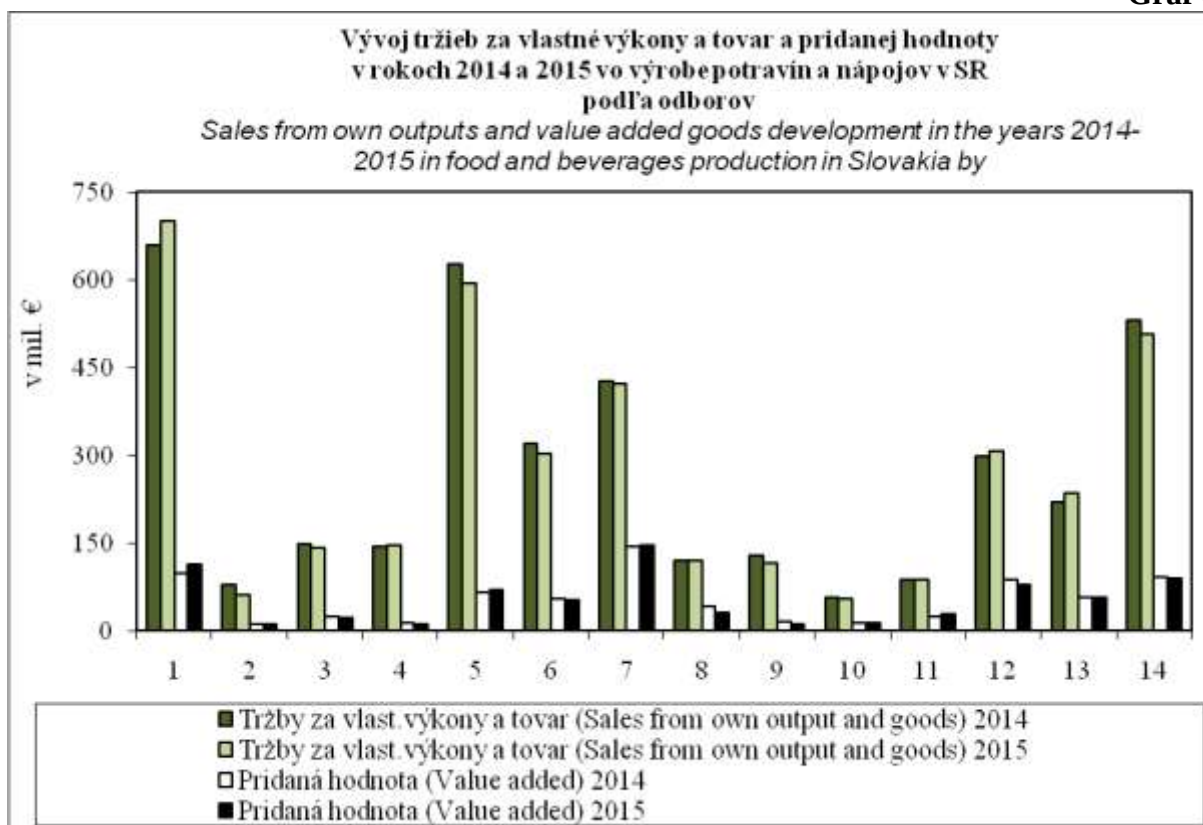
Ukazovateľ ¹	2014	2015	Index 2015/14	Podiel na výnosoch v % ⁵		
				2015	2014	Rozdiel 2015 - 14
Tržby za vlastné výkony a tovar ²⁾	3 843	3 790	98,6	93,61	93,88	0,27
- Tržby za vlastné výrobky a služby ³	2 995	2 957	98,7	72,95	73,24	0,29
- Tržby za predaj tovaru ⁴	848	833	98,2	20,66	20,64	-0,02

Prameň: Prod 3-04-ŠÚ SR, prepočty NPPC-VÚEPP⁶

²⁾ v bežných odbytových cenách výrobcov potravinárskeho priemyslu SR

1/ indicator, 2/ sales from own outputs and merchandise, 3/ sales from own products and services, 4/ sales from merchandise, 5/ share on revenues, 6/ Source: Prod 3-04, Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

Graf 6



- 1 Spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov
- 2 Spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov
- 3 Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny
- 4 Výroba rastlinných a živočíšnych olejov a tukov
- 5 Výroba mliečnych výrobkov
- 6 Výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov
- 7 Výroba pečiva a múčnych výrobkov

- 8 Výroba kakaa, čokolády a cukroviniek
- 9 Výroba a príprava krmív pre zvieratá
- 10 Destilovanie, úprava a miešanie alkoholu
- 11 Výroba vína
- 12 Výroba piva a sladu
- 13 Výroba nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych a iných fľaškových vôd
- 14 Odbor ostatných potravinárskych výrob

Prameň: Prod 3-04, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP¹⁵

1/ processing and preservation of meat and meat products, 2/ processing and preservation of fish, crustaceans and molluscs, 3/ processing and preservation of fruit and vegetables, 4/ manufacture of vegetable and animal oils and fats, 5/ manufacture of dairy products, 6/ manufacture of grain milling and starch products, 7/ manufacture of bakery and farinaceous products, 8/ manufacture of cocoa, chocolate and sugar confectionery, 9/ production and preparation of animal feeds, 10/ distilling, rectifying and blending of spirits, 11/ manufacture of wine, 12/ manufacture of beer and malt, 13/ manufacture of non-alcohol beverages and mineral and other bottled waters, 14/ branch of other food production, 15/ Source: Prod 3-04, Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economy

Záver

Výsledky poľnohospodárstva ovplyvňovali v roku 2015 produkčno- ekonomické a nákladové faktory, najmä volatilita cien na trhov s poľnohospodárskymi komoditami, systém podpôr v rámci SPP EÚ ceny vstupov a samotné racionalizačné rozhodnutia o výrobnjej štruktúre a úsporných opatreniach podnikov. Klesla produkcia v naturálnom vyjadrení väčšiny komodít rastlinnej ako aj živočíšnej výroby. Znížili sa ceny poľnohospodárskych výrobkov (2,2 %), najmä surového kravského mlieka (10,7 %) a jatočných ošipáných (10,5 %), čo sa premietlo v nižších tržbách. Predbežný výsledok hospodárenia dosiahol úroveň 30,5 mil. €. Celkové výdavky z európskych a národných zdrojov do poľnohospodárstva a potravinárstva dosiahli objem 870,6 mil. € a ani po viac ako 12 ročnom členstva Slovenska v EÚ sa nevyrovnala úroveň priamych platieb a pretrvávali diferencie medzi Slovenskom a pôvodnými štátmi EÚ. Toto ovplyvňovalo konkurenčné prostredie na jednotnom trhu EÚ. Úroveň priamych platieb v prepočte na ha p.p. v slovenskom poľnohospodárstve je stále pod priemerom starých členských krajín EÚ-15.

V potravinárskom priemysle bola situácia v roku 2015 priaznivejšia ako v poľnohospodárstve. Výsledok hospodárenia aj keď medziročne klesol jeho úroveň 152,3 mil. € bola vyššia ako v poľnohospodárstve. Výroba potravinárskych výrobkov, nápojov a tabaku vzrástla v naturálnom vyjadrení o 4,8 %, ale pokles cien týchto výrobkov prispel k tomu, že výroba v hodnotovom vyjadrení naopak klesla o 1,8 %.

Literatúra

- [1] GRZNÁR, M.a kol.: Stratégia rozvoja agropotravinárstva a konkurenčná schopnosť agropotravinárskych podnikov III. Vydavateľstvo EKONÓM, Bratislava, 2014, ISBN 978-80-225-3859-6
- [2] HUTNÍK, F.: Tvorba pridanej hodnoty v agropotravinárstve u nás a vo svete. Bratislava: PÚ SAV, 1997, 39 s.
- [3] CHAJDIK, J.: Ekonomická analýza stavu a vývoja firmy. Bratislava 2004, ISBN 80-85659-32-8, s. 353
- [4] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Zhodnotenie úrovne a vplyvu zmien ekonomických parametrov na efektívnosť poľnohospodárskej výroby a jej hlavných výrobkov z pohľadu podpornej politiky. Bratislava, 2013, VÚEEP, ISBN 978-80-8058-89-1
- [5] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Vybrané ekonomicko-sociálne aspekty rozvoja poľnohospodárstva a potravinárstva Bratislava, 2015, štúdia NPPC-VÚEPP, ISBN 978-80-8058-601-0
- [6] SALERNO, J. T.: An Austrian Taxonomy of Deflation, February 2002.

- [7] VESELSKÁ, E.: Postavení navazujících článku zpracování a distribuce uvnitř komoditních vertikál, ÚPE Brno. In: Medzinárodné vedecké dni 2006, Nitra: FEM, 2006
- [8] ZALAI, K. a kol.: Finančno-ekonomická analýza podniku. Bratislava 2006, ISBN 80-88848-89-1
- [9] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR za rok 2014, MPRV SR, 2015

Došlo 29.7. 2016

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ

Ing. Svetlana BELEŠOVÁ

NPPC- Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava SR

tel. 58243 231 e-mail zuzana.chrastinova@vuepp.sk

tel. 58243 295 e-mail svetlana.belesova@vuepp.sk

Tatiana Čičová – Zuzana Federičová– Štefan Buday

Zhodnotenie implementácie PRV SR 2007-2013 na konci programového obdobia

Evaluation of the Implementation of the RDP SR 2007-2013 at the end of the programme period

Abstract A paper reviews the implementation of the project and non-project measures of the Rural Development Programme of the Slovak Republic 2007-2013 (RDP SR 2007-2013), fulfilment of the target of result indicators for each axis to the end of 2015, which ended the implementation of the programme document.

Use of public expenditures reached 100 % for project measures. In terms of axes - axis 1 and axis 2 were drawn at 100%, axis 3 at 99%, axis 4 at 95% and technical assistance at 91%. Total use of the public expenditures of RDP SR 2007-2013 reached the level of 99%. Target values of selected result indicators were achieved in axes 1 and 2. In axis 3 was not reached the target value of the result indicator of additional number of tourists and in axis 4 was not reached the target value of indicator of gross number of created jobs. The overall situation in the programme implementation can be considered reasonable at the end of the programme period.

Key words Rural Development Programme of the Slovak Republic 2007-2013 – projects measures – non-project measures – result indicator

Abstrakt V príspevku je zhodnotená implementácia projektových a neprojektových opatrení Programu rozvoja vidieka Slovenskej republiky 2007-2013 (PRV SR 2007-2013), plnenie cieľových hodnôt ukazovateľov výsledku za jednotlivé osi ku koncu roka 2015, ktorým sa realizácia programového dokumentu ukončila.

Čerpanie verejných výdavkov dosiahlo pri projektových opatreniach 100%. Z hľadiska jednotlivých osí os 1 a os 2 boli čerpané na 100%, os 3 na 99%, os 4 na 95% a technická pomoc na 91%. Celkové čerpanie verejných zdrojov programu PRV SR 2007-2013 dosiahlo úroveň 99%. Cieľové hodnoty vybraných ukazovateľov výsledku boli dosiahnuté v osiach 1 a 2. V osi 3 nebola dosiahnutá cieľová hodnota ukazovateľa výsledku dodatočný počet turistov a v osi 4 nebola dosiahnutá cieľová hodnota pri ukazovateli hrubý počet vytvorených pracovných miest. Celkovú situáciu v implementácii programu možno považovať na konci programového obdobia za primeranú.

Kľúčové slová Program rozvoja vidieka SR 2007-2013 -projektové opatrenia - neprojektové opatrenia - ukazovateľ výsledku

Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky (PRV SR) odráža smerovanie stratégie určenej v Národnom strategickom pláne rozvoja vidieka SR (NSPRV), ktorý prispieva k naplneniu Lisabonskej stratégie v oblastiach zameraných na znalosti a inovácie, vnútorný trh a podnikateľské prostredie, rast a zamestnanosť, trvalo udržateľný rozvoj. Göteborgské ciele trvalo udržateľného rozvoja EÚ, dopĺňajúce Lisabonskú stratégiu sú zohľadnené ako v NSPRV tak aj v PRV. Oba dokumenty taktiež zohľadňujú závery tzv. zdravotnej previerky reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky (health check of CAP – ďalej len „HC“) a Európskeho plánu hospodárskej obnovy, ktorý Rada schválila v decembri 2008 (recovery package – ďalej len RP), ktoré boli transponované do legislatívy ES v roku 2009. (PRV SR 2007-2013, 2015)

Politika rozvoja vidieka by mala sprevádzať a dopĺňať politiky podpory trhu a príjmov Spoločnej poľnohospodárskej politiky, a tým prispievať k dosiahnutiu uvedených cieľov tejto politiky ustanovených v zmluve. Politika rozvoja vidieka by mala tiež zohľadňovať všeobecné ciele politiky hospodárskej a sociálnej súdržnosti ustanovené v zmluve a prispievať k ich dosiahnutiu a zároveň integrovať ďalšie dôležité priority tejto politiky, ktoré uvádzajú závery zo zasadnutí Európskej rady v Lisabone a Göteborgu o konkurencieschopnosti a trvalo udržateľnom rozvoji (nariadenie rady ES č. 1698/2005).

Podpora rozvoja vidieka prispieva k dosiahnutiu týchto cieľov (nariadenie rady ES č. 1698/2005):

- a) zlepšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva podporovaním reštrukturalizácie, rozvoja a inovácie;
- b) zlepšenie životného prostredia a vidieku podporovaním manažmentu krajiny;
- c) zlepšenie kvality života vo vidieckych oblastiach a podpora diverzifikácie hospodárskej činnosti.

2. Ciele ustanovené v odseku 1 sa vykonávajú prostredníctvom štyroch osí vymedzených v hlave IV:

- os 1 – Zlepšenie konkurencieschopnosti odvetvia poľnohospodárstva a lesného hospodárstva
- os 2 – Zlepšenie životného prostredia
- os 3 – Kvalita života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva
- os 4 – Leader

Konkrétne ciele a pravidlá poskytovania podpory, ako aj nosné oblasti podpory rozvoja vidieka, sú stanovené v nariadení Rady (ES) č. 1698/2005 a jeho implementačných nariadeniach, ktorými sú obzvlášť (Vajčíková, Rybár, Buday, 2014):

- nariadenie Komisie (ES) č. 1974/2006, ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá vykonávania nariadenia Rady (ES) č. 1698/2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV) v znení neskorších úprav;
- a nariadenie Komisie (ES) č. 65/2011, ktorým sa stanovujú podrobné pravidlá uplatňovania nariadenia (ES) č. 1698/2005, pokiaľ sa jedná o realizáciu kontrolných postupov a krížového plnenia pri opatreniach na podporu rozvoja vidieka.

Metodický postup

Cieľom príspevku bolo zhodnotenie implementácie projektových a neprojektových opatrení PRV SR 2007-2013 na konci programového obdobia, najmä z hľadiska výšky čerpaných finančných prostriedkov. Okrem toho príspevok porovnáva dosiahnutú úroveň vybraných výsledkových ukazovateľov a cieľov PRV SR 2007-2013 podľa prioritných osí.

Pre potreby splnenia cieľov príspevku boli použité informácie predovšetkým z Pôdohospodárskej platobnej agentúry (PPA), ktorá zabezpečuje zber primárnych údajov prostredníctvom Žiadosti o nenávratný finančný príspevok (ŽoNFP) pri schválení projektu (východiskový stav/plán) a prostredníctvom povinných monitorovacích správ od beneficiary projektových podpôr (osi 1, 3, 4 a opatrenie 226-obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení) pri ukončení projektu (skutočnosť). Pri neprojektových opatreniach (na ploche) sú zdrojmi primárnych údajov žiadateľmi vyplnené formuláre jednotnej žiadosti o podpory. PPA ďalej poskytla namerané hodnoty ukazovateľov výstupu za projektové a neprojektové opatrenia.

Ďalšími zdrojmi údajov boli Výročná správa o pokroku PRV SR 2007-2013 za rok 2015 (NPPC-VÚEPP, 2016) a Program rozvoja vidieka SR 2007-2013 (8. verzia MPRV SR, 2015).

V príspevku boli použité metódy selekcie, analýzy, syntézy, komparácie, dedukcie. Boli vykonané matematicko-štatistické analýzy dát, analýzy časových radov a numerické výpočty.

Vlastná práca

Implementácie projektových opatrení

PRV SR 2007–2013 bol schválený rozhodnutím EK zo dňa 4. 12. 2007. Od schválenia program prešiel 7 podstatnými modifikáciami, v dôsledku ktorých došlo aj k finančným presunom medzi opatreniami.

V rámci všetkých výziev na projektové opatrenia osí 1, 2 (opatrenie 226), 3 bolo k 31.12.2015 prijatých 13 476 ŽoNFP a žiadaný príspevok predstavoval 2 565 745 362 EUR. Z prijatých žiadostí bolo 7 001 schválených vo výške príspevku 1 415 294 904 EUR, z toho zdroje EPFRV 1 059 903 385 EUR.

V rámci osí 1, 2 (op. 226), 3 dosiahla miera kontrahovania projektových opatrení úroveň 105 % z limitov pre tieto opatrenia na celé programové obdobie. Ku koncu roka 2015 bolo celkovo v rámci týchto opatrení vyradených 6 475 projektov.

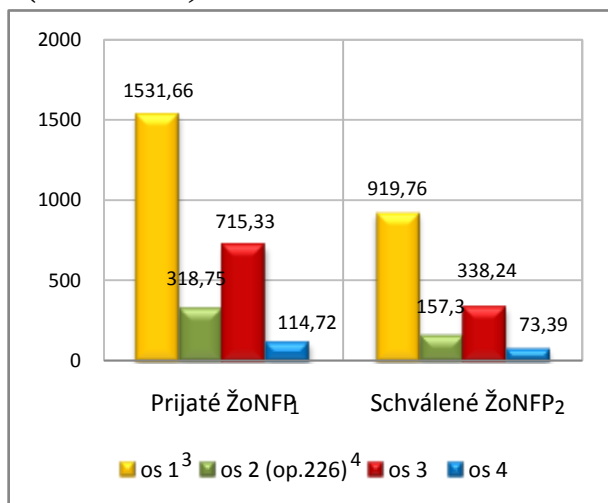
Okrem toho, v rámci osí 4 Leader, bolo prijatých 2 242 samostatných ŽoNFP (v roku 2015 nebola prijatá žiadna nová ŽoNFP) a žiadaný príspevok predstavoval 114 715 663 EUR. Ku koncu r. 2015 bolo schválených 1739 žiadostí celkovej sume 73 392 405 EUR, z toho zdroje EPFRV 58 454 956 EUR. Miera kontrahovania za os 4 dosiahla úroveň 98 %.

Grafy 1 a 2 znázorňujú stav prijatých a schválených žiadostí o NFP podľa prioritných osí PRV SR 2007-2013:

Suma prijatých a schválených ŽoNFP k 31.12.2015 (v mil. EUR)

The amount of received and approved applications for grant to 31.12.2015 (in mil. EUR)

Graf 1



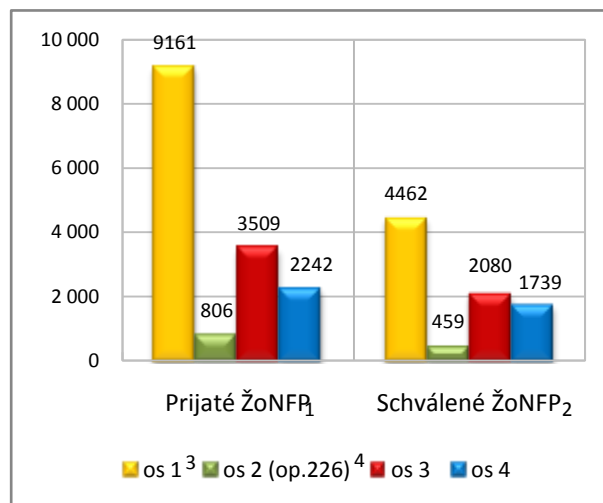
Zdroj: PPA⁵

1) Received application for grant, 2) Approved application for grant, 3) Axis 1, 4) Measure 226, 5) Source: APA

Počet prijatých a schválených ŽoNFP k 31.12.2015

The number of received and approved applications for grant to 31.12.2015

Graf 2



Zdroj: PPA⁵

1) Received application for grant, 2) Approved application for grant, 3) Axis 1, 4) Measure 226, 5) Source: APA

Za celé programové obdobie PRV SR 2007-2013 bolo **realizovaných 37 výziev** na predkladanie ŽoNFP. V tabuľke 1 je znázornený priebeh a pokrok v implementácii programu prostredníctvom administrácie výziev ku koncu roku 2015.

Sumárny prehľad projektových opatrení PRV SR 2007 – 2013 ku koncu roku 2015

Summary overview of the project measures of RDP 2007-2013 to the end of 2015 **Tab. 1**

Projektové opatrenia PRV SR – kumulatívne ¹	Počet ²	Suma celkom v EUR ³	Kontrahovanie/čerpanie v % ⁴
Schválené projekty ⁵	7 001	1 415 294 904	105
Vyplatené platby (os 1, os 2-op.226, os 3) ⁶	12 548*	1 348 435 140	100
Ukončené projekty ⁷	6 769	1 307 250 713	97

Zdroj: PPA⁸ * počet platieb⁹

1) Project measures of RDP SR – cumulatively, 2) Number, 3) Total amount in EUR, 4) Contracting/spending in %, 5) Approved projects, 6) Paid payment (axis 1, axis 2- measure 226, axis 3), 7) Finished projects, 8) Source: Agricultural Payment Agency (APA), 9) number of payments

Hodnoty v tab. 1 sú uvedené bez pokračujúcich záväzkov zo Sektorového operačného programu Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka 2004-2006 (SOP PaRV 2004-2006) a bez osi 4 Leader. So započítaním 4 opatrení z pokračujúcich záväzkov dosahuje čerpanie projektových opatrení 1 509,35 mil. EUR, t.j. 99,7% čerpanie zo stanovených limitov. Za os 4 Leader bolo dosiahnuté 95 %-né čerpanie zo stanovených limitov, v absolútnom vyjadrení 71 593 833 EUR.

Implementácia neprojektových opatrení

PPA každoročne, v termíne do 15. mája daného kalendárneho roka, oznamovala žiadateľom možnosť predkladania žiadostí o poskytnutie podpory v rámci opatrení osi 2 (neprojektových opatrení) PRV SR 2007-2013 v zmysle zákona č. 543/2007 Z. z. o pôsobnosti orgánov štátnej správy pri poskytovaní podpory v pôdohospodárstve a rozvoji vidieka v znení neskorších predpisov. Na svojej web stránke PPA zverejňovala potrebnú dokumentáciu k formulárom žiadostí, príručky pre žiadateľov a ďalšie.

V rámci PRV SR 2007-2013 boli posledné žiadosti na neprojektové opatrenia podané v roku 2014. V roku 2015 dobiehala vyhodnocovanie žiadostí prijatých v roku 2014. Zároveň sa v roku 2015 prijímali žiadosti na neprojektové opatrenia v zmysle nariadenie vlády SR č. 75/2015 Z. z., ktorým sa ustanovujú pravidlá poskytovania podpory v súvislosti s opatreniami programu rozvoja vidieka. Tieto žiadosti budú financované z rozpočtu PRV SR 2014-2020.

V roku 2014 bolo prijatých 7 757 žiadostí o platbu a k 31. 12. 2015 bolo schválených 7 413 žiadostí. Celkovo od začiatku implementácie bolo prijatých 55 873 žiadostí o platbu, z ktorých sa schválilo 54 171 žiadostí (Správa o implementácii a čerpaní Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu, Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013 a Operačného programu Rybné hospodárstvo SR 2007-2013 k 31.12.2015).

Platby z PRV SR 2007-2013 v roku 2015 boli za predchádzajúce dotačné roky, najmä za dotačný rok 2014.

V rámci neprojektových opatrení osi 2 boli kumulatívne k 31. 12. 2015 čerpané finančné prostriedky vo výške 1 095 388 555 EUR (z toho EPFRV 869 194 404 EUR) z rozpočtu PRV SR 2007-2013.

Čerpanie verejných zdrojov podľa jednotlivých osí

Podľa jednotlivých opatrení dosahujú všetky projektové opatrenia mieru čerpania nad 83%, okrem opatrenia 114 (využívanie poradenských služieb), ktoré dosiahlo mieru čerpania 69 %. Stav čerpania sa na konci programového obdobia výrazne zlepšil v dôsledku presunu časti finančných prostriedkov medzi opatreniami po 6. a 7. modifikácii programu. Celkovo osi 1 a 2 boli čerpané na 100%, os 3 na 99%, os 4 na 95% a technická pomoc na 91%. Za celé programové obdobie dosiahlo čerpanie verejných zdrojov 99% (tab. 2).

Z hľadiska štruktúry vyplatených podpôr podľa osí PRV SR bola takmer polovica (48,4 %) verejných výdavkov v oblasti zlepšenia životného prostredia (os 2). Tretina (33,4 %) z deklarovaných verejných výdavkov bola uhradená v oblasti podpory zvyšovania konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva (os 1). Do kvality života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva (os 3) smerovalo 12 % verejných výdavkov (graf 3).

Z opatrení osi 1 bolo najviac verejných finančných prostriedkov smerovaných do opatrenia 121 modernizácia fariem. Na úrovni opatrení osi 2 najviac prostriedkov smerovalo do opatrení 211 platby za znevýhodnené prírodné podmienky v horských oblastiach a 212 platby

v oblastiach so znevýhodnenými podmienkami iných ako horské oblasti. V rámci osi 3 smerovalo najviac prostriedkov do opatrenia 322 obnova a rozvoj dedín (tab. 2).

Čerpanie verejných výdavkov podľa jednotlivých opatrení PRV SR 2007-2013 ku koncu roka 2015

Use of public expenditure per measure of RDP SR 2007-2013 to the end of 2015

Tab.2

Kód ¹	Opatrenie/Os ²	Verejné výdavky spolu (EUR) ³	z toho: EPFRV (EUR) ⁴	LIMITY verejných výdavkov ⁵	% čerpanie zo stanoveného limitu ⁶
111	Odborné vzdelávanie ⁷	22 788 258	16 510 660	25 432 414	90
114	Poradenstvo ⁸	956 914	705 277	1 390 000	69
121	Modernizácia fariem ⁹	496 141 490	367 730 944	468 650 815	106
122	Zvyšovanie hosp. hodnoty lesov ¹⁰	35 880 976	26 832 150	41 040 000	87
123	Pridávanie hodnoty do produktov ¹¹	207 798 626	153 488 905	224 234 383	93
125	Skvalitnenie a rozvoj infraštruktúry ¹²	79 322 021	58 824 019	81 676 392	97
141	Polosamozásobiteľské farmy - prechodné výdavky podľa nariadenia (ES) č. 1320/2006 ¹³	647 000	482 750	676 000	96
142	Odbytové organizácie výrobcov (OOV) ¹⁴	16 929 100	14 039 930	19 774 410	86
	- prechodné výdavky podľa nariadenia (ES) č. 1320/2006 ¹⁵	1 874 164	1 343 106	1 874 164	100
	OS 1 Spolu¹⁶	862 333 146	638 611 937	864 748 578	100
211	LFA – horské ¹⁷	389 544 969	311 635 975	389 722 420	100
212	LFA – iné ¹⁸	276 313 338	218 772 873	276 361 470	100
213	NATURA 2000 a smernica o vodách ¹⁹	157 295	115 109	159 347	99
214	Agroenvironment ²⁰	225 160 468	176 417 823	227 463 939	99
	- prechodné výdavky podľa nariadenia (ES) č. 1320/2006	158 037 425	125 692 783	157 067 614	101
215	Životné podmienky zvierat ²¹	39 058 327	30 880 363	39 161 924	100
221	Prvé zalesnenie p.p. (LPIS) ²²	738 579	590 863	516 362	143
	- prechodné výdavky podľa nariadenia (ES) č. 1320/2006	354 710	283 768	550 000	64
224	NATURA 2000 - lesná pôda ²³	5 173 475	4 124 921	5 183 845	100
225	Lesnícko-environmentálne platby ²⁴	849 970	679 925	898 095	95
226	Obnova lesného potenciálu ²⁵	154 522 940	122 638 585	155 221 594	100
	OS 2 Spolu	1 249 911 495	991 832 989	1 252 306 610	100
311	Diverzifikácia smerom k nepoľnohos. činnostiam ²⁶	91 705 637	68 706 472	95 342 228	96
313	Podpora činností v oblasti cestovného ruchu ²⁷	28 535 746	21 401 809	34 161 984	84
321	Základné služby pre vidieckych obyvateľov ²⁸	93 375 357	70 031 518	93 993 595	99
322	Obnova a rozvoj dedín ²⁹	108 507 982	81 380 987	99 472 733	109
331	Vzdelávanie a informovanie ³⁰	11 172 939	8 330 243	12 786 442	87
341	Získavanie zručností ³¹	797 156	597 867	844 228	94
	OS 3 Spolu	334 094 816	250 448 895	336 601 210	99

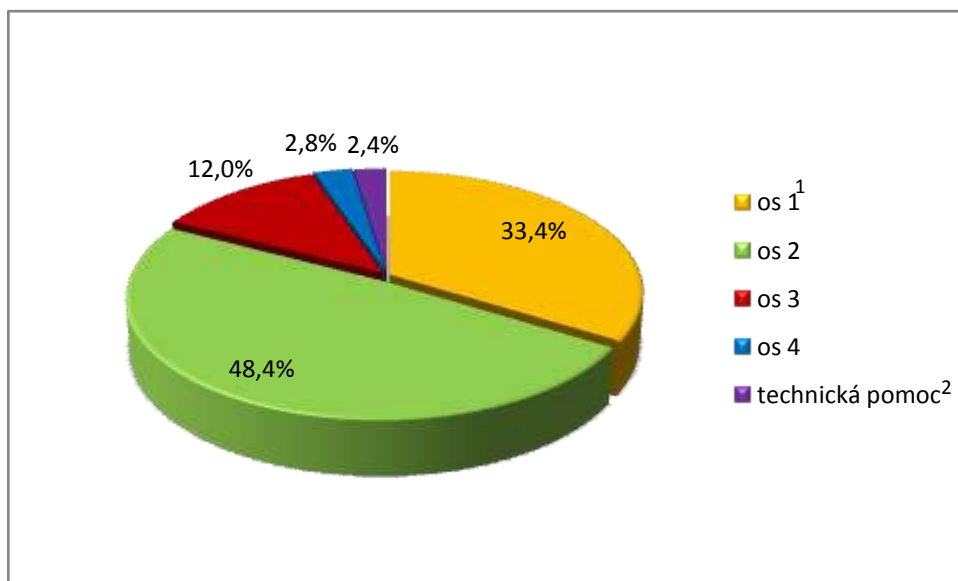
Kód ¹	Opatrenie/Os ²	Verejné výdavky spolu (EUR) ³	z toho: EPFRV (EUR) ⁴	LIMITY verejných výdavkov ⁵	% čerpanie zo stanoveného limitu ⁶
41	Implementácia integrovaných stratégií rozvoja územia ³²	57 996 511	46 139 150	60 399 626	96
421	Vykonávanie projektov spolupráce ³³	2 656 568	2 125 254	2 780 635	96
431	Chod MAS ³⁴	10 940 804	8 752 643	12 028 575	91
	OS 4 Spolu	71 593 883	57 017 048	75 208 836	95
	Osi 1,2,3 a 4 spolu ³⁵	2 517 933 339	1 937 910 869	2 528 865 234	100
511	Operácie technickej pomoci ³⁶	62 207 438	46 655 579	68 425 934	91
	Celkový súhrn ³⁷	2 580 140 777	1 984 566 447	2 597 291 168	99

Zdroj: PPA, PRV SR 2007-2013 (8.verzia), vlastné prepočty NPPC-VÚEPP³⁸

1) Code, 2) Measure/Axis, 3) Total public expenditure (EUR), 4) in which: EAFRD (EUR), 5) Limits of public expenditure, 6) % of use from the determined limit, 7) Vocational training, 8) Advisory services, 9) Modernization of agricultural holdings, 10) Improvement of the economic value of forests, 11) Adding value to products, 12) Improving and developing infrastructure, 13) Subsistence farms- transitional expenditure according to Regulation (EC) No. 1320/2006, 14) Producers groups, 15) transitional expenditure according to Regulation (EC) No. 1320/2006, 16) Total Axis 1, 17) Less favourite areas- mountain areas, 18) Less favourite areas – other areas, 19) NATURA 2000 and directive on water, 20) Agro-environmental payments, 21) Animal welfare, 22) First afforestation of agricultural land, 23) NATURA 2000- forest land, 24) Forest-environment payments, 25) Restoring forestry potential, 26) Diversification into non-agricultural activities, 27) Encouragement of rural tourism activities, 28) Basic services for rural population, 29) Village renewal and development, 30) Training and information, 31) Skills acquisition, 32) Implementing integrated local development strategies, 33) Implementing cooperation projects, 34) Running the local action group, 35) Axis 1, 2, 3 and 4 together, 36) Technical assistance operations, 37) Total sum, 38) Source: APA, RDP SR 2007-2013 (8. Version), own calculations NAFC-RIAFE

Čerpanie verejných výdavkov podľa osí PRV SR 2007-2013 ku koncu roka 2015

Drawing of public expenditures per axis of RDP SR 2007-2013 to the end of 2015 **Graf 3**



Zdroj: PPA³

1) Axis 1, 2) Technical assistance, 3) Source: APA

Plnenie vybraných merateľných ukazovateľov výsledku

V nasledujúcej časti príspevku sa budeme zaoberať porovnaním dosiahnutej úrovne výsledkových ukazovateľov a cieľov uvedených v PRV SR 2007-2013. Výsledky sú zosumarizované za všetky projekty ukončené do konca roka 2015, cieľové hodnoty sú aktualizované podľa 7. modifikácie programu. Ide o zhrnutie vybraných cieľových ukazovateľov výsledku za jednotlivé osi.

Sumárne za os 1 boli všetky vybrané merateľné ukazovatele výsledku ku koncu roka 2015 splnené (tab. 3).

Ukazovateľ výsledku počet účastníkov, ktorí úspešne absolvovali vzdelávaciu aktivitu sa sleduje pri opatrení 111 Odborné vzdelávanie a informačné aktivity. Ide o jedinečný počet účastníkov a bol plnený na 167,5 %. Na vzdelávacích aktivitách sa zúčastňovali zväčša rovnakí frekventanti, preto môžeme predpokladať u nich vyššiu pravdepodobnosť uplatnenia vedomostí v praxi.

Ukazovateľ výsledku Nové výrobky a postupy má za cieľ zvýšenie príjmov alebo zníženie nákladov, teda nárast rentability podnikania. Daný cieľ je pre programové obdobie splnený. Je potrebné však dodať, že nie je možné posúdiť kvalitatívnu úroveň zmeny z údajov, ktoré poskytujú beneficianti pri vyplňaní ŽoNFP.

Ukazovateľ výsledku dĺžka opravených a nových poľných ciest sa sleduje pri opatrení 125 Infraštruktúra týkajúca sa rozvoja a adaptácia poľnohospodárstva a lesného hospodárstva – pozemkové úpravy. Tento ukazovateľ bol plnený na 124,5 %.

Vybrané ukazovatele výsledku pre os 1 rozdelené podľa sektora na základe ukončených projektov ku koncu roka 2015

Selected result indicators for axis 1 divided according to sector on the basis of completed projects to the end of 2015

Tab. 3

Ukazovateľ ¹	Sektor ²	K 31.12.2015	Cieľ ³	Plnenie ⁴
Počet účastníkov, ktorí úspešne ukončili vzdelávaciu aktivitu ⁵	Spolu ⁶	18 634	11 127	Splnené ⁷
	Poľnohospodárstvo ⁸	14 636		
	Potravinárstvo ⁹	919		
	Lesníctvo ¹⁰	3 079		
Nové výrobky alebo postupy ¹¹	spolu	1350	1 231	splnené
	poľnohospodárstvo	908	814	splnené
	potravinárstvo	245	227	splnené
	lesníctvo	197	190	splnené
Dĺžka opravených a nových poľných a lesných ciest (km) ¹²	infraštruktúra	49,8	40	splnené

Zdroj: PPA, prepočty NPPC-VÚEPP¹³

1) Indicator, 2) Sector, 3) Target, 4) Fulfilment, 5) Number of participants that successfully ended a training activity, 6) Together, 7) Fulfilled, 8) Agriculture, 9) Food, 10) Forestry, 11) New products or processes, 12) Length of repaired and newly-built field and forest roads, 13) Source: APA, calculation NAFC-RIAFE

Finančné prostriedky osi 2 sú vyplácané na jednotku plochy, resp. na dobyťiu jednotku (okrem opatrenia 226), čo je hlavný rozdiel v porovnaní s ostatnými osami. Platby kompenzujú straty príjmu, ktorá vznikla pri uplatňovaní záväzkov nad rámec povinnej legislatívy. Efektívnosť využitia verejných finančných prostriedkov nie je priamo viazaná na ekonomické parametre výroby, ale podľa výmery úspešnej starostlivosti o krajinu. Úspešná starostlivosť o krajinu zahŕňa vhodné postupy pre zvýšenie biodiverzity, zlepšenie kvality vody a pôdy, zabránenie klimatickej zmene a marginalizácii územia.

Ukazovatele výsledku sú pre os 2 PRV vyjadrené prevažne výmerou podporenej poľnohospodárskej a lesnej pôdy. Kvantifikáciu výsledkov opatrení osi 2 uvádza tabuľka 4. Pri opatreniach 214 (agroenvironmentálne platby) a 221 (prvé zalesnenie poľnohospodárskej pôdy) je aj variant so započítaním pokračujúcich záväzkov z predchádzajúceho programového obdobia (SOP PaRV 2004 – 2006).

Úspešná starostlivosť o krajinu (v ha) podľa opatrení k 31.12.2015

Successful landscape management (ha) according to measures to 31.12.2015

Tab. 4

Opatrenie ¹	Biodiverzita ²	Kvalita Vody ³	Zmena klímy ⁴	Kvalita Pôdy ⁵	Predchádzanie zaostávaniu ⁶
Platby za znevýhodnené prírodné podmienky - LFA (op.211, 212) ⁷	202 566	0	0	0	1 245 540
Platby Natura 2000 - p.p. (op.213) ⁸	352	352	352	352	352
Agroenvironmentálne platby (op.214) + pokračovanie záväzkov z PaRV 2004-2006 ⁹	247 911 145 970	388 903 462 133	365 638 462 133	270 832 462 133	388 903 495 531
Prvé zalesnenie poľnoh. pôdy (op.221) + pokračovanie záväzkov z PaRV 2004-2006 ¹⁰	148 107	148 107	148 107	148 107	148 107
Platby Natura 2000 - les. pôda (op.224) ¹¹	19 132	19 132	19 132	19 132	19 132
Lesnícko-environmentálne platby (op.225) ¹²	16 552	16 552	16 552	16 552	16 552
Obnova lesníckeho potenciálu a zavádzanie preventívnych opatrení (op.226) ¹³	396 842	396 842	213 892	395 382	0
Spolu bez pokračujúcich záväzkov PaRV 04-06¹⁴	883 503	821 929	615 714	702 398	1 670 627
Spolu s pokračujúcimi záväzkami PaRV 04-06¹⁵	1 029 580	1 284 169	1 077 954	1 164 638	2 166 265
Cieľ PRV SR 2007-2013 (ha)¹⁶	901 000	486 700	487 000	505 300	1 790 000
Plnenie cieľa bez pokr. záväzkov (%)¹⁷	98,06	168,88	126,43	139,01	93,33
Plnenie cieľa vrátane pokr. záväzkov (%)¹⁸	114,27	263,85	221,34	230,48	121,02

Zdroj: PPA a prepočty NPPC-VÚEPP¹⁹

1) Measure. 2) Biodiversity, 3) Quality of water, 4) Climate change, 5) Soil quality, 6) Preventing falling behind, 7) Payments for less favourite areas – LFA (measure 211, 212), 8) NATURA 2000 payments – agricultural land (measure 213), 9) Agroenvironmental payments (measure 214) + continuing commitment of RDP 2004-2006, 10) First afforestation of agricultural land (measure 221) + continuing commitment of RDP 2004-2006, 11) NATURA 2000 payments – forest land (measure 224), 12) Forest-environment payments (measure 225), 13) Restoring forestry potential and introducing prevention actions (measure 226), 14) Together without the continuing commitment of RDP 2004-2006, 15) Together with continuing commitment of RDP 2004-2006, 16) Target of RDP SR 2007-2013 (ha), 17) Fulfilment of the target without continuing commitment (%), 18) Fulfilment of the target including continuing commitments, 19) Source: APA and calculations NAFC-RIAFE

Plnenie cieľov opatrení osi 2 v prípade bez započítanie pokračujúcich záväzkov z PaRV 2004-2006 dosiahne cieľové hodnoty 3 z 5 typov príspevku, konkrétne opatrenia na zlepšenie kvality vody, kvality pôdy a opatrenie zabráňujúce zmene klímy. V prípade započítania pokračujúcich záväzkov dosiahnu cieľové hodnoty všetky všetkých päť typov príspevku. Podpora znevýhodnených oblastí (LFA) je plošne najrozsiahlejšia (1 245 540 ha). Platby v týchto oblastiach prispievajú najmä k predchádzaniu zaostávania v daných oblastiach. Agroenvironmentálne platby (opatrenie 214) dosahujú najširší environmentálny účinok.

Z lesníckych opatrení dosahuje najširší environmentálny účinok obnova lesníckeho potenciálu a zavádzanie preventívnych opatrení (opatrenie 226).

Opatrenie 226 dosahuje najväčšiu výmeru prispievajúcu k zlepšeniu kvality pôdy (395 382 ha), vody (396 842 ha) a proti zmene klímy (213 892 ha). V rámci širšie klasifikovaných obnovných aktivít prispieva najväčšou výmerou k zachovaniu, resp. zvýšeniu biodiverzity (396 842 ha). Celkovo za všetky oblasti je to hneď po environmentálne „najvýkonnejšom“ opatrení 214, ktoré so započítaním pokračujúcich záväzkov prispieva nasledovne: (biodiverzita 393 881 ha, kvalita vody 851 036 ha, proti zmene klímy 827 771 ha, kvalita pôdy 732 965 ha a predchádzanie marginalizácii 884 434 ha)(tab. 4).

V rámci osi 2 je opatrenie 226 špecifické, pretože je zamerané na aktivity v predložených projektoch, ktoré si podávajú žiadatelia. Podporená oblasť lesov predstavuje obnovu produkčného potenciálu v lesoch poškodených prírodnými pohromami a požiarimi a zavádzanie preventívnych opatrení. Projekty sú zamerané na výstavbu, prestavbu a rekonštrukciu lesných ciest v rámci protipožiarnych a ozdravných opatrení, výstavbu a rekonštrukciu protipožiarnych nádrží, budovanie protipožiarnych pásov a priesekov, budovanie protipožiarnych monitorovacích a výstražných systémov. Ide zväčša o kapitálovo náročné investície. Aj keď v danom opatrení ide najmä o obnovu lesného potenciálu, čo už vyplýva z názvu opatrenia, na obnovu lesných porastov bolo zameraných 85 z celkového počtu 459 podporených projektov, podporená plocha zničených lesov iba 24 060 ha z celkovej plochy 396 842 ha podporenej opatrením (bez viacnásobného započítania). Vo finančnom vyjadrení to znamená vyplatených 23 988 tis. EUR do obnovy lesa z celkových výdavkov opatrenia 157 228 tis. EUR, t.j. iba 15,26 %. V rámci opatrenia žiadatelia výrazne uprednostnili investície do infraštruktúry lesného hospodárstva (191 projektov v sume 81 757 tis. EUR) a iné nové investície do podnikov lesného hospodárstva (182 projektov v sume 51 112 tis. EUR).

Najvýraznejšie k starostlivosti o krajinu z hľadiska sledovaných oblastí (biodiverzita a HNV, kvalita vody, kvalita pôdy, klimatické zmeny, marginalizácia a opúšťanie pôdy) prispievajú predovšetkým opatrenia 214, 211/212 a 226. K zníženiu emisií skleníkových plynov prispievajú opatrenia nepriamo (najmä opatrenie 214) minimalizáciou obrábania pôdy a vylúčením aplikácie priemyselných hnojív.

Vybrané ukazovatele výsledku pre os 3 PRV SR 2007-2013

The selected result indicators for Axis 3 RDP SR 2007-2013

Tab.5

Ukazovateľ ¹	Oblasť ²	K 31.12.2015	Cieľ ³	Plnenie ⁴
Vytvorené pracovné miesta ⁵	Spolu ⁶	797	678	splnené ⁷
Prírastok turistických návštevníkov ⁸	spolu	38 701	150 000	25,80%
	pobyty s prenocovaním ⁹	27 323	128 571	21,25%
	denný návštevníci ¹⁰	11 378	21 429	53,10%
Počet obyvateľov, ktorí majú úžitok zo zlepšených služieb ¹¹		680 860	319 313	splnené
Rozšírenie internetu vo vidieckych oblastiach ¹²		208 312	52 643	splnené

Ukazovateľ ¹	Oblasť ²	K 31.12.2015	Cieľ ³	Plnenie ⁴
Počet účastníkov vzdelávania v osi 3 ¹³	spolu	10 894	3 700	splnené
	školenie a informovanie ekonomických subjektov v osi 3 ¹⁴	8 352	3 000	splnené
	Príprava stratégie miestneho rozvoja ¹⁵	2 542	700	splnené

Zdroj: PPA, prepočty NPPC-VÚEPP¹⁶

1) Indicator, 2) Area, 3) Target, 4) Fulfilment, 5) Jobs created, 6) together, 7) Fulfilled, 8) Additional number of tourists, 9) Overnight stays, 10) Daily visitors, 11) Population benefiting from improved services, 12) Increase in Internet penetration in rural areas, 13) The number of trainees in the axis 3, 14) Training and information for economic bodies in Axis 3, 15) Preparation of local development strategies, 16) Source: APA, calculation NAFC-RIAFE

V rámci osi 3 bolo prostredníctvom opatrenia 311 diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam vytvorených celkom 594 pracovných miest mimo poľnohospodárstva a prostredníctvom opatrenia 313 Podpora činností v oblasti vidieckeho cestovného ruchu bolo vytvorených 203 pracovných miest. Ukazovateľ výsledku počet pracovných miest bol splnený.

Cez opatrenie podpora činností v oblasti vidieckeho cestovného ruchu (opatrenie 313) boli uskutočnené rekonštrukcie nízkokapacitných ubytovacích zariadení, výstavba a rekonštrukcia kempingového ubytovania a výstavba a rekonštrukcia doplnkových relaxačných zariadení. Doplnkové relaxačné zariadenia sú prístupné nielen pre ubytovaných hostí. Užívatelia týchto služieb sú započítaní medzi denných návštevníkov. Ukazovateľ výsledku prírastok turistických návštevníkov denných a s prenocovaním) nedosiahol cieľové hodnoty stanovené v PRV SR 2007-2013. Nízke plnenie počtu návštevníkov súvisí aj s metódou zberu údajov. S poslednou žiadosťou o platbu (po ukončení projektu) žiadatelia predkladajú monitorovaciu správu, kde sa ešte nemusel preukázať nárast počtu návštevníkov. Z toho dôvodu PPA následne samostatným zisťovaním zbiera tieto údaje. Očakáva sa väčší prírastok počtu návštevníkov.

V obciach, v ktorých boli realizované projekty z opatrenia 321 (základné služby pre vidiecke obyvateľstvo) alebo 322 (obnova a rozvoj obcí), mali úžitok zo zlepšených služieb všetci obyvatelia týchto obcí. Projekty v rámci týchto opatrení zabezpečili aj rozšírenie internetu vo vidieckych oblastiach. Oba vyššie spomínané ukazovatele výsledku značne prekročili ciele PRV SR 2007-2013.

Ukazovateľ výsledku počet absolventov, ktorí úspešne ukončili vzdelávaciu aktivitu niekoľkonásobne prekročil stanovený cieľ. Tento ukazovateľ bol plnený prostredníctvom opatrenia 331 vzdelávanie a informovanie s počtom absolventov vzdelávacej aktivity 8 352 a prostredníctvom opatrenia 341 získavanie zručností, oživovanie a vykonávanie integrovaných stratégií rozvoja územia s počtom absolventov vzdelávacej aktivity 2 542. Podobne ako pri realizovaní vzdelávacích aktivít osi 1, tak aj v osi 3 bolo realizovaných viac dní, ako sa pôvodne predpokladalo (tab. 5).

Základné údaje o miestnych akčných skupinách (MAS) na konci programového obdobia
Basic information about the Local Action Group (LAGs) at the end of the programme period

Tab. 6

Počet podporených MAS ¹	29
Celková rozloha v km ² ²	10 695
Počet obcí podporeného územia ³	645
Počet obyvateľov podporeného územia ⁴	735 146
Počet projektov financovaných MAS ⁵	1 656
Počet podporených beneficiárov ⁶	650

Zdroj: PPA⁷

1) The number of supported LAG, 2) Total area in km², 3) Number of villages supported area, 4) Population supported area, 5) Number of projects of financed LAG, 6) Number of supported beneficiaries, 7) Source: APA

Os 3 implementovaná prostredníctvom Leader. Prostredníctvom opatrení 413 Implementácia integrovaných stratégií rozvoja územia a 431 Chod miestnej akčnej skupiny boli vyhlásené dve výzvy. Na základe prvej výzvy (v roku 2008) bolo schválených 15 MAS a na základe druhej výzvy bolo schválených 14 MAS (v roku 2010). Spolu 29 MAS. V rámci osi 3 implementovanej prostredníctvom osi 4 Leader bolo financovaných 1 656 projektov (tab. 6). Projekty osi 3 financované cez os 4 by mali priniesť rovnaké výsledky ako projekty podporené priamo z osi 3. Cieľová hodnota ukazovateľa výsledku hrubý počet vytvorených pracovných miest mala dosiahnuť hodnotu 350 v rámci opatrenia 413 a ďalších 7 miest v rámci opatrenia 421 vykonávanie projektov spolupráce. Stanovená hodnota nebola splnená, pretože v rámci integrovaných stratégií rozvoja územia boli podporené najmä aktivity cez opatrenia 321 a 322 základné služby pre vidiecke obyvateľstvo a obnova a rozvoj obcí, na ktorých participovalo viac obyvateľov ako v územiach mimo MAS. V rámci týchto opatrení bolo podporených 449 obcí a 410 obcí. Naproti tomu bola nedostatočná podpora podnikateľov vo vidieckych územiach. Pri realizácii opatrenia Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam cez os 4 Leader bolo 11 prijímateľov podpory, ktorí vytvorili 9 pracovných miest. Implementáciou opatrenia podpora činností v oblasti cestovného ruchu cez os 4 – Leader bolo celkom 146 podporených aktivít, v rámci ktorých bolo vytvorených 15,5 pracovných miest.

Cieľová hodnota ukazovateľa výsledku počet účastníkov, ktorí úspešne skončili vzdelávaciu aktivitu bola v rámci opatrenia 413 implementácia integrovaných stratégií rozvoja územia stanovená na 100 účastníkov a v rámci opatrenia 431 chod miestnej akčnej skupiny na hodnotu 210 účastníkov (členov zamestnancov a manažérov MAS, ktorí sú zodpovední za realizáciu stratégie). V rámci výdavkov na chod miestnej akčnej skupiny bolo 2 031 účastníkov vzdelávania (zamestnanci MAS) a v rámci stratégie rozvoja územia 1 710 účastníkov (účastníci z hospodárskych subjektov, ktorí neabsolvovali vzdelávanie v rámci opatrenia 331 vzdelávanie a informovanie). Cieľ bol výrazne prekročený, avšak zamestnancov MAS bolo potrebné opakovane školiť v súvislosti s vyhlásenými výzvami na predkladanie projektov (tab. 7).

Ukazovatele výsledku pre projekty implementované prostredníctvom osi 4-Leader

Result indicators for projects implemented through Axis 4- LEADER

Tab. 7

Ukazovateľ ¹	K 31.12.2015	Cieľ ²	Plnenie ³
Vytvorené pracovné miesta ⁴	45,5	357	12,75%
Počet obyvateľov, ktorí majú úžitok zo zlepšených služieb* ⁵	483 064 (op.321) 494 315 (op. 322)	-	-
Rozšírenie internetu vo vidieckych oblastiach* ⁶	35 914	-	-
Počet účastníkov vzdelávania ⁷	3741	310	splnené

*Ciele nie sú stanovené v PRV SR 2007-2013⁸

Zdroj: PPA⁹

1) Indicator, 2) Target, 3) Fulfilment, 4) Jobs created, 5) Population benefiting from improved services, 6) Increase in Internet penetration in rural areas, 7) The number of trainees, 8) Targets are not set out in the RDP 2007-2013, 9) Source: APA

Záver

V minulom roku (rok 2015) skončila implementácia jednotlivých opatrení PRV SR 2007-2013, prípadne sumárne za jednotlivé osi. Posledné dva roky (2014 a 2015) predstavovali tzv. prechodné obdobie k realizácii nového programového dokumentu PRV SR 2014-2020. V príspevku bola zhodnotená implementácia opatrení PRV SR 2007-2013 na konci programového obdobia a zároveň porovnal dosiahnutú úroveň vybraných výsledkových ukazovateľov a cieľov PRV SR 2007-2013 podľa osí.

PRV SR 2007-2013 prešiel 7 modifikáciami. Za celé programové obdobie bolo realizovaných 37 výziev na predkladanie ŽoNFP.

Miera kontrahovania u projektových opatrení dosiahla 105%, čerpanie dosiahlo úroveň 100%. V rámci neprojektových opatrení boli posledné žiadosti podané v roku 2014. V roku 2015 dobiehalo vyhodnocovanie žiadostí z predchádzajúcich dotačných rokov a zároveň boli prijímané žiadosti na neprojektové opatrenia, ktoré budú financované z rozpočtu PRV SR 2014-2020.

Z hľadiska štruktúry osí, os 1 a os 2 boli čerpané na 100%, os 3 na 99%, os 4 na 95% a technická pomoc na 91%. Celkové čerpanie verejných zdrojov programu PRV SR 2007-2013 dosiahlo úroveň 99%.

V ďalšej časti príspevku sme porovnali dosiahnutú úroveň vybraných ukazovateľov výsledku a cieľov uvedených v ôsmej verzii PRV SR 2007-2013 zosumarizované za jednotlivé osi.

Sumárne za os 1 boli všetky vybrané merateľné ukazovatele výsledku ku koncu roka 2015 splnené. Vybranými ukazovateľmi výsledku za os 1 boli počet účastníkov, ktorí úspešne ukončili vzdelávaciu aktivitu, nové výrobky alebo postupy a dĺžka opravených a nových poľných a lesných ciest.

Plnenie cieľov ukazovateľov výstupu osi 2 bez započítanie pokračujúcich záväzkov z PaRV 2004-2006 dosiahne cieľové hodnoty 3 z 5 typov príspevku úspešnej starostlivosti o krajinu. V prípade započítania pokračujúcich záväzkov dosiahnu cieľové hodnoty všetky všetkých päť typov príspevku.

Z vybraných ukazovateľov výsledku osi 3 dosiahli všetky cieľového hodnoty programového dokumentu, okrem ukazovateľa dodatočný počet turistov (pobyty s prenocovaním + denní návštevníci). Nízke plnenie cieľa súvisí s metódou zberu dát, kde hneď po ukončení projektu sa nemusí preukázať nárast počtu návštevníkov. Predpokladá sa väčší prírastok počtu návštevníkov. Ukazovatele výsledku psi 3, ktoré dosiahli cieľové hodnoty boli: vytvorené pracovné miesta; počet obyvateľov, ktorí majú úžitok zo zlepšených služieb; rozšírenie internetu vo vidieckych oblastiach a počet účastníkov vzdelávania v osi 3.

Pre projekty implementované prostredníctvom osi 4-Leader bol určené 2 ukazovatele výsledku. Výsledkový ukazovateľ hrubý počet vytvorených pracovných miest nedosiahol cieľovú hodnotu, najmä z dôvodu, že projekty implementované cez Leader boli zamerané najmä na základné služby a obnovu a rozvoj obcí. Cieľový ukazovateľ výsledku počet účastníkov vzdelávania bol splnený.

Na základe týchto výsledkov možno konštatovať, že celková situácia v implementácii programu, vzhľadom na dosiahnuté úrovne kontrahovania projektov, čerpania na úrovni programu a dosiahnutých cieľov merateľných ukazovateľov výsledku, je na konci programového obdobia primeraná.

Literatúra

- [1] NARIADENIE KOMISIE (ES) č. 1974/2006 z 15. decembra 2006, ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá vykonávania nariadenia Rady (ES) č. 1698/2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV)
- [2] NARIADENIE KOMISIE (EÚ) č. 65/2011 z 27. januára 2011, ktorým sa stanovujú podrobné pravidlá uplatňovania nariadenia Rady (ES) č. 1698/2005, pokiaľ ide o realizáciu kontrolných postupov a krížového plnenia pri opatreniach na podporu rozvoja vidieka
- [3] NARIADENIE RADY (ES) č. 1698/2005 z 20. septembra 2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV)
- [4] NARIADENIE VLÁDY SR č. 75/2015 Z. z. z 8. apríla 2015, ktorým sa ustanovujú pravidlá poskytovania podpory v súvislosti s opatreniami programu rozvoja vidieka.
- [5] Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky 2007 – 2013. (PRV SR 2007 – 2013) Verzia č. 8 platná od 12. 08 2015. Bratislava: MPRV SR, 2015. Dostupné na: <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=296&navID2=296&sID=43&id=10133>
- [6] Správa o implementácii a čerpaní Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu, Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013 a Operačného programu Rybné hospodárstvo SR 2007-2013 k 31.decembru 2015
- [7] VAJCÍKOVÁ, R. - RYBÁR, V. – BUDAY, M. 2014. Zhodnotenie implementácie významných projektových opatrení osi 1 Programu rozvoja vidieka SR 2007–2013 na území Slovenskej republiky. In: Ekonomika poľnohospodárstva. ISSN 1338-6336 [online], 2014, roč. 14, č.1, s. 5-23. Dostupné na internete: www.vuepp.sk/ep_archiv.htm

- [8] Výročná správa o pokroku k PRV SR 2007 – 2013 za rok 2015. Bratislava: Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum - Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva Bratislava (NPPC - VÚEPP), 2016
- [9] Zákon 543/2007 Z.z. o pôsobnosti orgánov štátnej správy pri poskytovaní podpory v pôdohospodárstve a rozvoji vidieka

Došlo 25. 8. 2016

Kontaktná adresa

Ing. Tatiana Čičová, PhD.

Mgr. Zuzana Federičová

Doc. Ing. Štefan Buday, PhD.

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (NPPC – VÚEPP)

Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, SR

tel. +421 (0)2 58243 300 e-mail tatiana.cicova@vuepp.sk

tel. +421 (0)2 58243 241 e-mail zuzana.federicova@vuepp.sk

tel. +421 (0)2 58243 337 e-mail stefan.buday@vuepp.sk

Ivan Masár – Svetlana Belešová – Ivona Ďuričová

Trendy vidieckeho turizmu a hodnotenie podporných nástrojov v Slovenskej republike

Trends of rural tourism and evaluation of support tools in Slovak Republic

Abstract Transition and mainly rural regions constitute 95.8 % of total Slovak area and there is living here 88.6 % of population. Rich natural and cultural heritage represent potential for tourism development in rural regions. Provision of touristic services creates supplement source of income for farmers and rural inhabitants, contributes to economic development of rural areas and decelerates negative social and demographic trends. In the article we will evaluate implementation of rural tourism support measures in the Slovak Republic that were implemented within Rural Development Program in the years 2007-2013 in three regions: Banská Bystrica, Trenčín and Trnava.

Keywords rural tourism – Rural Development Program measures – benefits of rural tourism

Abstrakt Prechodné a prevažne vidiecke regióny tvoria 95,8 % z celkovej rozlohy Slovenska a žije tu 88,6 % populácie. Bohaté prírodné a kultúrne dedičstvo predstavuje potenciál pre rozvoj cestovného ruchu vo vidieckych oblastiach. Poskytovanie turistických služieb tvorí pre poľnohospodárov a obyvateľov vidieka doplnkový zdroj príjmov, prispieva k hospodárskemu rozvoju vidieckych oblastí a spomaľuje negatívne sociálne a demografické trendy. V príspevku zhodnotíme implementáciu podporných opatrení rozvoja vidieckeho turizmu v Slovenskej republike, ktoré boli realizované v rámci Programu rozvoja vidieka v rokoch 2007-2013 v troch krajoch: Banskobystrickom, Trenčianskom a Trnavskom.

Kľúčové slová vidiecky turizmus – opatrenia Programu rozvoja vidieka – prínosy vidieckeho turizmu

Turistický priemysel sa v uplynulých štyroch desaťročiach stal jedným z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich odvetví svetovej ekonomiky. Rozvoju vidieckych regiónov môžu pomôcť aj nepoľnohospodárske odvetvia ekonomiky vrátane turizmu, ktorý predstavuje nové pracovné príležitosti, zdroj príjmov obyvateľov vidieka, zlepšuje ich životné podmienky a podporuje stotožňovanie sa s miestnymi tradíciami. Turizmus prepojuje niekoľko odvetví: poľnohospodársku prvovýrobu, potravinársky priemysel, stravovacie a ubytovacie služby, stavebníctvo, dopravu, remeselnícku výrobu. Turistický ruch na jednej strane ovplyvňuje a na druhej strane na neho vplývajú globalizačné procesy: meniace sa sociálne hodnoty, životný štýl, demografické zmeny, charakter dopravy, cestovateľské správanie, trendy dopytu, vývoj skúseností v oblasti marketingu a poskytovania služieb (OECD, 2014). Významný dopad na

vývoj turistického ruchu majú digitálne a mobilné technológie a sociálne médiá prostredníctvom ktorých návštevníci hľadajú informácie o produktoch turistického ruchu, o možných cestovateľských destináciách a o ponúkaných službách. Najnovšími trendmi turistického ruchu sú časovo kratšie pobyty bližšie k miestu bydliska a hľadanie originálnejších zážitkov. Podľa Haxtona, P. (2014) turistický ruch v posledných rokoch stále preukazuje svoje schopnosti. Môžeme spomenúť tvorbu nových pracovných miest, lákanie investorov, poskytovanie ekonomických príležitostí, prínos devízových príjmov, zlepšenie sociálnej a dopravnej infraštruktúry, v regionálnom meradle zvyšovanie pridanej hodnoty a kvality života na vidieku. Zákazníci v stúpajúcej miere experimentujú, snažia sa skúšať nové turistické produkty, stravovanie a atrakcie. Turistickej destinácii, ktorá im ponúkla nekvalitné produkty alebo služby, neposkytujú druhú šancu.

Obchody predávajúce lokálne potraviny, výrobné vína a reštaurácie pripravujúce jedlá zo surovín priamo od farmárov môžu dopĺňať vidiecky charakter a energiu vidieckych regiónov a poskytujú príležitosti pre ekonomickú diverzifikáciu (napr. pre miestnych výrobcov potravín a nápojov).

Európska komisia ako jeden zo svojich cieľov stanovila aj rozvoj vidieckych oblastí prostredníctvom turistického ruchu. Mimo iných aktivít podporuje rozvoj tzv. európskych kultúrnych trás, ktoré pozývajú turistov, aby objavovali akým spôsobom Európania už od staroveku súperili a budovali veľké kultúrne diela. Projekt Calypso napomáha mladým ľuďom, rodinám s nízkymi príjmami, seniorom, zdravotne handicapovaným osobám absolvovať dovolenku na vidieku za prijateľnejších cenových podmienok mimo hlavnej zimnej a letnej sezóny. Nemecký projekt „Turistické vyhliadky vo vidieckych oblastiach“ je kľúčovým príspevkom pre väčšie zatriaktívnenie vidieckych regiónov turistom. V Rakúsku v posledných rokoch predstavili niekoľko iniciatív zameraných na propagáciu a predaj špecifických miestnych poľnohospodárskych produktov. V rámci programu Leader sa v najzápadnejšej oblasti Rakúska realizoval projekt tzv. Syrovej cesty Bregenzerwald, ktorého cieľom bolo vytvorenie regionálnych značiek syrov a tým zabezpečenie živobytia vidieckemu obyvateľstvu prostredníctvom vytvorenia nových pracovných miest v poľnohospodárstve, mliekarenských prevádzkach, v ubytovacích a obchodných zariadeniach.

Vidiecka turistika v Európe sa začala rýchlo rozvíjať od 70. rokov 20. storočia reagujúc na nové životné štýly, nové trhy a príležitosti. Z pohľadu obratu a zamestnanosti predstavuje významné ekonomické odvetvie, ktoré sa skladá z veľkého počtu malých podnikov a vytvára aj pracovné miesta popri hlavnom zamestnaní alebo prácu na čiastočný úväzok. Osobitosťami vidieckeho turistického ruchu je vykonávanie väčšiny aktivít vo vonkajšom prostredí (v prírode), závislosť od počasia a sezónny charakter. U návštevníkov sa snaží vytvoriť náklonnosť k danej vidieckej oblasti a povzbudiť ich lojalitu k opakovaným návštevám. Vidiecka turistika prináša inovácie v podobe nových produktov, usiluje sa prilákať investorov a podnikateľov z miest ako alternatívnu voľbu špecifického životného štýlu. Vidiecka turistika je dôležitá aj z hľadiska zachovávanía prvkov kultúrneho dedičstva a ľudovej architektúry prostredníctvom starostlivosti a opätovného využívania hradov, zámkov, historických budov, usporadúvaním kultúrnych akcií, historických poznávacích podujatí, ľudových slávností a pod. Štandard kvality služieb, marketing, vývoj nových produktov

vidieckej turistiky a ekonomický úspech sa však v rámci európskych regiónov značne odlišujú (Lane, B. et al., 2013)

Pre rozvoj vidieckeho turizmu je nevyhnutné vzdelávať miestne obyvateľstvo, navrhnúť strategické plány na lokálnej úrovni, zriadiť miestne pracovné skupiny rozvoja a odstrániť existujúce nedostatky v infraštruktúre, ubytovacích zariadeniach, informačných inštitúciách a pod. Wiggins, S. a Proctor, S. (2001) tvrdia, že okrem poľnohospodárstva alebo priemyslu založeného na spracovávaní poľnohospodárskych a lesných produktov majú vidiecke oblasti zvyčajne obmedzené zdroje komparatívnych výhod pre prilákanie ďalších ekonomických činností. Pritom vidiecky turizmus ponúka návštevníkom neobyčajné zážitky z prepojenia medzi prírodou, kultúrou a obyvateľmi daného regiónu. Ponuka vidieckeho turizmu zahŕňa viditeľné charakteristické znaky ako napríklad prírodné zaujímavosti, architektúru, folklór, gastronómiu, ale aj menej zjavné: pohostinnosť, kultúrne tradície, miestne zvyky, povesti, spôsob života (Kuzman, B. – Kovačević, M. S. 2014). Vidiecku turistiku charakterizuje existencia veľkého počtu účastníkov na strane ponuky (so zastúpením veľkého počtu malých firiem a individuálnych podnikateľov), ktorí vytvárajú určitý turistický produkt. Mnohé menšie farmy rozširujú svoje zameranie a k dodatočnej poľnohospodárskej činnosti investovali, s príspevom Programu rozvoja vidieka, do agroturistiky a turistických služieb (Puurunen, M., 2013).

Konkurencieschopnosť v segmente vidieckeho turizmu sa v prvom rade odvíja od lokality a preto je potrebné neustále vyvíjať propagačné aktivity o regiónoch, o poskytovaných službách, o podujatiach, o nových atrakciách. Pri realizácii propagačnej stratégie sa v súčasnej dobe musia využívať moderné informačné a telekomunikačné technológie a poskytovatelia turistických služieb musia prihliadať na vývoj trendov v turizme a záujmy návštevníkov. Pejanović, R. – Radović, G. (2012) uvádzajú, že pri propagovaní určitej lokality je potrebné buď odporúčať autentické podujatie, ktoré časovo ani tematicky nekoliduje s obdobnými podujatiami v iných regiónoch alebo z chronologického a teritoriálneho hľadiska spojiť niekoľko podujatí a ponúknuť turistom aj ubytovacie a stravovacie služby.

Metodický postup

Finančné zdroje Európskeho poľnohospodárskeho fondu rozvoja vidieka predstavujú významný nástroj a možnosti pre budovanie a rozvoj turistického ruchu vo vidieckych oblastiach. Za účelom zhodnotenia podporných nástrojov vidieckeho turistického ruchu v Slovenskej republike v rámci osi 3 Kvalita života a diverzifikácia boli použité vyhodnotenia opatrení č. 3.1 Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam (bez podpory zariadení na výrobu obnoviteľných zdrojov energií, t. j. bioplynových staníc, veterných elektrární) a č. 3.2 Podpora činností v oblasti vidieckeho cestovného ruchu. Pre zhodnotenie podporných opatrení v sektore vidieckeho turizmu sme využili dva základné údajové zdroje. Užitočné zdroje informácií poskytli Výročné správy o dosiahnutom pokroku v Programe rozvoja vidieka 2007-2013, ktoré boli vypracované za roky 2010 až 2014. Hlavný zdroj údajov predstavovala databáza zrealizovaných projektov, ktoré boli zamerané na podporu cestovného ruchu a financované prostredníctvom osi 3. Skúmali sme podporené

projekty počas celého obdobia implementácie PRV 2007-2013, ktoré boli zaregistrované do Agentúry pre rozvoj vidieka so zameraním sa na tri kraje Slovenska – Trenčiansky, Banskobystrický a Trnavský. Prvé dva uvedené kraje majú podobný geomorfologický, hydrogeologický a vegetačný charakter. Trnavský kraj má skôr nižinatý charakter, ale disponuje väčším množstvom termálnych prameňov a teda rozdielnymi možnosťami pre rozvoj vidieckeho turizmu. Analyzovali sme priemernú výšku schváleného príspevku (v EUR) na jednotlivý projekt, percentuálny podiel spolufinancovania žiadateľa a výsledky hodnotenia podporených projektov (napr. prínosy vo forme zvýšenia počtu pracovných miest, vybudovanie alebo modernizácia ubytovacích zariadení s novými vytvorenými lôžkami).

Vidiecka turistika

Pre zvýšenie životnej úrovne vidieckeho obyvateľstva musí turistický sektor aktivovať príležitosti regionálnej ekonomiky. Mnohé vidiecke oblasti v Európe môžu pre cestovný ruch využívať čisté životné prostredie, príťažlivú krajinu a bohaté kultúrne dedičstvo. Reštrukturalizácia poľnohospodárskeho odvetvia, pokles ekonomických aktivít, odchod mladých ľudí do miest sú dôvody pre prijatie turizmu ako faktora ekonomického a sociálneho oživenia vidieckych oblastí (Briedenhann, J. - Wickens, E., 2004).

Atraktívne prírodné, kultúrne a historické prvky nepostačujú pre rozvoj vidieckej turistiky. Medzi najvýznamnejšie bariéry rozvoja cestovného ruchu vo vidieckych regiónov, ktoré zvyšujú ich izolovanosť patria: slabšia dopravná infraštruktúra (dostupnosť do regiónov, nízka frekvencia autobusových spojení, chýbajúce železničné spojenia, nižšia kvalita cestnej siete), odchod mladých ľudí a vysoko kvalifikovaných pracovníkov, chýbajúca sociálna infraštruktúra (športové a kultúrne zariadenia) a absencia stredne veľkých podnikov cestovného ruchu.

V súčasnosti existuje v Európe množstvo typov vidieckej turistiky. Kľúčovými trendmi rozvoja vidieckych oblastí sa musia stať etnografické, zdravotné a gastronomické typy turistického ruchu (Ivolga, A. G. – Molchanenko, S. A. 2014). Nedelcu, A. – Brankov, T. P. (2014) popisali tzv. vínnu turistiku, ktorá je zameraná na cestovanie priamo do vinárskych oblastí vrátane návštev vinohradov, vínnych pivníc a vinárskych podnikov. Turisti sa oboznámia s postupmi výroby vína, ochutnávajú regionálne druhy vín a tradičné jedlá.

Podľa Franič et al. (2014) rodinné farmy v Chorvátsku vidia možnosti zlepšenia príjmov vo výrobe tradičných farmárskych produktov s vyššou pridanou hodnotou, ekologických produktov a poskytovaní turistických služieb.

Vidickiene et al. (2014) konštatuje, že od roku 2003 sektor vidieckeho turizmu v Litve preukázal značný nárast, miestne farmy postupne rozšírili rozsah služieb a okrem ubytovania ponúkajú lov rýb, zber húb a lesných plodov, poľovníctvo, plavbu na člny, ochutnávku miestnych ekologických produktov, jazdu na koni, prehliadky výroby tradičných poľnohospodárskych produktov. Agroturistika predstavuje formu turizmu zameranú na zdravé stravovanie a ubytovanie turistov v zdravom prostredí pričom berie do úvahy trvalo udržateľné hľadiská (Pejanović, R. – Vujović, S. 2008).

Prínosy vidieckeho turizmu pre hostí spočívajú v poskytovaní odpočinku v príjemnom prostredí zachovanej prírody, konzumovaní zdravých domácich jedál a získavaní poznatkov o tradičných činnostiach na farmách. Vidiecka turistika vyžaduje špecifické formy poľnohospodárskej produkcie, ktoré podporujú identitu miestneho územia, zachovávajú pôsobivú vidiecku krajinu a súčasne produkujú výrobu ekologických produktov. Vidiecka turistika predstavuje dôležitú súčasť integrovaného rozvoja vidieka a revitalizácie dedín a je spojená s poľnohospodárskou produkciou.

Význam, konkurencieschopnosť a návštevnosť určitej destinácie na vidieku pomáhajú zvyšovať aj plánované podujatia (napr. folklórne festivaly, súťaže v pretekoch na koňoch, trhy, hodové slávnosti, divadelné predstavenia na zámkoch, koncerty dychových kapiel, predaj ručne vyrobených výrobkov, tanečné zábavy, začiatok rybárskej sezóny ...). Tvorba a uvádzanie týchto podujatí je motivované sociálnymi a ekonomickými dôvodmi (Štetić, S. – Šimičević, D. 2014). Hlavným faktorom úspešného rozvoja lokálneho turistického ruchu je dobrá spolupráca s miestnymi podnikateľskými subjektmi a ich podpora. Turisti venujú značnú pozornosť podujatiam, ktoré sú venované zachovaniu ľudových zvykov, tradícií a ručným remeslám. Podujatia na vidieku sú príležitosťou pre predstavenie tradičného kultúrneho dedičstva, etických hodnôt a vzťahov miestnej komunity. Najmä podujatia s dlhou históriou majú svoje pravidelné obcenstvo.

Rozvoj vidieckeho turizmu vo Fínsku bol v posledných rokoch založený na stratégii Leader, t. j. miestnych akčných skupinách, ktoré rozvinuli postupy spolupráce viacerých zainteresovaných strán. Spolupráci napomáhala tunajšia kultúra spoločnej dobrovoľníckej práce, silná spolupráca samospráv rozdielnej veľkosti a vysoký stupeň spoločenskej zodpovednosti súkromného sektora (OECD, 2013).

Rozvoju vidieckej turistiky môže napomôcť aj spolupráca so susednými mestami. Príkladom je vzájomná spolupráca talianskych miest strednej veľkosti Forlì a Cesena a vytvorenie funkčného regiónu s pridruženými vidieckymi oblasťami. Systém partnerstva je založený na ochote všetkých zainteresovaných (jednotlivcov, firiem, miestnych inštitúcií) spolupracovať. Spolupráca zahŕňa vytvorenie prepojení medzi poľnohospodárstvom a turizmom napr. prostredníctvom vínnych alebo stravovacích ciest, poskytovaní spoločných turistických služieb alebo výroba a spoločný marketing regionálnych potravinárskych produktov.

Vlastná práca

V rámci opatrenia 3.1 Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam v oblasti cestovného ruchu bolo v SR k 31. decembru 2014 schválených 168 žiadostí pričom verejné výdavky predstavovali 87,195 mil. EUR. Celkový objem investícií dosiahol 108,714 mil. EUR. Nastalo zvýšenie nepoľnohospodárskej pridanej hodnoty o 1,5 mil. EUR a vytvorilo sa 531 prac. miest.

Z nami hodnotených krajov SR bolo v rámci opatrenia 3.1 Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam v oblasti cestovného ruchu k 31. 12. 2014 v Trenčianskom

kraji 18 schválených projektov v sume 7,915 mil. EUR a s priemernou podporou na jeden projekt 439 700 EUR.

V Trnavskom kraji bolo 31 schválených projektov so schválenou podporou z verejných zdrojov 16,174 mil. EUR a s priemernou podporou na jeden projekt 521 745 EUR.

V Banskobystrickom kraji bolo schválených 44 projektov v podporovanej čiastke 21,186 mil. EUR. Priemerná podpora na jeden projekt predstavovala 481 506 EUR.

V rámci opatrenia 3.2 Podpora činností v oblasti vidieckeho cestovného ruchu bolo v SR schválených 308 projektov s príspevkom 27,469 mil. EUR. Deklarované verejné výdavky predstavovali 12,775 mil. EUR.

V oblasti rekreačnej infraštruktúry (nizkokapacitné ubytovanie, prístup k prírodným oblastiam ...) bolo podporených 157 projektov a vyplatených z verejných zdrojov 11,715 mil. EUR, pričom celkový objem investícií predstavoval 23,430 mil. EUR.

V rozvoji marketingových služieb vidieckeho cestovného ruchu bolo podporených 16 projektov, vyplatené verejné výdavky 1,060 mil. EUR a celkový objem investícií bol tiež 1,060 mil. EUR.

Denný prírastok turistických návštevníkov predstavoval 6 247 a prírastok prenocovaných turistických návštevníkov 11 503. Prostredníctvom podpory sa vytvorilo 51 pracovných miest a zvýšila sa nepoľnohospodárska pridaná hodnota o 0,6 mil. EUR.

Banskobystrický kraj

Banskobystrický kraj leží v južnej časti stredného Slovenska obkolesený desiatkami chránených území (34,82 % územia SR) s maximálnou nadmorskou výškou 2043 metrov (Ďumbier) a minimálnou 130 metrov (Ipeľská kotlina). Hodnoty mimoriadneho krajinného významu predstavujú národné parky Nízke Tatry, Slovenský raj, Muránska planina a Veľká Fatra a chránené územia ako Štiavnické vrchy, Ponitrie, Cerova vrchovina či Poľana, ktorá je súčasne aj biosferickou rezerváciou v rámci programu UNESCO Človek a biosféra. Kraj sa rozprestiera na rozlohe 9 455 km² a patrí k najrozľahlejším krajom na Slovensku. Napriek tomu má oproti ostatným málo obyvateľov - 662 000. Hustota na 1 km² predstavuje necelých 70 obyvateľov, čo je najmenej zo všetkých krajov. Nachádza sa tu 516 obcí a v 24 mestách žije 55 % obyvateľstva.

Na území kraja sa nachádza šesť bývalých kráľovských banských miest – Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Kremnica, Nová Baňa, Ľubietová a Banská Belá.

Pre vidiecky turizmus ponúka Banskobystrický kraj množstvo historicko-kultúrnych a prírodných zaujímavostí a pamätihodností, napríklad:

- V prírodnej rezervácii Kamenné more (v katastri obce Vyhne) je plošne najväčšie kamenné more v sopečných pohoriach Slovenska, nachádza sa vo výške 495 m n. m. a má celkovú rozlohu 13,3 ha,
- Európskym unikátom je kamenný vodopád na hrade Šomoška; pri erupcii sopky pred 4 miliónmi rokov vznikol na okraji sopečného krátera 9 metrov vysoký lávový tok, pozostávajúci z 5 a 6-bokých čadičových stĺpov,

- Za národnú kultúrnu pamiatku sú vyhlásené: Bystrianska jaskyňa, Harmanecká jaskyňa, Jaskyňa mŕtvych netopierov, Bobačka a Podbanište,
- V Hronseku je drevený artikulárny kostol z roku 1725, postavený podľa vzoru škandinávskej architektúry (v roku 2008 bol zapísaný do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO); postavili ho bez jediného železného klinca,
- Najstaršia bryndziareň z roku 1797 vo Zvolenskej Slatine s dodnes fungujúcou prevádzkou,
- Jediné a neopakovateľné Majstrovstvá sveta vo varení a jedení bryndzových halušiek, konajú sa od roku 1995 v Tureckej pri Banskej Bystrici (resp. v Terchovej a v Mýte pod Ďumbierom),
- Najstaršia dodnes existujúca mincovňa na svete je Mincovňa Kremnica. Privilégium na prevádzkovanie získala 17. novembra 1328 od uhorského kráľa Karola Róberta z Anjou. Prvé mince razila podľa vzoru florénov z Florencie, neskôr boli premenované na dukáty.
- Najväčšie sopečné pohorie na Slovensku je Poľana; patrí medzi najväčšie vyhasnuté sopky v Európe; od roku 1990 je územie biosférickou rezerváciou zapísanou v UNESCO,
- V sklárni Zlatno vynášli spôsob výroby irisovaného skla a v 50. rokoch dvadsiateho storočia tu miestny sklársky majster a výtvarník Jozef Staník vynášiel výrobu svetoznámej súpravy Zlatá Zuzana; skláreň preslávili výrobky z úžitkového skla, ktoré získali mnohé prestížne svetové ocenenia, i keď už sklárne nie sú v prevádzke, dodnes tam pretrvávajú sklárska tradícia.
- Modrý Kameň a jeho okolie sa považujú za jedno z najväčších miest výskytu gaštanu jedlého na Slovensku – podľa odhadov tu rastie asi 3500 stromov; pôvodnú gaštanovú plantáž vysadili Turci, ktorí ovládali Modrý Kameň v rokoch 1576 – 1593,
- Geografický stred Slovenska sa nachádza na severnom vrchole Vepra – 1255 metrov vysokom Hrbe, na jeho vrchole sa pretínajú zemepisné súradnice vymedzujúce stred Slovenska: 19°32' východnej dĺžky a 48°48' severnej šírky,
- V katastri Banskej Štiavnice je unikátny technický systém umelých vodných nádrží (dodnes sa zachovalo 21), ktoré slúžili ako zdroj energie pri banskej ťažbe.

Okrem uvedeného sa v banskobystrickom kraji nachádza množstvo ďalších pozoruhodných a turisticky príťažlivých lokalít, preto v budúcnosti možno očakávať prosperitu aj prostredníctvom finančných prostriedkov podpornej politiky z Programu rozvoja vidieka, a tým i rast nových pracovných príležitostí a zlepšenie kvality života ľudí aj v tejto časti Slovenska, keďže miera evidovanej nezamestnanosti regiónu ku koncu januára 2015 dosiahla 17,04 %. (zdroj: <https://ec.europa.eu>) .

Na základe údajov uvedených vo Výročnej správe o pokroku k PRV SR 2007-2013 za rok 2014 k 15. júnu 2015 bolo v Banskobystrickom kraji v rámci opatrenia 3.1 Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam schválených 44 projektov (vrátane zariadení na výrobu obnoviteľných zdrojov energií) s celkovou výškou podpory z verejných zdrojov 21,2 mil. EUR. Z toho bolo podporených 29 projektov zameraných na zlepšenie služieb v cestovnom ruchu v celkovej sume 11,2 mil. EUR. Spolufinancovanie investičných zámerov z verejných zdrojov dosiahlo úroveň 54,3 % a priemerná suma podpory na projekt predstavovala 387,1 tis. EUR.

K 28. 7. 2016 bolo na webovej stránke Národnej siete rozvoja vidieka (www.nsrv.sk) v databáze zrealizovaných projektov z Osi 3 PRV SR 2007 – 2013 zaregistrovaných do Agentúry pre rozvoj vidieka a vystavených v rámci opatrenia 3.1 za Banskobystrický kraj 37 projektov. Z celkovej rozpočtovanej sumy 25 846 258 EUR boli na tieto projekty schválené finančné prostriedky vo výške 13 048 022 EUR, priemerná suma podpory na projekt z opatrenia 3.1 bola 698 548 EUR. Celková výška spolufinancovania bola 12 798 236 EUR, priemerne na jeden projekt 345 898 EUR, t. j. 49,5 % z celkového rozpočtu na projekty.

Za opatrenia 3.2.A bolo uverejnených 97 projektov s celkovým rozpočtom 13 787 439 EUR a schválených 6 957 882 EUR, t. j. 50,5 %. Priemerná suma na jeden projekt bola 73 241 EUR. Celková výška spolufinancovania bola 6 829 557 EUR, t. j. 71 731 EUR priemerne na jeden projekt. Celková suma tvorila 49,5 % z celkového rozpočtu na projekty.

Súhrn podporených projektov v triedení podľa okresov v Banskobystrickom kraji

Summary of supported projects classified by counties in Banská Bystrica region **Tab. 1**

Okres ¹	Celkový počet projektov v okresoch ²	Celkový rozpočet projektov v okresoch (v EUR) ³	Celková výška schválených príspevkov v okresoch (v EUR) ⁴	Počet novovytvorených pracovných miest v okresoch ⁵	Počet vytvorených lôžok (ubytovacia kapacita) v okresoch ⁶
Banská Bystrica	9	2 085 398	1 069 168	4	60
Banská Štiavnica	4	645 579	347 294	2	10
Brezno	10	3 603 689	1 861 108	4	26
Detva	34	4 451 124	2 323 540	10	122
Kremnica	1	200 000	100 000	0	8
Krupina	11	4 194 000	2 113 715	13	46
Lučenec	12	6 061 169	3 107 334	9	82
Poltár	3	220 021	109 608	0	18
Rimavská Sobota	20	6 929 213	3 366 488	9	86
Veľký Krtíš	27	6 740 554	3 664 663	10	88
Zvolen	6	1 068 623	484 810	1	26
Žarnovica	6	1 817 493	888 067	3	37
Žiar nad Hronom	6	2 107 930	1 134 410	10	59
SPOLU za opatrenia 3.1,3.2A,3.2B ⁷	149	40 320 636	20 668 126	75	668

Prameň : Národná sieť rozvoja vidieka, vlastné prepočty ⁷

1/ region, 2/ total number of projects in regions, 3/ total budget of projects in regions, 4/ total amount of approved financial contributions in regions, 5/ number of new created jobs in regions, 6/ number of created beds (accommodation capacities) in regions, 7/ National Rural Development Network, own calculations

Za opatrenie 3.2.B bolo uverejnených spolu 15 projektov s rozpočtovou sumou 686 939 EUR. Schválená výška príspevkov predstavovala 662 222 EUR, t. j. 96,3 % a priemerná suma

na jeden projekt dosiahla 44 148 EUR. Celková výška spolufinancovania bola 24 717 EUR, t. j. 3,7 % z celkového rozpočtu na projekty.

Najvyšší počet schválených projektov v Banskobystrickom kraji bol podľa nášho názoru realizovaný vhodne v okresoch s najväčšou priemernou mierou nezamestnanosti, aby sa aj prostredníctvom rozvoja turistického ruchu podarilo znížiť tento nepriaznivý sociálny fenomén. K 31. decembru 2014 bola miera nezamestnanosti napríklad v okresoch Rimavská Sobota 29,8 %, Veľký Krtíš 22,2 %, Lučenec 20,1 %, Banská Štiavnica 17,5 %, Krupina 17,0 %, Detva 14,6 %. Pri abstrahovaní všetkých nákladov na výstavbu ubytovacej alebo stravovacej prevádzky v prepočte na jedno vytvorené pracovné miesto smerovala priemerná čiastka 124 491,- EUR. Jedno novo vytvorené lôžko stálo 30 940,- EUR.

Najviac schválených projektov bolo v okrese Detva, najvyššia celková výška schválených príspevkov bola poskytnutá v okresoch Veľký Krtíš, Rimavská Sobota a Lučenec. Počet novovytvorených pracovných miest podľa dostupných informácií bol dosiahnutý v okresoch Krupina, Detva a veľký Krtíš. Z tabuľky vyplýva, že v počte vytvorených lôžok boli najaktívnejšie okresy Detva, Veľký Krtíš a Rimavská Sobota.

Hlavnými predmetmi činnosti v schválených projektoch opatrenia 3.1 boli: rozšírenie a dobudovanie agroturistických zariadení, rekonštrukcie nevyužitých objektov na turistické ubytovne, stavebné investície pre výstavbu penziónu a ubytovanie ako aj rozvoj a zdokonaľovanie agroturistických služieb s cieľmi rozšírenia spektra poskytovaných služieb v oblasti vidieckej rekreácie, vytvorenie celkovej ponuky na trávenie voľného času v spojení s aktívnym odpočinkom, vybudovanie nových ubytovacích kapacít vo vidieckom prostredí a doplnkové činnosti vidieckeho cestovného ruchu v rámci rozvoja nových foriem podnikania. Vytvorením zariadenia, ktoré poskytuje komplexné služby v každom ročnom období sa vytvorili aj možnosti pre rozširovanie a zvýšenie alternatívnych zdrojov príjmov.

V projektoch opatrenia 3. 2. A ako predmety činností dominovali prestavby, rekonštrukcie a modernizácie rodinných domov na penzióny a nízkapacitné ubytovanie, rekonštrukcie hospodárskych budov alebo nevyužitých priestorov na ubytovacie zariadenia s cieľmi podporovania rozvoja ubytovacích služieb v regióne a s tým spojených doplnkových služieb v rámci ubytovania na súkromí, využitie prírodných a ostatných podmienok v regióne pre využitie v cestovnom ruchu v letnom (turistika, poľovačka) aj zimnom období (lyžovanie) ako aj ciele zvýšiť konkurencieschopnosť žiadateľa najmä rozšírením jeho aktivít a znížením podnikateľského rizika podnikateľskej činnosti. Zameranie projektov sa týkalo aj skvalitnenia doteraz poskytovaných ubytovacích služieb prostredníctvom zvýšenia štandardu ubytovania a tým zvýšenia spokojnosti návštevníkov.

Projekty opatrenia 3.2.B boli zamerané na nezanedbateľnú súčasť podpory vidieckeho cestovného ruchu, a to konkrétne napr. na prípravu a tlač propagačných a informačných materiálov, aktívnu účasť na výstave cestovného ruchu, na prevádzku webového portálu pre subjekty pôsobiace v rámci športu, na prezentačné tabule s jednotným dizajnom pre označenie ubytovacieho zariadenia, interaktívne mapy, inštalácia a spustenie live kamier a vybudovanie mobilnej aplikácie ako nadstavby pre systém produktov a služieb s cieľmi zvyšovania vidieckej zamestnanosti a zvýšenia informovanosti širokej verejnosti o možnostiach pobytu

a využívania služieb cestovného ruchu v zariadeniach vidieckeho cestovného ruchu. Zámerom týchto činností bolo aj zvýšenie kvality prezentačných aktivít cestovného ruchu, zefektívnenie a združenie propagácie a tým podporovania konkurencieschopnosti.

Trenčiansky kraj

Geografia

Trenčiansky kraj z geografického hľadiska spadá do oblasti Západných Karpát a jeho najhustejšie osídlené oblasti sú sústredené v údolí rieky Váh. Trenčiansky kraj má výrazne členitý reliéf, zatiaľ čo sever je hornatejší (prevažuje), juh má podobu pahorkatiny. Kraj sa rozprestiera v údolí dvoch riek - stredného toku Váhu a horného toku Nitry. V mieste, kde najdlhšia slovenská rieka Váh vertikálne pretína kraj na dve časti, sa vytvára Trenčianska kotlina. Túto na západnej strane uzatvára masív Bielych Karpát, ktoré siahajú až po hranicu s Českou republikou. Na východe kotlinu uzatvára masív Považského Inovca, Strážovské vrchy a Súľovské vrchy. Východ kraja ohraničujú aj južné výbežky pohorí Malej Fatry, Žiaru, Kremnických vrchov a Tríbeča. Na juhovýchode je kraj ohraničený pohorím Vtáčnik. Jeho vrchol je najvyšším bodom územia (1 346 m n. m.). Z juhu do územia zasahujú Malé Karpaty, Myjavská pahorkatina a časť Podunajskej nížiny. Juhovýchodným územím kraja preteká rieka Nitra prameniaca na území kraja v okrese Prievidza a z juhu zasahuje Podunajská pahorkatina.

Riečnu sieť kraja okrem riek Váh a Nitra tvoria aj ďalšie vodné toky: Myjava, Jablonka, Klanečnica, Bošáčka, Drietomica, Súčanka, Vlára, Teplička, Bebrava, Nitrica a Handlovka. Najväčšia vodná nádrž je na Váhu pri Nosiciach. Významné zastúpenie majú aj minerálne vody a termálne pramene, ktoré sa využívajú na liečebné procedúry, napr. v kúpeľoch Trenčianske Teplice, Bojnice a Nimnica.

Prírodné krásy

Z prírodných krás sú zaujímavé najmä Súľovské skaly a Manínska tiesňava.

Strážovské vrchy sú pre ojedinelý povrchový tvar a mimoriadne bohatstvo fauny a flóry chránenou krajinou oblasťou, ktorá sa v kraji rozprestiera na území štyroch okresov (Považská Bystrica, Púchov, Ilava a Prievidza) a na severe zasahuje aj do teritória Žilinského samosprávneho kraja. Rozsiahlou chránenou krajinou oblasťou sú aj Biele Karpaty, na ich úpätí dominujú Vršatecké bradlá. Na juhozápade zasahujú na územie kraja aj výbežky Chránenej krajiny oblasti Malé Karpaty a z juhu Chránenej krajiny oblasti Ponitrie.

Zvláštnosťou kraja je národná prírodná rezervácia Manínska tiesňava, úzky kaňon s množstvom morfológických tvarov, ktorý vytvoril Manínsky potok tak, že sa v dávnoteke zarezával do Manínskeho bradla, až ho rozdelil na dve časti. Cesta ďalej vedie do Kosteleckej tiesňavy, asi 500 m dlhej skalnej úžiny s najväčším skalným previsom v SR.

Milovníci pešej turistiky v prírode jednotlivých častí kraja vyhľadávajú skalné bradá, tiesňavy, tiché malebné doliny a údolia s roztrúseným kopaničiarskym osídlením s jeho typickou architektúrou, zalesnené chránené krajinné oblasti s pestrou flórou, živočíštvom a vtáctvom.

Najnižším bodom v Trenčianskom kraji je hladina rieky Váh na výtoku z okresu pri obci Horná Streda (165 m n. m.).

V Trenčianskom kraji sa nenachádzajú Národné parky. Z veľkoplošných chránených území do Trenčianskeho kraja zasahuje spolu 5 chránených krajinných oblastí: CHKO Malé Karpaty, CHKO Biele Karpaty, CHKO Kysuce, CHKO Strážovské Vrchy a CHKO Ponitrie.

Mestá a obyvateľstvo

Trenčiansky kraj má rozlohu 4502 km². Podľa počtu obyvateľov patrí tento kraj medzi menšie kraje SR a jeho rozloha dosahuje len dve tretiny hodnoty pre priemerne veľký kraj. Nachádza sa v západnej časti SR, obklopený štyrmi kraji. Na severovýchode susedí so Žilinským krajom, na juhovýchode s Banskobystrickým, na juhu s Nitrianskym, na juhozápade s Trnavským a na severozápade so Zlínskym krajom, ktorý je v ČR.

Trenčiansky kraj bol vytvorený na území bývalých okresov Trenčín, Považská Bystrica, Prievidza a obvodov Myjava z bývalého Senického okresu, Bánovce nad Bebravou a Partizánske z okresu Topoľčany. Územie Trenčianskeho kraja tým tvorí 9 okresov (Bánovce nad Bebravou, Ilava, Myjava, Nové Mesto nad Váhom, Partizánske, Považská Bystrica, Prievidza, Púchov, Trenčín). Z okresov najväčší je okres Prievidza a najmenší okres Myjava.

Z celkového počtu 276 administratívnych sídiel (obcí) kraja má 18 štatút mesta. Okrem krajského mesta Trenčína, sú to okresné mestá: Bánovce nad Bebravou, Ilava, Myjava, Nové Mesto nad Váhom, Partizánske, Považská Bystrica, Prievidza a Púchov. Ďalšími mestami kraja sú: Bojnice, Brezová pod Bradlom, Dubnica nad Váhom, Handlová, Nováky, Nová Dubnica, Nemšová, Stará Turá a Trenčianske Teplice. V 18. mestách Trenčianskeho kraja žije 55,5 %¹ obyvateľstva.

V Trenčianskom kraji žije 589 935 obyvateľov². Osídlenie tohto kraja však nie je rovnomerné. Husto zaľudnené sú rovinatejšie územia na severozápade a juhovýchode (Považské podolie, Hornonitrianska kotlina, Nitrianska niva a Bánovská pahorkatina), podstatne redšie osídlené sú pohoria nachádzajúce sa prevažne po obvode kraja (Biele Karpaty, Javorníky, Strážovské vrchy, Vtáčnik a Považský Inovec). Hustota obyvateľstva v kraji na 1 km² predstavuje 131 osôb, čo je zo všetkých krajov SR tretia najväčšia po Bratislavskom a Trnavskom kraji.

Krajským mestom Trenčianskeho kraja je Trenčín (jedno z troch najstarších slovenských miest a v súčasnosti s najväčším počtom obyvateľov) ako prirodzené geografické centrum stredného Považia. (Ďalšími veľkými mestami kraja sú Prievidza a Považská Bystrica.) Hlavným tokom v meste je rieka Váh. Mesto je vzdialené približne 120 km severovýchodne od hlavného mesta SR – Bratislavy. Počtom obyvateľov je Trenčín ôsmim najväčším slovenským mestom.

Priemerná miera nezamestnanosti v Trenčianskom kraji k 31. 12. 2015 bola 7,71 %³.

¹ vypočítané z údajov ŠÚ SR za rok 2015

² zdroj: ŠÚ SR = Stav trvale bývajúceho obyvateľstva k 31. 12. 2015

³ zdroj: ŠÚ SR

História a kultúrne pamiatky

Na území kraja sa nachádza množstvo kultúrnych a prírodných pamiatok. Medzi dominanty kraja patrí Trenčiansky hrad, hrad Beckov, hrad Tematín a Čachtický hrad (známa Čachtická pani, niekdajšia jeho majiteľka, krvilačná uhorská grófka Alžbeta Báthory) a zámok Bojnice. Zaujímavé sú aj zrúcaniny hradov: Považský hrad, Vršatec, Sivý Kameň.

Oblúbenými cieľmi návštevníkov sú aj kúpele v Trenčianskych Tepliciach, Nimnici a Bojniciach, rodný dom Ľudovíta Štúra v Uhrovci, mohyla M. R. Štefánika na vrchu Bradlo a zoológická záhrada v Bojniciach.

Históriu regiónu reprezentuje Trenčianske múzeum patriace medzi najstaršie múzeá v SR, Hornonitrianske múzeum v Prievidzi a Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici. Hornonitrianska hvezdáreň v Malých Bieliciach je jediným špecializovaným zariadením v Trenčianskom kraji, zaoberajúcim sa astronómiou a príbuznými technickými vedami.

Trenčiansky región je rodiskom mnohých osobností, ktoré prispeli svojim životom a dielom do slovenskej histórie. Najvýznamnejšími rodákmi sú národný buditeľ – Ľudovít Štúr – spoluautor spisovnej slovenčiny a politik – Alexander Dubček – predstaviteľ obrodného procesu konca šesťdesiatych rokov 20. storočia. Ich rodný dom v Uhrovci je v súčasnosti múzeom a bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. V meste Trenčín pôsobil akademický maliar M. A. Bazovský. Galéria nesúca jeho meno dnes sídli v Trenčíne na Palackého ulici.

V mnohých kultúrnych pamiatkach sa zachovali unikátne diela sochárov, maliarov, umeleckých remeselníkov. Z nich možno uviesť najmä renesančný epitaf Rafaela Podmanického z r. 1558 v kostole Navštívenia Panny Márie v Považskej Bystrici, barokový zvon z r. 1660 v Prejte, organ z r. 1777 vo farskom kostole v Pruskom, oltárny obraz Cyrila a Metoda v kostole v Mojtíne z r. 1858.

Okrem hradov a zámkov návštevníkov do kraja priťahuje jedinečné kultúrne dedičstvo v podobe kaštieľov, sakrálnych pamiatok a zachovaných celkov meštianskej a ľudovej architektúry. Kraj ponúka ideálne možnosti na aktívne trávenie voľného času a vykonávanie rôznych druhov športov, či už outdoorových alebo indoorových. Nachádza sa tu množstvo cyklistických a turistických trás, lyžiarskych stredísk, vodných nádrží na vykonávanie vodných športov, jazdeckých centier a golfových ihrísk.

Kúpeľníctvo

K bohatstvu kraja mimoriadneho významu patria aj pramene minerálnych a termálnych vôd, pri ktorých vznikli tri vyhľadávané kúpeľné mestá, čím kraj ponúka možnosti relaxu v liečebných kúpeľoch v Trenčianskych Tepliciach, v Bojniciach a Nimnici. Kraj je miestom konania rôznych kultúrnych, spoločenských a športových podujatí počas celého roka, ako napr. Medzinárodný folklórny festival v Myjave, multižánrový festival Bažant Pohoda v Trenčíne, Open Jazz Fest v Novom Meste and Váhom.

Z kúpeľných miest najvýznamnejšie sú staré kúpele Trenčianske Teplice, ktoré do 19. storočia patrili majiteľom Trenčianskeho hradu. Výdatné termálne vody, ktoré boli

objavené už v 13. storočí, majú pozitívny účinok predovšetkým na ochorenia pohybového ústrojenstva a liečbu nervových chorôb. Účinky minerálnych vôd a zdravotnej starostlivosti umocňuje aj čistý vzduch, ticho a hlboké lesy, ktoré kúpeľné mesto obklopujú.

Vzduch v kúpeľoch Bojnice, ktoré sa nachádzajú v Hornonitrianskej kotline, z troch strán na svahoch okolitých hôr obklopujú listnaté i ihličnaté lesy. Prírodné faktory liečby poúrazových a pooperačných stavov a nervových chorôb vhodne umocňujú aj moderné terapeutické procedúry.

Vysoko účinná liečivá minerálna voda v treťom kúpeľnom stredisku Trenčianskeho kraja, v Nimnici, je vhodná na pitné kúry aj inhalácie pri liečení chorôb dýchacích ciest, látkovej výmeny, tráviacej sústavy i niektorých gynekologických i onkologických chorôb bola objavená náhodou, pri výstavbe priehrady na rieke Váh v roku 1953.

Na viacerých miestach, najmä však v Bielych Karpatoch, vyvierajú spod zeme kyselky, osviežujúce prírodné vody, ku ktorým vedú turistické chodníčky. Považský Inovec i Biele Karpaty oplývajú množstvom poľovnej jelenej i srnčej zveri, diviakov, muflónov i danielov. Váh i ďalšie rieky a riečky sú ideálnymi miestami na rybačku.

K 27. 7. 2016 bolo na internetovej stránke Národnej siete rozvoja vidieka (www.nsrv.sk) v databáze zrealizovaných projektov Agentúry pre rozvoj vidieka z Osi 3 PRV SR 2007 - 2013 vystavených za Trenčiansky kraj v rámci opatrenia 3.1 projektov v počte 6. Z celkovej rozpočtovanej sumy 3 781 592 € boli týmto projektom schválené finančné prostriedky vo výške 1 890 796 €, t. j. 50,0 %, priemerná suma podpory na projekt z opatrenia 3.1 bola 315 133 €.

V rámci opatrenia 3.2.A bolo vystavených 50 projektov z rozpočtovaného objemu projektov vo výške 8 582 374 € a schváleného príspevku 3 700 747 €, t. j. 43,1 %. Priemerná suma podpory na jeden projekt v rámci opatrenia 3.2.A dosiahla 74 015 €.

V rámci opatrenia 3.2.B bolo vystavených spolu 13 projektov s rozpočtovou sumou 596 785 €. Schválená výška príspevkov predstavovala 576 610 €, t. j. 96,6 % a priemerná suma podpory na jeden projekt pre opatrenie 3.2.B predstavovala 44 355 €.

Súhrn podporených projektov v triedení podľa okresov v Trenčianskom kraji

Summary of supported projects classified by counties in Trenčín region

Tab. 2

Okres ¹	Celkový počet projektov v okresoch ²	Celkový rozpočet projektov v okresoch (v EUR) ³	Celková výška schválených príspevkov v okresoch (v EUR) ⁴	Počet novovytvorených pracovných miest v okresoch ⁵	Počet vytvorených lôžok (ubytovacia kapacita) v okresoch ⁶
Bánovce nad Bebravou	2	399 597	199 799	0	20
Ilava	3	1 129 261	564 631	1	39
Myjava	18	1 237 367	686 513	2,5	21
Nové Mesto nad Váhom	6	2 450 279	1 225 038	3	38
Partizánske	4	748 066	374 033	0	0
Považská Bystrica	9	1 489 331	672 615	3	48
Prievidza	10	2 537 876	1 006 205	4	66
Púchov	3	624 349	275 112	1	12
Trenčín	14	2 344 624	1 164 208	2	78
SPOLU za opatrenia 3.1,3.2A,3.2B ⁷	69	12 960 751	6 168 153	16,5	322

Prameň : Národná sieť rozvoja vidieka, vlastné prepočty

1/ region, 2/ total number of projects in regions, 3/ total budget of projects in regions, 4/ total amount of approved financial contributions in regions, 5/ number of new created jobs in regions, 6/ number of created beds (accommodation capacities) in regions, 7/ National Rural Development Network, own calculations

Najväčší počet schválených projektov za nami hodnotené opatrenia Trenčianskeho kraja bol v okrese Myjava, Trenčín, Prievidza a Považská Bystrica. Z týchto okresov najväčšia nezamestnanosť⁴ v Trenčianskom kraji bola v okrese Prievidza (10,37 %), v Považsko-bystrickom okrese štvrtá (8,07 %) v poradí najväčšia nezamestnanosť tohto kraja, v Trenčianskom okrese šiesta (6,22 %) najväčšia nezamestnanosť TN kraja, okres Myjava patrí skôr k okresom s nižšou nezamestnanosťou v kraji (tretia najnižšia, 6,19 %). Nedisponovali sme podkladmi o počte prihlásených a o počte zamietnutých žiadostí ani o vzdialenosti ubytovacieho zariadenia od najbližšej zastávky verejnej (autobusovej či vlakovej) dopravy, t.j. či prevažujú ubytovania dostupné výhradne osobným automobilom, alebo verejnou dopravou. Tieto informácie by napomohli väčšej výpovednej hodnote údajov.

Z celkovej výšky schválených príspevkov za Trenčiansky kraj by v priemere na jedno vytvorené pracovné miesto pripadlo 37 382 745 €⁵ alebo na jedno novovytvorené lôžko 19 156 €.

⁴ ukazovateľ miera evidovanej nezamestnanosti podľa okresov dostupný k 31.12.2015, ŠÚ SR

⁵ Údaje sú orientačné, nakoľko v nám dostupných podkladoch nemuseli byť údaje uvedené vyčerpávajúco. Vyčerpávajúce údaje má NSRV SR v jej interných podkladoch.

Hlavnými predmetmi činnosti v schválených projektoch Trenčianskeho kraja boli napríklad:

-číslo opatrenia 3.1: výstavba ubytovacích kapacít, dostavba a rekonštrukcia relaxačného areálu na rozvoj rekreačných aktivít a nadstavba spoločenskej miestnosti; vznik ubytovacieho objektu prestavbou existujúcej budovy predtým využívanej ako koniareň; rekonštrukcia maštale na agroturistické zariadenie; rekonštrukcia budovy bývalého kravína na turistickú ubytovňu.

-číslo opatrenia 3.2.A:

-modernizácia ubytovacieho projektu k podpore a rozvoju činností vidieckeho cestovného ruchu v zmysle rekonštrukcie časti domu a jej prestavby na nízkokapacitné ubytovacie zariadenie; prestavba rodinného domu na účely poskytovania ubytovania v súkromí, ako aj výstavba zázemia pre klientov za účelom využitia príľahlého pozemku počas letnej sezóny; rekonštrukcia a prístavba rodinného domu na nízkokapacitné ubytovacie zariadenie; rekonštrukcia rodinného domu na ubytovanie v súkromí vrátane vybudovania vonkajšieho grilu s posedením, vybudovanie jazierka na lov rýb; prestavba nevyužívanej hospodárskej budovy na ubytovanie v súkromí; ubytovanie v súkromí - prestavba rodinného domu); vybudovanie záhrady (namiesto v súčasnosti stojacich hospodárskych budov, ktoré budú odstránené);stavebná úprava rodinného domu za účelom vytvorenia penziónu; prestavba rodinného domu na ubytovanie v súkromí;

-vybudovanie doplnkových služieb v zmysle relaxačných a voľnočasových aktivít: realizovanie sauny, vírivej a masážnej vane, fitness; herne pre deti; vybudovanie jedinečného športovo-rekreačného areálu (tenisové ihrisko, detské ihrisko a fitnes zóna; osadenie vonkajšieho bazéna, jeho kúpa a montáž; nákup relaxačných zariadení (prístrešok s posedením, bazén, hojdačka, krb so sedením a detská herná zostava).

-číslo opatrenia 3.2.B:

-napomôcť rozvoju rodiska v oblasti propagácie služieb v cestovnom ruchu formou spoločných základných propagačno-informačných materiálov, t.j. spracovať a vydať letáky, ktoré jednoduchou a pútavou formou predstavujú jednotlivé obce a marketingové produkty mikroregiónu, obstaráť sériu marketingových predmetov: web prezentáciu; multimediálnu prezentáciu; informačnú brožúru; mapu regiónu; reklamné predmety; informačný systém.

- aktivity pre dosiahnutie cieľov: 1. spracovanie textov a fotografií k realizácii projektu; 2. tlačoviny pre propagáciu regiónu; 3. nákup a inštalácie informačných a komunikačných technológií; 4. organizačné zabezpečenie výstav

-realizácia zámerov prostredníctvom elektronických a printových médií. 1. Grafické spracovanie informačných brožúr vrátane fotografických prác, obrazových a textových podkladov, tvorba a grafické spracovanie loga; 2. Tlač informačných brožúr;3. Tvorba webovej stránky (grafická šablóna, naplnenie obsahu databázy, SEO optimalizácia, redakčný systém); 4. Propagačné predmety ako tričká s potlačou, príslušné s potlačou, nákupné tašky

s potlačou, dáždnyky s potlačou; Distribúcia printových výstupov a propagácia webstránky na rôznych podujatiach v regióne i mimo neho, distribúcia do jednotlivých zariadení ponúkajúcich služby pre návštevníkov regiónu.;

-aktivity projektu:1.Prípravná fáza: zozbieranie, spracovanie a úprava textových podkladov; výber fotografických materiálov; zozbieranie a spracovanie digitálnych materiálov a podkladov.2.Realizačná fáza: spracovanie grafických návrhov; príprava materiálov pre tlač; tlač materiálov.3.Distribučná fáza: zabezpečenie dostupnosti materiálov občanom a návštevníkom regiónu priamo u poskytovateľov služieb cestovného ruchu, na obecných úradoch a informačných centrách; ďalej budú prezentované a využívané na veľtrhoch cestovného ruchu.

Trnavský kraj

Trnavský kraj s rozlohou 4 146,4 m² sa nachádza v západnej časti Slovenskej republiky. Maximálna nadmorská výška predstavuje 146 m n. m. Trnavský kraj zahŕňa 7 okresov, 251 obcí, z toho 17 obcí má štatút mesta. Podľa zdroja Trnavský kraj v číslach, 2015, pracovisko ŠÚ SR malo v Trnavskom kraji k 31. decembru 2014 trvalé bydlisko 558 667 obyvateľov a priemerná miera nezamestnanosti predstavovala 12,4 %. V obciach je sústredených 53 % obyvateľov a 47 % žije v mestách. Na území tohto kraja je rozsiahla sieť chránených území. Nachádzajú sa tu 4 chránené krajinné oblasti: Dunajské Luhy, Biele Karpaty, Malé Karpaty a Záhorie, 8 národných prírodných rezervácií, 23 prírodných rezervácií, 25 chránených areálov, 21 prírodných pamiatok a 1 národná prírodná pamiatka. V Trnavskom kraji nájdú turisti 1 028 kultúrnych pamiatok, napr. kostolík sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch na Záhorí, katedrálly chrám sv. Jána Krstiteľa v Trnave, balneologické múzeum v Piešťanoch, veterný mlyn v Holíči. Opevnenie mesta Trnava sa zaraďuje k najstarším fortifikačným architektúram na Slovensku a zároveň patrí medzi najvýznamnejšie pamiatky svojho druhu v Európe. Medzi významné pamiatky sa radí katedrálly chrám sv. Jána Krstiteľa - prvý ranobarokový kostol na Slovensku, v ktorom dominuje celodrevený oltár, jeden z najväčších svojho druhu v Európe. Ďalšie pamiatku predstavujú: divadlo J. Palárika - prvé kamenné divadlo na Slovensku; Žitnoostrovne múzeum, ktoré sa nachádza v budove Žltého kaštieľa v Dunajskej Strede. Turisticky zaujímavými atrakciami sú vodný kolový mlyn v Jelke, vodné mlyny v Tomášikove a v Dunajskom Klátove, vodné koleso v Jahodnej, vodné dielo Gabčíkovo s elektrárnou a dvoma plavebnými komorami pre lodnú dopravu, termálnej vody na kúpaliskách v Gabčíkove, v Topoľníkoch.

Súhrn podporených projektov v triedení podľa okresov v Trnavskom kraji

Summary of supported projects classified by counties in Trnava region

Tab. 3

Okres ¹	Celkový počet projektov v okresoch ²	Celkový rozpočet projektov v okresoch (v EUR) ³	Celková výška schválených príspevkov v okresoch (v EUR) ⁴	Počet novovytvorených pracovných miest v okresoch ⁵	Počet vytvorených lôžok (ubytovacia kapacita) v okresoch ⁶
Dunajská Streda	17	7 073 519	3 598 554	10	152
Galanta	13	2 921 228	1 800 976	7	53
Hlohovec	1	145 849	72 925	0	6
Piešťany	4	1 634 888	769 723	1	28
Senica	8	2 525 044	1 256 333	5,5	32
Skalica	3	1 278 101	575 235	3	16
Trnava	8	3 260 590	1 569 364	3	29
SPOLU za opatrenia 3.1,3.2A,3.2B ⁷	54	18 839 219	9 643 110	29,5	316

Prameň : Národná sieť rozvoja vidieka, vlastné prepočty

1/ region, 2/ total number of projects in regions, 3/ total budget of projects in regions, 4/ total amount of approved financial contributions in regions, 5/ number of new created jobs in regions, 6/ number of created beds (accommodation capacities) in regions, 7/ National Rural Development Network, own calculations

Na internetovej stránke Národnej siete rozvoja vidieka (www.nsrv.sk) v databáze zrealizovaných projektov Agentúry pre rozvoj vidieka z Osi 3 PRV SR 2007-2013 bolo k 27. júlu 2016 za Trnavský kraj zaregistrovaných 54 projektov s celkovým schváleným príspevkom 9 643 110,29 EUR.

Veľký počet žiadostí uverejnených na stránke NSRV bol stručný, resp. len so všeobecným konštatovaním (bez presných čísiel) sa uvádzalo, že sa prostredníctvom realizovaného projektu vytvoria ubytovacie kapacity alebo prispeje k zvýšeniu zamestnanosti v regióne (bez konkrétnej číselnej špecifikácie konečného stavu ubytovacích kapacít a pracovných miest, pri značnom počte projektov).

V rámci Trnavského kraja sme zaznamenali nerovnomerné rozvrstvenie schválených žiadostí o podporné finančné prostriedky z PRV, pričom napr. v Piešťanoch - tradičnom slovenskom kúpeľnom meste boli podporené len 4 projekty pre rozvoj turistického ruchu. Väčšina (56 %) schválených projektov sa nachádza v okresoch Dunajská Streda a Galanta, čo je možné vysvetliť výskytom teplých termálnych prameňov, ktoré poskytujú príležitosti pre rozvoj kúpeľného cestovného ruchu. Priemerná výška spolufinancovania projektov zo strany žiadateľov z Trnavského kraja predstavovala 48,8 %. Na jedno novo vytvorené pracovné miesto sa, pri neuvažovaní (nezapočítaní) stavebných výdavkov, vynaložilo z verejných zdrojov 326,9 tis. EUR a na jedno vytvorené lôžko sa prispelo sumou 30,5 tis. EUR.

Záver

Ubytovacie a stravovacie zariadenia tvoria podstatnú časť materiálnej základne zabezpečujúcej úspešnú realizáciu cestovného ruchu. Ich rozsah aj úroveň limituje využitie

a intenzitu návštevnosti, keďže kapacity a lokalizácia týchto zariadení vytvárajú nové alternatívy v rozvoji vysokého potenciálu vidieckeho turizmu.

Podporené a dokončené projekty v oblasti cestovného ruchu by mali udržať existujúce pracovné miesta, zvýšiť príjem žiadateľov, priniesť finančný efekt z nepoľnohospodárskej činnosti, vytvoriť určitý počet nových pracovných miest a rozšíriť ubytovaciu kapacitu v regiónoch. Mnohí žiadatelia v žiadostiach uviedli len všeobecne, že projekt prispeje k zvýšeniu zamestnanosti, zlepši situáciu v ubytovaní alebo napomôže rozvoju cestovného ruchu na vidieku a z týchto dôvodov nebolo možné konkrétne vyhodnotiť ich prínosy. Samozrejme počet novo vytvorených možností ubytovania a stravovania, teda lôžok a miest v stravovacích zariadeniach neznamená, že do ubytovacích zariadení pricestuje rovnaký počet návštevníkov ani 100 % využitie ubytovacej a stravovacej kapacity v priebehu celého kalendárneho roka. Po skúsenostiach z predchádzajúcich rokov sa predpokladá, že najvyššia obsadenosť lôžok bude už tradične počas letných a zimných školských prázdnin, štátnych sviatkov a v dňoch pracovného pokoja (cez víkendy). Ponuka vybudovaných ubytovacích kapacít (prevažne rekonštrukciou rodinných domov alebo nevyužívaných poľnohospodárskych budov) by mala umožniť návštevu menej turisticky známych a navštevovaných regiónov Slovenska a prispieť k ich ekonomickému rozvoju. Predpokladáme, že priemerné ceny za ubytovanie (za noc) budú v týchto zariadeniach výrazne nižšie ako v penziónoch alebo v hoteloch, čo umožní zvýšiť frekvenciu návštevnosti napr. v priebehu víkendov a poskytne možnosti pre dovolenkový oddych návštevníkom s nižšími reálnymi príjmami.

Nezodpovedanou zostáva otázka, či je adekvátne vynakladať celkovo značne vysoké podporné sumy na vytvorenie ubytovacích lôžok (ktoré určite nebudú celoročne využité) a súčasne vytvoriť nízky počet pracovných príležitostí. Na druhej strane je nevyhnutné upresniť, že v každej tabuľke (za každý kraj) sú v počtoch vytvorených pracovných miest a lôžok zahrnuté len tie údaje, ktoré žiadatelia v popise v databáze Agentúry pre rozvoj vidieka (vystavenom na www.nsrv.sk), vyslovene ako novovzniknutú položku uviedli. Nejde tým o vyčerpávajúce stavy novovzniknutých pracov. miest a novovytvorených lôžok. Preto sa môže javiť, že vytvorených miest aj lôžok je neúmerne málo v porovnaní s vynaloženými podpornými finančnými prostriedkami. Pre objektívnejšie zhodnotenie sme nemali dostatok (verejne) dostupných vyčerpávajúcich informácií.

Pre hostiteľské turistické destinácie vo vidieckych oblastiach bude dôležité v prvom rade prilákať turistov. Na základe zahraničných skúseností si turisti, ktorí hľadajú prírodné/kultúrne atrakcie a činnosti v prírode, obvykle volia menšie ubytovacie zariadenia s tradičnou architektúrou, ktoré ponúkajú osobitné služby. Potrebné je prispôbiť sa svetovým trendom: väčšina turistov vyhľadáva krátkodobé pobyty a cestuje individuálne bez sprostredkovania cestovnými kanceláriami. Druhým cieľom pre rozvoj vidieckej turistiky bude udržať návštevníkov na ubytovacích pobytach viac ako na jednu noc a prostredníctvom kvalitných služieb zabezpečiť ich opakované návštevy daného vidieckeho regiónu. Predpokladmi pre opätovnú návštevu bude prirodzene spokojnosť turistov, naplnenie ich požiadaviek, ponúknutie možností rozmanitých aktivít, zážitkov a zábavy.

Literatúra

- [1] BRIEDENHANN, J., WICKENS, E. (2004): Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas - vibrant hope or impossible dream? *Tourism Management*, Vol. 25, Issue 1, pp. 71-79, Oxford: Elsevier
- [2] FRANIĆ, R. – JURIŠIĆ Ž. – GELO, R. (2014): Food production and rural development – Croatian perspective within the European context, *Agroeconomia Croatica* 4 (1): pp. 16-24.
- [3] HAXTON, P.: A Review of Effective Policies for Tourism Growth – in progress report. Centre for Entrepreneurship, SME's and Local Development, Tourism Committee, OECD, March 2014
- [4] IVOLGA, A. G. – MOLCHANENKO, S. A.: Increase of employment and income of rural population as a factor of sustainable development of regional recreational sector. In: International Scientific Conference "Sustainable agriculture and rural development in terms of the Republic of Serbia strategic goals realization within the Danube region". Thematic proceedings, June 5-6, 2014, Belgrade, Serbia
- [5] KUZMAN, B. – KOVAČEVIĆ, M. S.: Perspectives for development of rural tourism in Republic Serbia. In: International Scientific Conference "Sustainable agriculture and rural development in terms of the Republic of Serbia strategic goals realization within the Danube region". Thematic proceedings, June 5-6, 2014, Belgrade, Serbia
- [6] LANE, B. et al.: Industrial heritage and agri/rural tourism in Europe. Report for European Parliament's Committee on Transport and Tourism, January 2013.
- [7] NEDELCU, A. – BRANKOV, T. P.: Wine tourism role in the regional development – Prahova county case study. In: International Scientific Conference "Sustainable agriculture and rural development in terms of the Republic of Serbia strategic goals realization within the Danube region". Thematic proceedings, June 5-6, 2014, Belgrade, Serbia
- [8] OECD: Rural-Urban Partnerships: Case Studies. Territorial Development Policy Committee, June 2013
- [9] OECD (2014): Tourism Trends and Policies. OECD Publishing, Paris
- [10] PEJANOVIĆ, R. – VUJOVIĆ, S.: Rural development and agrotourism. In: *Agroekonomika*, Vol. 37-38, 2008, Faculty of Agriculture, Novi Sad, p. 6
- [11] PEJANOVIĆ, R. – RADOVIĆ, G.: Rural tourism as a factor of rural economy diversification in the Republic of Serbia. In: International Scientific Meeting, Thematic proceedings, Tara, Serbia, December 2012, p. 14
- [12] PUURUNEN, M.: Agricultural policy supporting the structural development of farms and other rural enterprises in Finland. In: Economic, social and institutional factors in the growth of agri-food sector in Europe, No. 67.1 Warsaw 2013
- [13] ŠTETIĆ, S. – D.ŠIMIČEVIĆ, D.: Menadžment turističke destinacije (Management of touristic destination), Visoka turistička škola, Beograd, 2014

- [14] VIDICKIENE, D. – MELNIKIENE, R. – GEDMINAITE-RAUDONE, Z.: Development of Lithuanian rural regions towards knowledge society. In: Rural economies in Central Eastern European Countries after EU enlargement, Institute of Agricultural and Food Economics – National Research Institute, Warsaw 2014, ISBN 978-83-7658-489-8
- [15] WIGGINS, S. - PROCTOR, S. (2001): How Special Are Rural Areas? The Economic Implications of Location for Rural Development. Development Policy Review, 19 (4). London: Blackwell, p. 427-436
- [16] Trenčiansky kraj-opis: Spracované s použitím informácií z internetových stránok:
wikipedia
<https://www.tsk.sk>,
http://www.sario.sk/userfiles/file/sario/pzi/regiony/trenciansky/trenciansky_kraj.pdf,
<http://www.uzemneplany.sk>,
<http://www.skregions.eu>,
http://www.enviromagazin.sk/enviro2009/enviromc2/13_ttkraj.pdf,
<http://www.muzeum.sk/?obj=mesto&ix=1tn>,
<http://www.travelguide.sk>,
http://www.ruvztn.sk/Stranka_DEMO/tn_kraj2.htm,
<http://www.poznajslovensko.sk/trenciansky-kraj>
<http://uzemia.enviroportal.sk/>
<http://www.sazp.sk/slovak/periodika/sprava/kraje/trencin/PDedic.htm>

Došlo 5. 9. 2016

Kontaktná adresa

Ing. Svetlana BELEŠOVÁ

Ing. Ivona ĎURIČOVÁ

Ing. Ivan MASÁR

NPPC - Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel. 58243 295e-mailsvetlana.belesova@vuepp.sk

tel. 58243 288e-mailivona.duricova@vuepp.sk

tel. 58243 234e-mailivan.masar@vuepp.sk

Mária Jamborová - Anna Trubačová

Vývoj ponuky a dopytu vybraných obilnín na Slovensku a ich ekonomická efektívnosť v rokoch 2010-2014

Development of supply and demand of selected cereals in Slovakia and their economic efficiency in the years 2010-2014

Abstract In the long term the growing area of cereals in Slovakia achieve more than 50 % from total arable land area. Our crucial cereal commodities are wheat, barley and grain corn. Hence the contribution deals with evaluation of elements development within agricultural and food market and economic efficiency of presented cereals cultivation. Volume of available cereal sources in Slovakia for domestic use and export is mainly determined by production. Cereals demand reflects domestic consumption and export. During evaluated period the wheat participated on total cereal sources in average by 42.1 %, grain corn by 38.8 % and barley by 14.8 %. Principal tendency of cereals utilisation is food use that moved on cereals production at level 33.3 % (average) in the last five years however it had expressions of moderate decline or stagnation. On the other hand it has increased non-food use in the last years, particularly corn for bio-ethanol. Economic efficiency of cereals cultivation as other agricultural commodities too is significantly affected by input prices, sale prices and level of national and direct supports of the EU.

Keywords agri-food market-sufficiency- cereals-grain-wheat-barley-corn-supply-demand-production-consumption-producer price-general use-cost-economic efficiency - subsidy

Abstrakt Pestovateľská výmera obilnín dosahuje na Slovensku dlhodobo viac ako 50 % z celkovej výmery ornej pôdy. Rozhodujúcou obilninárskou komoditou u nás je pšenica, jačmeň a kukurica na zrno. Preto sa príspevok zaoberá hodnotením vývoja činiteľov agropotravinárskeho trhu a vývojom ekonomickej efektívnosti pestovania uvedených obilnín. Objem disponibilných zdrojov obilnín pre domáce použitie a vývoz je na Slovensku determinovaný predovšetkým produkciou a dopyt po obilninách vyjadruje domáca spotreba a vývoz. Na celkových zdrojoch obilnín sa v hodnotenom období podieľala pšenica v priemere 42,1 %, kukurica na zrno 38,8 % a jačmeň 14,8 %. Hlavným smerom použitia obilnín je potravinárske použitie, ktoré sa na produkcii obilnín v posledných piatich rokoch pohybovalo na úrovni 33,3 % (priemer), ktoré malo však prejavy mierneho poklesu, resp. stagnácie. Na druhej strane sa v posledných rokoch zvýšilo nepotravinárske použitie, najmä kukurice na výrobu bioetanolu. Ekonomickú efektívnosť pestovania obilnín, tak, ako aj ostatných poľnohospodárskych komodít významne ovplyvňujú ceny vstupov, realizačné ceny a úroveň národných a priamych podpôr EÚ.

Kľúčové slová agropotravinársky trh-sebestačnosť-obilniny-pšenica-jačmeň-kukurica-ponuka-dopyt-produkcia-spotreba – ceny producentov – celkové použitie – náklady - ekonomická efektívnosť - podpora

Trh s agropotravinárskymi komoditami predstavuje súhrn ponuky a dopytu, kde v určitom geografickom priestore dochádza k výmene tovaru. Veľkosť trhu vyjadruje potenciálny dopyt po produktoch. Rozhodujúcim faktorom v ponuke je produkcia, ktorej objem závisí od množstva činiteľov. Celkové použitie pozostáva z domácej spotreby a vývozu. V zásade tento objem reprezentuje dopyt po príslušnej komodite. Rozdielom celkovej ponuky a celkového použitia sú konečné zásoby, ktoré majú v trhovom hospodárstve významný vplyv na úroveň trhových cien komodít. Vo všeobecnosti, rastom zásob, rastie ponuka, klesajú ceny. Ukazovateľom úrovne konečných zásob je ich pomer k celkovému použitiu, ktorý vyjadruje zmeny podielu zásob na celkovom použití. Stav rovnováhy na trhu je zriedkavý, väčšinou sa ponuka nerovná dopytu, vzniká trhovú nerovnováha. Ak ponuka prevyšuje dopyt vzniká prebytok, ak dopyt prevyšuje ponuku vzniká nedostatok.

Problematickou trhu s obilninami, ich konkurencieschopnosťou a ekonomickou efektívnosťou sa z rôznych hľadísk zaoberajú viacerí autori. Kvantifikáciou vertikály agropotravinárskych komodít rastlinného i živočíšneho pôvodu a ich konkurencieschopnosťou sa u nás zaoberá najmä Matošková, D. (2013-2015), Gálik, J. (2011-2014), Božík, M. (2015), Jamborová, M. (2005-2015). Podľa Matoškovej, D. (2015) sa produkcia obilnín na Slovensku v rokoch 2004-2013 vyvíjala v súlade s ponukou a dopytom na agrárnych trhoch, ktoré však okrem iného výrazne ovplyvňuje priebeh poveternostných podmienok s dopadom na výšku hektárových úrod.

Informácie o vývoji jednotlivých segmentov trhu s obilninárskymi komoditami po viacero rokov poskytujú komoditné situačné a výhľadové správy o obilninách, Jamborová, M. (2009-2015). Z konkrétnych údajov prezentovaných v situačných správach vyplýva, že ponuka obilnín na Slovensku prevyšuje dopyt. Produkcia obilnín v niektorých rokoch (2014-15) značne presiahla objem domácej spotreby, čo pri objeme domáceho použitia zvyšuje prebytok a možnosti vývozu vzniknutej nadprodukcie. Všeobecne je pestovanie obilnín u nás poľnohospodárskou činnosťou, schopnou poskytovať dostatok surovín pre mlynársky, škrobársky, sladovnícky, krmovinársky a energetický priemysel. Jamborová, M. (2016) uvádza, že situáciu na trhu s obilninami výrazne okrem pravidiel SPP ovplyvňuje konkurencia na liberalizovanom trhu EÚ, cenová volatilita a nevyvážené dodávateľsko-odberateľské vzťahy. Podľa Zentkovej, I. (2000), fungovanie trhu akejkoľvek komodity je výsledkom vzájomnej interakcie zúčastnených trhových subjektov, ako aj ich snáh o maximalizáciu svojich pozitívnych efektov vyplývajúcich z pôsobenia na trhu.

Hodnotením ekonomickej výkonnosti poľnohospodárskej výroby a ekonomickou efektívnosťou jednotlivých odvetví sa dlhodobo zaoberá Chrástová, Z. (2012), Trubačová, A. (2012-2015), Krížová, S. (2014). Pri komparácii nákladov a výnosov vybraných poľnohospodárskych komodít na medzinárodnej úrovni poukázali Janotová, B. a Boudný, J. (2013) na rozdielne ekonomické výsledky jednotlivých fariem, ktoré sú ovplyvňované rozdielnou technológiou výroby, veľkosťou farmy, formou vlastníctva, výškou poskytnutých

podpôr, vývojom cien na svetových a vnútorných trhoch. Metodický postup pri uzatváraní kalkulácií vlastných nákladov jednotlivých rastlinných a živočíšnych výrobkov musí podľa Poláčkovej, J. a kol. (2010) vychádzať z kalkulačnej pripravenosti, t.j. z toho, že jednotlivé vynaložené náklady v podniku je možno priradiť k odbytovým výkonom rastlinnej, živočíšnej a nepoľnohospodárskej výrobe alebo k vnútropodnikovým výkonom pomocných činností a príslušnej réžie (výrobnej, správnej).

Metodický postup

Cieľom príspevku je poskytnúť pohľad na vývoj trhu s vybranými obilninami s akcentom na vzájomné pôsobenie činiteľov ponuky a dopytu a na vývoj ekonomickej efektívnosti ich pestovania v období rokov 2010-2014 na Slovensku. Metodika práce je založená na štatistickej analýze dostupných kvantitatívnych údajov ŠÚ SR, rezortnej štatistiky a údajov o nákladovosti výroby za vybraný súbor poľnohospodárskych subjektov. Údajovou základňou pre kvantifikovanie ponuky a dopytu boli hmotné bilancie predmetných obilninárskych komodít, ktoré poskytujú vývoj základných bilančných ukazovateľov za hodnotené časové obdobie. Doplňujúce informácie boli čerpané zo správ o stave poľnohospodárstva a potravinárstva (Zelená správa) a zo štúdia materiálov zaoberajúcich sa analyzovanou problematikou. Prezentované výsledky boli spracované a zhodnotené bežnými štatistickými metódami (priemer, indexovanie, deskriptívna štatistika, analýza, syntéza, komparácia, dedukcia).

Analýza ekonomickej efektívnosti pestovania vybraných obilnín (pšenice, jačmeňa a kukurice na zrnó) bola vypracovaná na základe výsledkov prieskumu NPPC-VÚEPP. Vybraný súbor tvoria poľnohospodárske družstvá a obchodné spoločnosti (akciové spoločnosti a spoločnosti s ručením obmedzeným). V súbore nie sú zahrnutí samostatne hospodáriaci roľníci – fyzické osoby. Vzhľadom na to, že sa jedná o vybranú vzorku podnikov je potrebné chápať výsledné informácie ako orientačné. Skúmanie a hodnotenie efektívnosti výrobných odvetví bolo vykonané na základe výrobné-ekonomických ukazovateľov (výrobných nákladov v € (N) na hektár a tonu, resp. ich nákladové položky, intenzity výroby (ha úrody), cien v €·t⁻¹ vo vybranom súbore (C), zisku, resp. straty (Z,S) v €, kvantifikovaného ako rozdiel ceny a nákladov $Z(S) = C - N$, nákladovej rentability (R), kvantifikovanej ako

R_1 = nákladová rentabilita ako podiel $Z(S)$ a N

R_2 = nákladová rentabilita celková ako podiel zisku (Z) vrátane podpory (P) a N

Ukazovatele zisku – straty a rentability boli základnými ukazovateľmi na posúdenie efektívnosti výrobných odvetví. Na základe nich, ako aj ďalších ukazovateľov (nákladov, cien a podpory) boli identifikované faktory, ktoré efektívnosť ovplyvňujú.

$$R_1 = \frac{Z}{N} * 100 \quad R_2 = \frac{Z + P}{N} * 100$$

Vlastná práca

Obilniny a zvlášť chlebové sú z pohľadu potravinovej bezpečnosti obyvateľstva najdôležitejšími agropotravinárskymi komoditami. Z hľadiska objemu produkcie má u nás najväčší význam pestovanie pšenice, jačmeňa a kukurice. Na menších výmerách sa pestuje raž, ovos, triticales, proso, pohánka a cirok na zrno. Produkcia obilnín predstavuje významný podiel na spracovanej surovine slovenského agropotravinárskeho odvetvia. Po roku 2004 došlo k zmenám v štruktúre rastlinnej výroby, pričom však na rozdiel od iných komodít, pestovateľské plochy obilnín spolu z dlhodobého hľadiska zaznamenali iba mierny pokles. V posledných piatich rokoch (2010-2014) dosahoval podiel obilnín na o .p. v priemere 56,0 %, čo predstavuje priemernú výmeru 761,5 tis. ha. V týchto rokoch zmeny v štruktúre pestovaných obilnín smerovali v prospech kukurice na zrno, ktorej plochy dosiahli podiel na obilninách spolu 27,2 % (priemer 2010-2014) a majú vzhľadom na rozširujúce sa možnosti použitia tendenciu zvyšovania. Podiel plôch jačmeňa sa od roku 2010 nachádza pod úrovňou kukurice a v roku 2014 dosiahol iba 18,0 %. Najväčším podielom sa na výmere obilnín spolu podieľala pšenica v intervale od 47,6 % v roku 2013 do 49,9 % v roku 2014.

Vývoj zberových plôch a produkcie obilnín na Slovensku

Harvested area development and cereals production in Slovakia

Tab. 1

Ukazovateľ ¹	M.J. ²	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2004	2014/2010
Obilniny spolu³								
zber. plocha ⁴	tis. ha	683,3	741,5	792,8	759,8	779,0	-4,5	14,0
produkcia ⁵	tis. t.	2554,2	3714,1	3036	3412	4708,3	24,1	84,3
úrodnosť ⁶	t/ha	3,74	5,01	3,83	4,49	6,04	30,2	61,5
Pšenica⁷								
zber. plocha ⁴	tis. ha	342,1	362,8	388,1	367,7	379,283	3,1	10,9
produkcia ⁵	tis. t.	1185,3	1631,1	1275	1684,3	2 072,41	17,4	74,8
úrodnosť ⁶	t/ha	3,46	4,5	3,29	4,58	5,46	13,8	57,8
Jačmeň⁸								
zber. plocha ⁴	tis. ha	133	135,7	148	121,3	138,826	-37,5	4,4
produkcia ⁵	tis. t.	361,4	525	470,5	446	675,853	-26,2	87,0
úrodnosť ⁶	t/ha	2,72	3,87	3,18	3,68	4,87	17,9	79,0
Kukurica na zrno⁹								
zber. plocha ⁴	tis. ha	166,6	202	212,3	221,5	216,186	46,3	29,8
produkcia ⁵	tis. t.	921,3	1444,4	1170	1123,3	1814,11	110,4	96,9
úrodnosť ⁶	t/ha	5,53	7,15	5,51	5,07	8,39	43,9	51,7

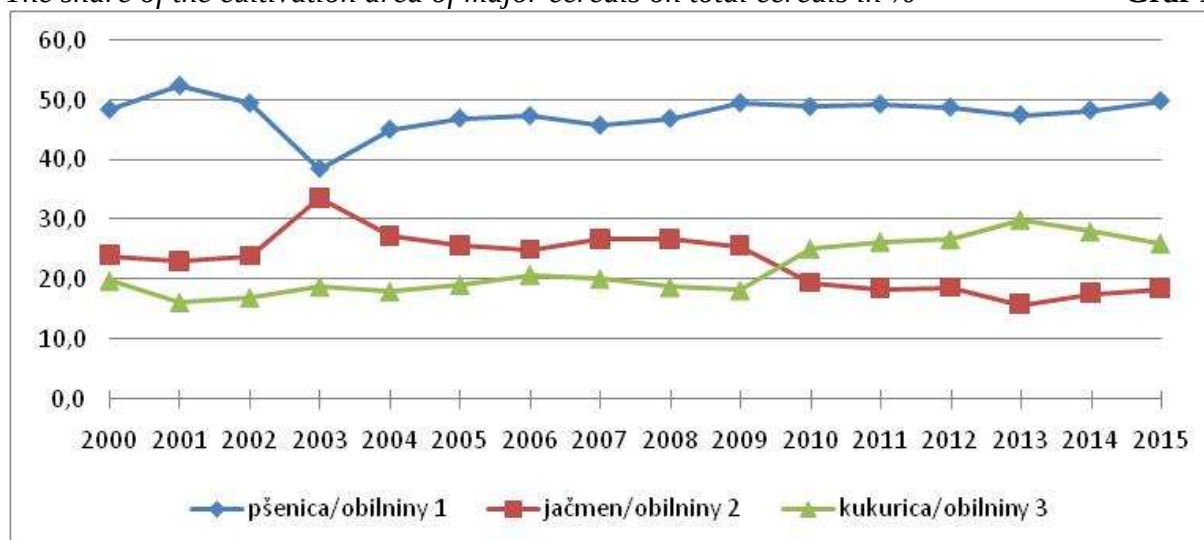
Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty¹⁰

1/ Indicator, 2/ Unit of measurement, 3/ Cereals in total, 4/ Harvested area, 5/ Production, 6/ Yields per hectare, 7/ Wheat, 8/ Barley, 9/ Grain corn, 10/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Podiel pestovateľskej výmery hlavných obilnín na obilninách spolu v %

The share of the cultivation area of major cereals on total cereals in %

Graf 1



Prameň: ŠÚ SR, prepočty NPPC-VÚEPP⁴

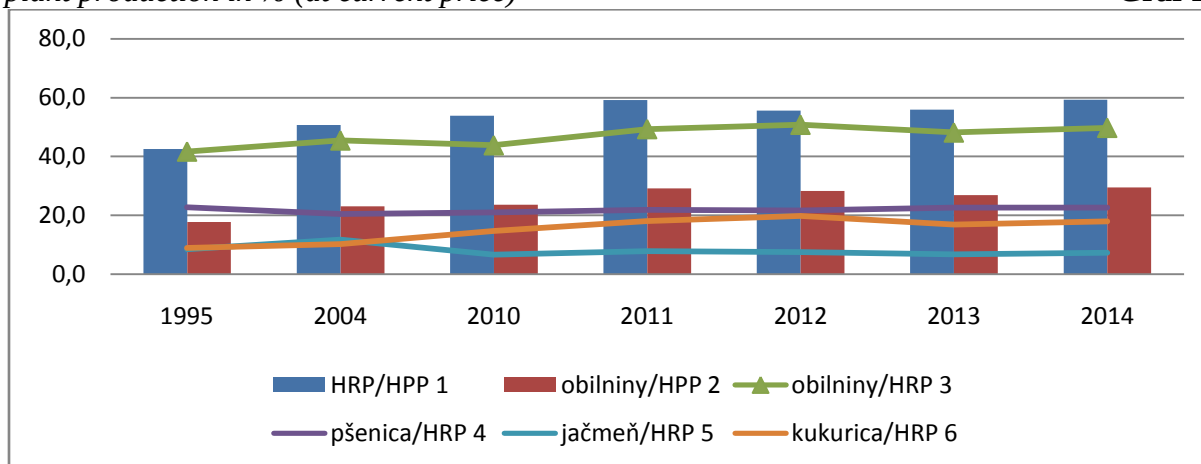
1/ Wheat/cereals in total, 2/ Barley/cereals in total, 3/ Corn grain/cereals in total, 4/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Zmeny v štruktúre rastlinnej a živočíšnej výroby v dlhodobejšom horizonte predchádzajúcich rokov sa prejavili na úrovni hodnoty produkcie v prospech rastlinnej výroby. Podiel hrubej poľnohospodárskej produkcie rastlinnej výroby (v bežných cenách) na hrubej poľnohospodárskej produkcii dosahoval v rokoch 2010-2014 viac ako 50 %, kým hrubá produkcia živočíšnej výroby poklesla pod hranicu 46,1 %, ktorá sa dosiahla v roku 2010 a postupne klesala až na 40,0 % v roku 2014. Najvyšší podiel na hrubej rastlinnej produkcii dosahuje produkcia obilnín a má tendenciu sa zvyšovať. V roku 2014 v porovnaní s rokom 2010 dosiahol podiel obilnín na rastlinnej produkcii 49,8 %, čo v porovnaní s rokom 2010 znamenalo zvýšenie o 6,0 p. b. Podiel pšenice dosiahol v hodnotenom období v priemere 21,9 %, kukurice 17,5 % a jačmeňa 7,2 %.

Vývoj podielu hrubej produkcie obilnín na hrubej poľnohospodárskej produkcii a produkcii rastlinnej výroby v % (v b. c.)

Development of the gross production of cereals on the gross agricultural production and plant production in % (at current price)

Graf 2



Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁷

1/ Gross plant production/gross agricultural production, 2/ Cereals/gross agricultural production, 3/ Cereals/gross plant production, 4/ Wheat/gross plant production, 5/ Barley/gross plant production, 6/ Corn grain/gross plant production, 7/ Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Ponuka a dopyt po obilninách

Ponuku obilnín na Slovensku rozhodujúcou mierou ovplyvňuje produkcia. V rokoch 2010-2014 sa zo zberových plôch 751,3 tis. ha (priemer 2010-2014) pozberalo ročne v priemere cca 3 484,9 tis. ton zrna obilnín. Produkcia pšenice predstavovala na celkovej produkcii obilnín v priemere 45,1 %, kukurice na zrno 37,0 % a jačmeňa 14,2 %. Hektárové úrody hodnotených obilnín mali v sledovanom období kolísavý charakter, nakoľko parametre dosahovanej intenzity výroby rastlinných komodít výrazne ovplyvňujú vklady do výroby, ktoré sú vzhľadom na finančné podmienky u jednotlivých pestovateľov rozdielne. Výrazný vplyv na dosahované úrody má priebeh počasia počas vegetačného obdobia, ktoré sa v posledných rokoch na Slovensku vyznačovalo extrémami ako dlhotrvajúce sucha, vysoké teploty, resp. lokálne prívalové dažde. Snahou všetkých producentov je čo najrýchlejšie a najlepšie zhodnotenie dosiahnutej produkcie. Podľa dostupných údajov ŠÚ SR, najväčšiu časť svojej produkcie producenti obilnín predávajú obchodným a spracovateľským organizáciám. V rokoch 2010-2014 sa v priemere ročne takto realizovalo 1 514,4 tis. ton pšenice, 492,3 tis. ton jačmeňa a 1 181,8 tis. ton kukurice. V roku 2014 v porovnaní s východiskovým rokom 2010 sa najviac zvýšil predaj pšenice o 42,8 %, predaj kukurice o 71,5 %, ale predaj jačmeňa poklesol o 16,8 %.

Na vývoj slovenského obilninárskeho trhu v hodnotenom období vplývali okrem klimatických podmienok i zmeny v dopyte a objem zrna obilnín na zásobách z predchádzajúceho hospodárskeho roka, ktorý sa pri niektorých komoditách medziročne zvyšoval. Ročne bolo pre spracovanie a obchod k dispozícii v priemere 5 746,4 tis. ton obilia, pričom ponuka pšenice tvorila 42,1%, kukurice na zrno 38,8 % a jačmeňa 14,8 %. Na celkovej ponuke okrem produkcie sa podieľal dovoz, ktorý mal klesajúcu tendenciu

a predstavoval v priemere 6,9 %. Najväčšie percento na ponuke obilnín mal dovoz pri jačmeni 11,6 %, pri kukurici tvoril 7,9 % a pri pšenici 4,2 %.

V posledných piatich rokoch objem celkového použitia - dopytu obilnín (vyjadreného sumou domácej spotreby a exportu) mal klesajúcu tendenciu, nakoľko potravinárska spotreba i spotreba na kŕmenie hospodárskych zvierat mala viac-menej klesajúcu tendenciu. V priemere sa pre ľudskú spotrebu použilo ročne 1 111 tis. ton obilnín, čo predstavovalo 33,3 % z produkcie a 24,7 % z celkovej ponuky. Uvedenú situáciu v humánnej spotrebe dokumentujú údaje ŠÚ SR o spotrebe potravín. Podľa nich, spotreba obilnín na 1 obyvateľa za rok v hodnote zrna na Slovensku klesá. Kým v roku 2010 spotreboval náš obyvateľ 108,4 kg v roku 2014 iba 102,6 kg. Z výrobkov bežnej spotreby klesá spotreba chleba i pšeničného pečiva, ktorá sa kompenzuje zvyšujúcou sa spotrebou trvanlivého pečiva, ryže a mierne i cestovinami.

Spotreba obilnín na kŕmne účely, ktorá sa odvíja najmä od stavov hospodárskych zvierat, dosiahla v priemere ročne 821 tis. ton, čo bolo 18,2 % z celkovej ponuky. Z uvedeného objemu sa najviac na kŕmne účely použilo pšenice 41,9 %, kukurice 37,0 % a na jačmeň pripadlo 15,0 %. V posledných rokoch sa zvýšila ostatná spotreba obilnín, ktorá odčerpáva z ponuky obilnín ročne približne 10,0 %. Viac ako 50,0 % z tohto objemu tvorí kukurica, ktorá sa používa na výrobu bioetanolu.

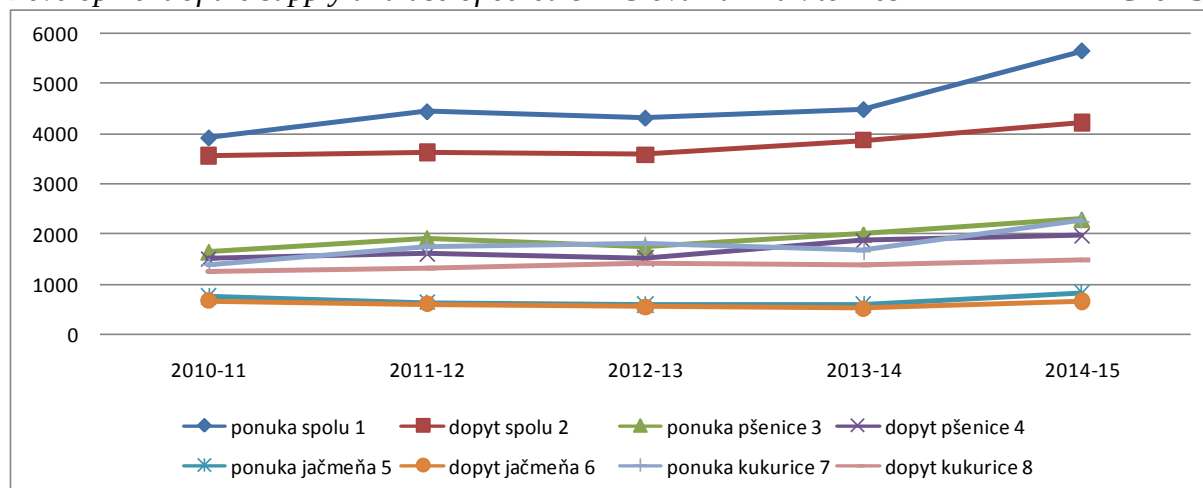
Uvedený vývoj sa prejavil na sebestačnosti, ktorá sa zvyšovala a pohybovala sa v rozpätí od 108,1 % (rok 2010-11) do 183,6 % (rok 2014-15). Najvyššia sebestačnosť sa dosahovala pri kukurici, v priemere 148,2 % a pri pšenici 147,9 %. Najmenej sebestačné bolo Slovensko pri jačmeni, ktorá dosiahla v priemere 99,9 %.

Predpokladá sa, že pri fungujúcom trhu, vývoj produkcie ovplyvní vývoj zahraničného obchodu smerom k rastúcemu vývozu. Tento vzťah ovplyvňuje vo veľkej miere výška zásob. Z údajov v bilanciách vyplýva, že napriek pomerne vysokým zásobám a ich rastu v nasledujúcom roku, vysoké zásoby neviedli v nasledujúcom období vždy k zníženiu dovozu a zvyšovaniu vývozu. S obilninami sa obchodovalo najmä s okolitými krajinami (Rakúsko, Maďarsko, Česká republika, Taliansko, Poľsko). Najväčší záujem o pšenicu a kukuricu bol zo strany Rakúska, Poľska, Českej republiky. Jačmeň sa darilo vyviesť najmä do Rakúska a Českej republiky.

Vývoj ponuky a použitia obilnín v SR v tis. tonách

Development of the supply and use of cereals in Slovakia in th. tonnes

Graf 3



Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁹

1/ Supply total, 2/ Demand total, 3/Supply of wheat, 4/ Demand of wheat, 5/ Supply of barley, 6/ Demand of barley, 7/ Supply of corn, 8/ Demand of corn, 9/ Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Vývoj hlavných ukazovateľov trhu s vybranými obilninami na Slovensku

Development of key market indicators with selected cereals in Slovakia

Tab. 2

Ukazovateľ ¹	Obilniny spolu ²					Pšenica ³				
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Celková ponuka ⁴	3930,6	4450,7	4322,8	4493,4	5659,8	1646,7	1920,9	1751	1997	2295
Celkové použitie ⁵	3568,9	3645,0	3597,9	3883,0	4231,1	1522,1	1612,7	1530	1869	1971
Ponuka/použitie (%)⁶	110,1	122,1	120,1	115,7	133,8	108,2	119,1	114,4	106,8	116,5
Produkcia ⁷	2554,2	3714,2	3035,8	3412	4708	1185,3	1631,1	1275	1684	2072
Domáca spotreba⁸	2362,6	2472	2606,3	2647	2565	1060,3	1041,6	1038	1090	1079
z toho potravinárska ⁹	1126,6	1150,6	1097,5	1102	1076	523,8	498,1	466	444,4	451,9
krmivárska ¹⁰	725,9	823,3	882,3	882,2	791,2	281,4	300	372	397,5	370
ostatná ¹¹	345,5	325,7	466,1	513,7	572	153,9	135,3	96	148,4	180,6
Sebestačnosť (%)¹²	108,1	150,3	116,5	128,9	183,6	111,8	156,6	122,9	154,5	192,2
Dovoz v tis. t ¹³	500,9	320,8	353	220,2	173,1	110,0	116,3	113,4	33,3	29,0
% prod. ¹⁴	19,6	8,6	11,6	6,5	3,7	9,3	7,1	8,9	2,0	1,4
Vývoz v tis. t ¹⁵	1182,0	1146,0	964,8	1213,3	1639,3	453,7	561,6	486,0	771,9	888,0
% prod. ¹⁶	46,3	30,9	31,8	35,6	34,8	38,3	34,4	38,1	45,8	42,8
Konečné zásoby¹⁷	361,7	805,7	724,9	610,4	1428,7	124,6	308,2	221	127,9	324,3

Pokračovanie tabuľky č. 2¹⁸

Ukazovateľ ¹	Jačmeň ¹⁹					Kukurica na zrno ²⁰				
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Celková ponuka ⁴	747,2	628,7	578,6	582,7	821,5	1390,2	1759,2	1800	1670	2268
Celkové použitie ⁵	674,2	607,6	548,9	520,7	661,7	1239,7	1312,8	1401	1364	1473,8
Ponuka/použitie (%)⁶	110,8	103,5	105,4	111,9	124,1	112,1	134,0	128,4	122,4	153,9
Produkcia ⁷	361,4	525	470,5	446,1	675,9	921,3	1444,4	1170	1123	1814,1
Domáca spotreba⁸	525,8	551,5	459,3	439,8	505,9	669	780,7	1011	1022	884,6
z toho										
potravínarska ⁹	244,2	310,2	280	280	275,4	322	311,4	325,6	350	320
krmivárska ¹⁰	169,7	130,3	90	90	134,4	226,6	343,2	367,1	345,5	236,2
ostatná ¹¹	69,5	67,3	53,7	42,8	64,2	113,3	118,3	310	317,6	320
Sebestačnosť (%)¹²	68,7	95,2	102,4	101,4	133,6	137,7	185,0	115,8	109,9	205,1
Dovoz v tis. t ¹³	94,8	78,1	75,3	81,8	61,1	285,0	114,9	123,0	100,8	78,9
% prod. ¹⁴	26,2	14,9	16,0	18,3	9,0	30,9	8,0	10,5	9,0	4,3
Vývoz v tis. t ¹⁵	144,4	50,0	85,6	69,0	146,8	560,0	521,0	374,7	338,4	576,3
% prod. ¹⁶	40,0	9,5	18,2	15,5	21,7	60,8	36,1	32,0	30,1	31,8
Konečné zásoby¹⁷	73,0	21,1	29,7	62,0	159,8	150,5	446,4	398,6	305,9	794,2

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty¹⁹

1/ Indicator, 2/ Cereals in total, 3/ Wheat, 4/ Total supply, 5/ Total use, 6/ Supply/use, 7/ Production, 8/ Domestic consumption, 9/ Including food, 10/ Feed, 11/Other, 12/ Self-sufficiency, 13/ Import, 14/ % of Production, 15/ Export, 16/ % of Production, 17/ Ending stocks, 18/ Sequel table No.2, 19/ Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

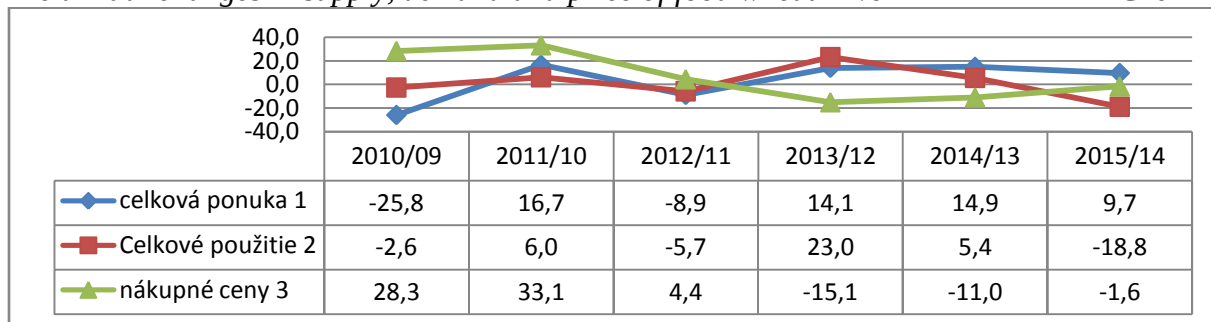
Ceny

Významnú úlohu na trhu zohrávajú ceny. V podstate vyjadrujú vzťah medzi ponukou a dopytom, ale úroveň cien je ovplyvňovaný nielen domácou produkciou, ale aj produkciou susediacich krajín, vývojom zásob vo svete a pre Európu i vývozom obilia najmä do krajín severnej Afriky a Blízkeho východu. V sledovanom období sa pri pšenici potravinárskej pokles produkcie v roku 2009 medziročne o 15,5 % a v roku 2010 o 22,9 % prejavil na zvýšení cien producentov v roku 2010 o 28,3 %. Ku zvýšeniu cien pšenice došlo i v roku 2011 i keď sa produkcia medziročne zvýšila o 37,6 %. V ostatných rokoch bola reakcia cien na ponuku pšenice v súlade s jej vývojom. Pri jačmeni potravinárskom, vývoj cien kopíroval úroveň celkovej ponuky na trhu, pričom sa jačmeň sladovnícky nakupoval drahšie oproti potravinárskemu v priemere o 11,3 %.

Medziročné zmeny ponuky, dopytu a cien pšenice potravinárskej v %

The annual changes in supply, demand and price of food wheat in %

Graf 4



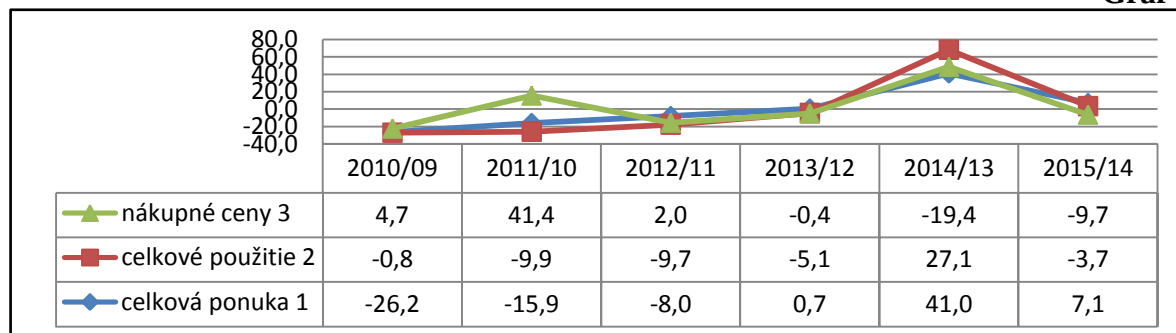
Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, vlastné výpočty⁴

1/ Total supply, 2/ Total use, 3/ Purchase prices, 4/ Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agricultural and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Medziročné zmeny ponuky, dopytu a cien jačmeňa potravinárskeho v %

The annual changes in supply, demand and price of food barley in %

Graf 5



Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, vlastné výpočty⁴

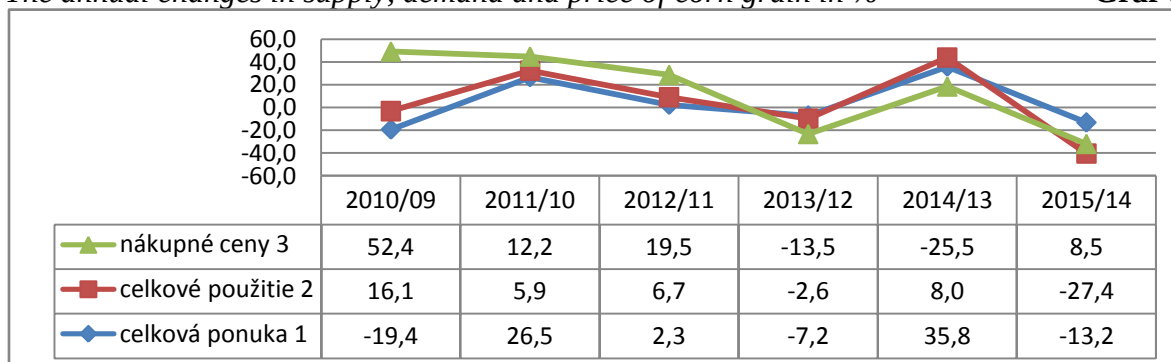
1/ Total supply, 2/ Total use, 3/ Purchase prices, 4/ Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agricultural and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Záujem o pestovanie kukurice na zrna sa v poslednom období zvýšil, najmä pre použitie zrna kukurice v energetickom priemysle na výrobu bioetanolu. Prispel ku tomu i vývoj počasia, ktoré na Slovensku prialo kukurici, ktorej intenzita pestovania a tým i produkcia sa zvyšovala. Kým v roku 2010 poklesla celková ponuka medziročne o 19,4 %, zvýšil sa dopyt po kukurici a tým sa zvýšili i farmárske ceny. V nasledujúcich dvoch rokoch i napriek zvýšeniu ponuky sa ceny za kukuricu zvýšili.

Medziročné zmeny ponuky, dopytu a cien kukurice na zrno v %

The annual changes in supply, demand and price of corn grain in %

Graf 6



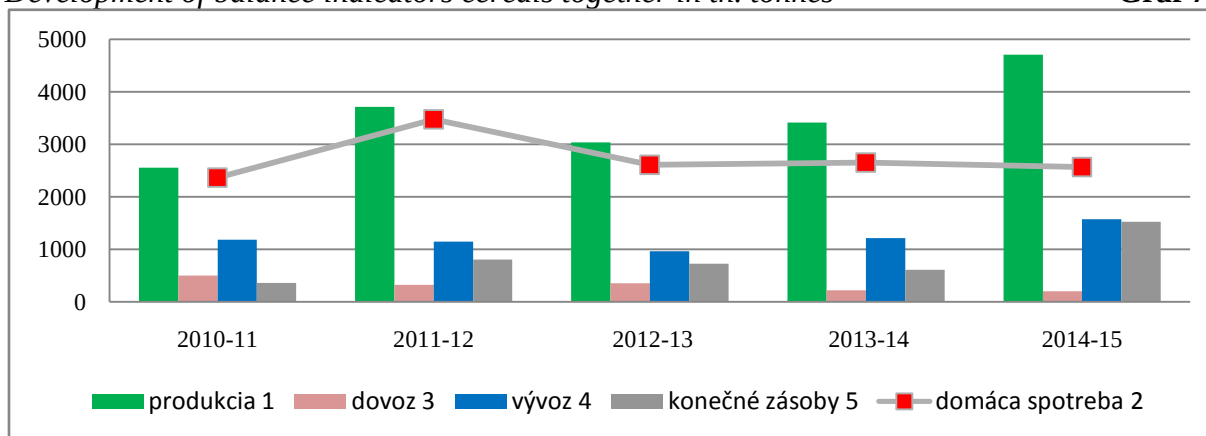
Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, vlastné výpočty⁴

1/ Total supply, 2/ Total use, 3/ Purchase prices, 4/ Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agricultural and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Vývoj bilančných ukazovateľov obilnín spolu v tis. tonách

Development of balance indicators cereals together in th. tonnes

Graf 7



Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁶

1/ Production, 2/ Domestic consumption, 3/ Import, 4/ Export, 5/ Ending stocks, 6/ Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Ekonomická efektívnosť pestovania obilnín v podmienkach SR za obdobie rokov 2010 – 2014

V roku 2014 bola výroba všetkých troch vybraných obilnín efektívna aj bez dotačných stimulov. V hodnotenom období bola najefektívnejšia výroba obilnín v roku 2011 a naopak najvýraznejšie straty dosahovali výrobcovia obilnín v roku 2010.

Pšenica

V roku 2014 dosahovala výroba pšenice v priemere SR bez započítania podpory rentabilitu 1,59 % a pestovatelia dosahovali na 1 tоне pšenice zisk 2,34 €. Vzhľadom na medziročný pokles priemernej realizačnej ceny bol zisk na tоне pšenice nižší ako

v predchádzajúcom roku a z ďaleka nedosahoval úroveň roka 2011, kedy dosahovali respondenti vybraného súboru z 1 tony pšenice zisk 17,91 €.

Náklady a úrody

Náklady na hektár pšenice rástli počas celého hodnoteného obdobia (2010 – 2014). V porovnaní s rokom 2010 sa v ostatnom hodnotenom roku zvýšili hektárové náklady na pšenicu o 37 %. Najvýraznejšie sa zvýšili priame materiálové náklady (65 %), a to najmä náklady na hnojivá (92 %) a chemické ochranné prostriedky (47 %). S výnimkou odpisov HIM mali pestovatelia pšenice v roku 2014 všetky nákladové položky vyššie ako na začiatku hodnoteného obdobia. Vyššie vynaložené náklady na hektár a priaznivé počasie počas vegetácie sa podpísali na vyššej úrode pšenice. V roku 2014 dosahovali respondenti v priemere úrodu pšenice 6 ton z hektára, čo bola v porovnaní s rokom 2010 o 2 tony vyššia úroda z 1 ha a zároveň to bola najvyššia úroda v päťročnom sledovanom období. Jednotkové náklady na pšenicu sa začali v roku 2013 znižovať a na konci hodnoteného obdobia vyrobili pestovatelia tonu pšenice za 147 €, čo sa priblížilo k nákladom roku 2011. Vývoj nákladov a úrod z hektára pšenice prezentuje tabuľka 4 a štruktúru nákladov na pšenicu v roku 2014 zobrazuje graf 8.

Náklady a hektárové úrody v rokoch 2010 – 2014 – pšenica

Costs and hectare yields in the years 2010-2014 - wheat

Tab. 4

Ukazovateľ ¹	Vlastné náklady na 1 ha v € ²					Index
	2010	2011	2012	2013	2014	2014 /2010
Priame materiál. náklady celkom ³	217,55	283,46	305,13	347,30	359,04	165,04
z toho: -osivá spolu ⁴	52,84	64,60	71,00	80,62	73,27	138,66
- hnojivá spolu ⁵	95,86	142,40	159,94	176,16	184,36	192,32
- chem. ochr. prostriedky ⁶	68,85	76,46	74,19	90,52	101,41	147,29
Ostatné priame náklady a služby ⁷	107,29	122,22	108,75	126,16	133,50	124,43
Mzdové a sociálne náklady ⁸	19,37	26,16	20,53	28,11	27,44	141,66
Odpisy HIM ⁹	5,85	6,55	8,78	6,63	4,94	84,44
Náklady pomocných činností ¹⁰	163,73	176,92	167,14	196,08	204,04	124,62
Réžia spolu ¹¹	127,21	127,34	145,16	146,09	148,71	116,90
Vlastné náklady celkom ¹²	641,00	742,65	755,49	850,37	877,67	136,92
Hektárová úroda (t.ha ⁻¹) ¹³	3,92	5,05	3,72	4,96	5,98	152,55
Vlastné náklady na 1 tonu (€.t ⁻¹) ¹⁴	157,27	143,70	199,47	164,14	146,77	93,32
Počet podnikov ¹⁵	74	78	67	70	69	

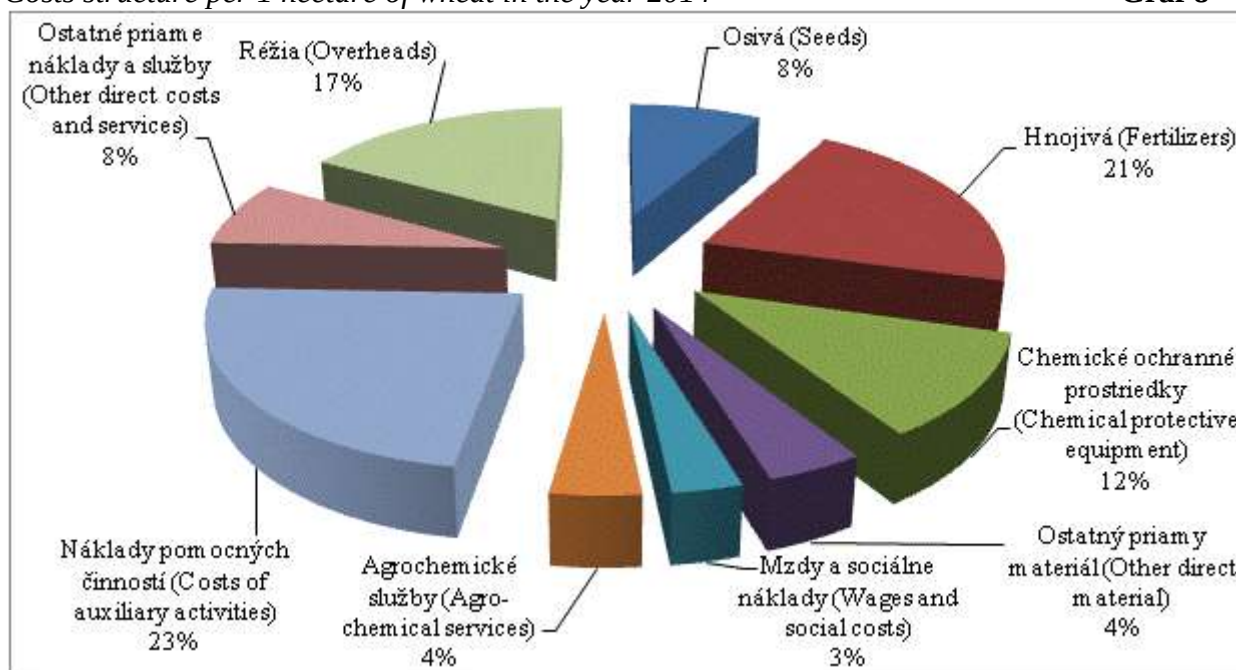
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za r. 2010, 2012 - 2014, VÚEPP ¹⁶

1/ indicator, 2/ own costs per 1 hectare in Eur, 3/ total direct material costs, 4/ thereof: total seeds, 5/ total fertilisers, 6/ chemical protective equipment, 7/ other direct costs and services, 8/ wage and social costs, 9/ depreciation of tangible investment fixed assets, 10/ costs of auxiliary activities, 11/ total overheads, 12/ total own costs, 13/ yield per hectare (in tons), 14/ own costs per 1 tonne (in Eur), 15/ number of enterprises, 16/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Štruktúra nákladov na 1 hektár pšenice v roku 2014

Costs structure per 1 hectare of wheat in the year 2014

Graf 8



Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty

Source: Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2014, Research Institute of Agricultural and Food Economics, own calculations

Tonu pšenice vyrobili respondenti v priemere SR v roku 2014 o 7 € lacnejšie ako v roku 2010. V hodnotenom päťročnom období bola najlacnejšia výroba pšenice v roku 2011(144 €/t). Naopak najdrahšie vyrábali respondenti pšenicu v roku 2012, keď výroba 1 tony pšenice stála 199 €. V roku 2014 bola vyrobená tona pšenice v rámci SR za 147 €, čo bolo o 11 % lacnejšie ako v predchádzajúcom roku.

Ceny a rentabilita

Rekordnú úrodu pšenice sprevádzalo medziročné zníženie priemernej realizačnej ceny, a to o 11 %. V roku 2014 respondenti realizovali v rámci SR tonu pšenice za 149 €, čo bola najnižšia realizačná cena v hodnotenom období. Vzhľadom na to, že v ostatných dvoch hodnotených rokoch klesali jednotkové náklady na výrobu pšenice rýchlejšie ako realizačná cena, zostala rentabilita výroby pšenice v plusových číslach aj v roku 2014 (1,59 %), bola však nižšia ako v predchádzajúcom roku. Najefektívnejšie vyrábali respondenti pšenicu v roku 2011, kedy dosahovala jej výroba rentabilitu 12,46 %. Okrem roku 2011 bola pre respondentov výroba pšenice ekonomicky efektívna aj v ostatných dvoch hodnotených rokoch. Najstratovejším rokom bol pre pšenicu rok 2010, kedy dosahovali respondenti v rámci SR na tone pšenice stratu 5 €. V roku 2012 napriek medziročnému zvýšeniu priemernej realizačnej ceny o 23 %, cena pšenice nepokryla jednotkové náklady a jej výroba sa dostala pod hranicu rentability (-0,42 %). Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability pšenice prezentuje tabuľka 5 a graf 9.

Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability pšenice v časovom rade 2010 – 2014

Costs, profit or loss and profitability of wheat in time line 2010-14

Tab. 5

Roky ¹	Úroda v t.ha ⁻¹ ²	Náklady v €·ha ⁻¹ ³	Náklady v €·t ⁻¹ ⁴	Priem. real. cena v €·t ⁻¹ ⁵	Zisk - strata v €·t ⁻¹ ⁶	Rent. bez podp.(v %) ⁷	Rent.s podp.(v %) ⁸
2010	3,92	641,00	157,27	152,67	-4,60	-2,92	20,09
2011	5,05	742,65	143,70	161,61	17,91	12,46	32,32
2012	3,72	755,49	199,47	198,63	-0,84	-0,42	23,27
2013	4,96	850,37	164,14	167,25	3,11	1,89	23,48
2014	5,98	877,67	146,77	149,11	2,34	1,59	22,58
Indexy 2014/2010	152,55	136,92	93,32	97,67	-	-	-

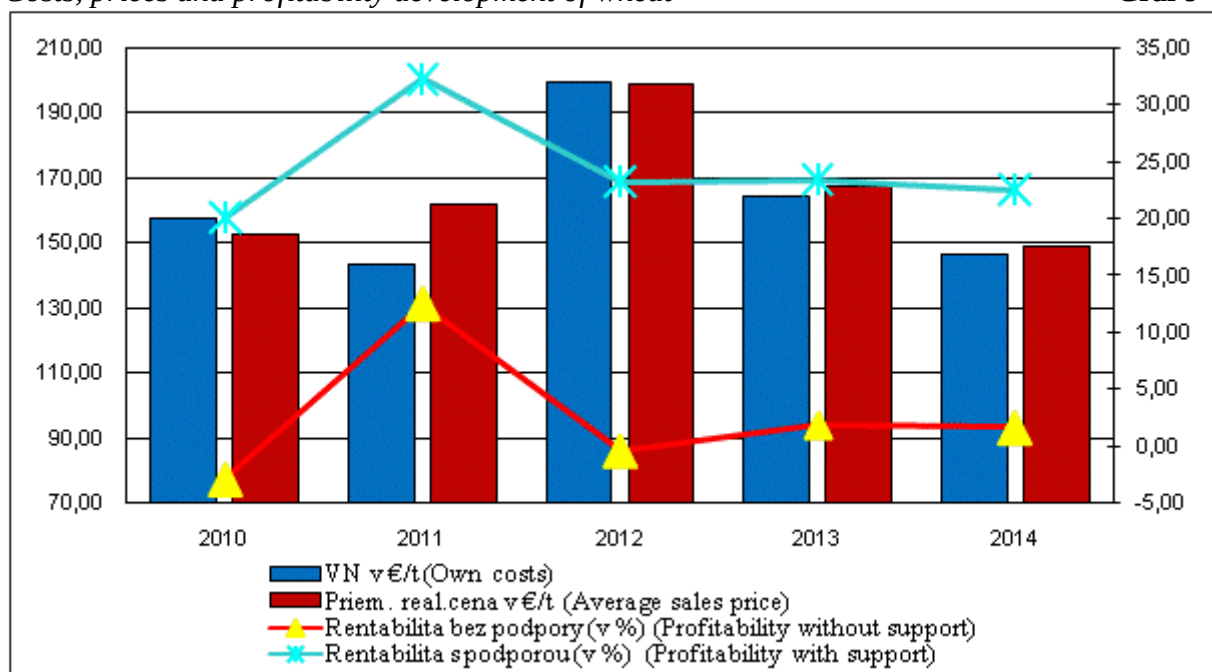
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012-2014; vlastné prepočty ⁹

1/ years, 2/ yield in tons per hectare, 3/ costs in EUR per hectare, 4/ costs in EUR per tonne, 5/ average sale price in EUR per tonne, 6/ profit-loss in EUR per tonne, 7/ profitability without support (in %), 8/ profitability with support (in %), 9/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, own calculations

Vývoj nákladov, cien a rentability pšenice

Costs, prices and profitability development of wheat

Graf 9



Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012 – 2014

Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011

Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014

Pestovanie pšenice bolo v hodnotenom päťročnom období pre poľnohospodárske podnikateľské subjekty na Slovensku výhodné najmä v rokoch 2011, 2013 a 2014, kedy dosahovali respondenti väčšinou zisk aj bez započítania štátnej podpory.

Jačmeň

Výroba jačmeňa bola stratová iba v prvom hodnotenom roku (r.2010), kedy respondenti na tona jačmeňa stratili 33 € a zisk nedosahovali ani so započítaním podpory. Pre jačmeň ekonomicky najefektívnejším rokom v hodnotenom päťročnom období bol 2011, kedy dosahovali respondenti v priemere zisk 39 €/t bez dotačných stimulov. V ostatnom hodnotenom roku dosahovala výroba jačmeňa bez započítania podpory rentabilitu 10 %.

Náklady a úrody

V roku 2014 sa náklady na hektár jačmeňa medziročne mierne znížili (1 %), ale v porovnaní s rokom 2010 boli v ostatnom sledovanom roku vyššie o 40 %. Najvyššie náklady na hektár jačmeňa (812 €) mali respondenti v roku 2013. Celkový nárast nákladov na hektár jačmeňa v hodnotenom období ovplyvnili najmä vyššie priame materiálové náklady (58 %). Výrazný podiel na náraste priamych materiálových nákladov mali najmä náklady na hnojivá, ktoré boli v porovnaní s rokom 2010 vyššie o 78 % a náklady na osivá vzrástli o 63 %. Rok 2014 bol najúrodnejší z celého päťročného hodnoteného obdobia, respondenti dosiahli úrodu jačmeňa 5 ton z hektára, čo predstavovalo 79 %-ný nárast v porovnaní s rokom 2010.

Náklady a hektárové úrody v rokoch 2010 – 2014 – jačmeň

Costs and hectare yields in the years 2010-2014 - barley

Tab. 6

Ukazovateľ ¹	Vlastné náklady na 1 ha v €·ha ⁻¹ ²					Index
	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2010
Priame materiál. náklady celkom ³	182,89	256,20	264,82	321,15	289,40	158,24
z toho: -osivá spolu ⁴	47,69	80,28	76,94	84,40	77,83	163,20
- hnojivá spolu ⁵	74,39	101,52	116,28	147,10	132,58	178,22
- chem. ochr. prostriedky ⁶	60,81	74,40	71,60	89,65	78,99	129,90
Ostatné priame náklady a služby ⁷	93,53	109,82	108,27	115,43	126,96	135,74
Mzdové a sociálne náklady ⁸	23,54	28,12	18,35	28,25	28,67	121,79
Odpisy HIM ⁹	5,53	6,18	8,16	8,43	4,76	86,08
Náklady pomocných činností ¹⁰	155,59	189,60	159,97	182,06	204,01	131,12
Réžia spolu ¹¹	112,20	127,83	141,63	156,65	147,42	131,39
Vlastné náklady celkom ¹²	573,28	717,75	701,20	811,97	801,22	139,76
Hektárová úroda (t·ha ⁻¹) ¹³	3,03	4,22	3,56	4,13	5,42	178,88
Vlastné náklady na 1 tonu (€·t ⁻¹) ¹⁴	182,26	166,93	193,19	191,18	147,80	81,09
Počet podnikov ¹⁵	65	64	57	59	60	

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za r. 2010, 2012 - 2014, VÚEPP¹⁶

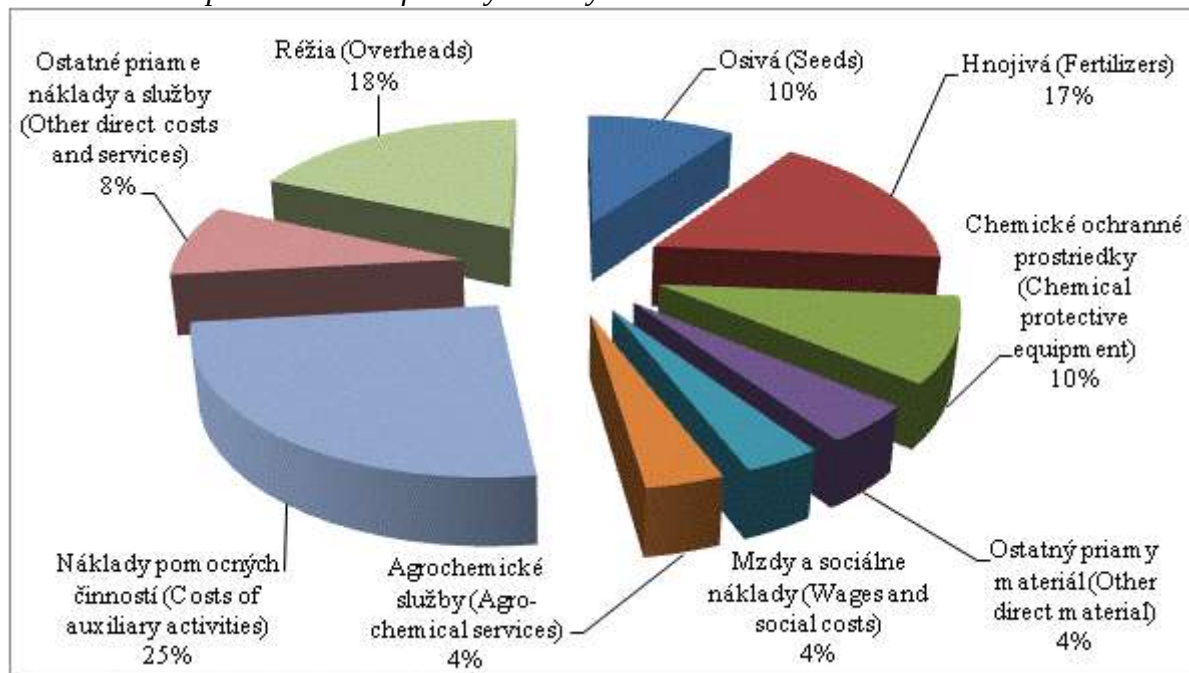
1/ indicator, 2/ own costs in Eur per 1 hectare, 3/ total direct material costs, 4/ thereof: total seeds, 5/ total fertilisers, 6/ chemical protective equipment, 7/ other direct costs and services, 8/ wage and social costs, 9/ depreciation of tangible investment fixed assets, 10/ costs of auxiliary activities, 11/ total overheads, 12/ total own costs, 13/ yield per hectare (in tons), 14/ own costs in Eur per 1 tonne, 15/ number of enterprises, 16/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Nárast hektárových nákladov a úrod mal priaznivý vplyv na jednotkové náklady, ktoré boli v porovnaní s rokom 2010 nižšie o 19 %. Tonu jačmeňa vyrobili respondenti najlacnejšie v roku 2014, a to za 148 €. Vývoj nákladov a úrod z hektára jačmeňa prezentuje tabuľka 6 a štruktúru nákladov na jačmeň v roku 2014 zobrazuje graf 10.

Štruktúra nákladov na 1 hektár jačmeňa v roku 2014

Costs structure per 1 hectare of barley in the year 2014

Graf 10



Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty

Source: Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2014, National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economics, own calculations

Ceny a rentabilita

V porovnaní s rokom 2010 bola priemerná realizačná cena jačmeňa v ostatnom hodnotenom roku vyššia o 9 % a jednotkové náklady na jačmeň klesli o 19 %. Najlepšie predávali respondenti jačmeň v roku 2012, kedy jeho priemerná realizačná cena dosahovala 214 €/t, v nasledujúcom roku cena jačmeňa medziročne klesla o 8 % a v roku 2014 o 18 % na 163 €/t. Napriek nízkej realizačnej cene, bola výroba jačmeňa v ostatnom hodnotenom roku efektívna, a dosahovala rentabilitu 10 % bez započítania podpory. Podieľalo sa na tom výraznejšie medziročné zníženie jednotkových nákladov (23 %) ako priemernej realizačnej ceny. Najefektívnejšia bola výroba jačmeňa v roku 2011, kedy dosahovala rentabilitu 23 % a so započítaním podpory 42 %. Výroba jačmeňa bola pre respondentov od roku 2011 ekonomicky efektívna a dosahovali zisk aj bez dotačných stimulov. Z piatich hodnotených rokov bol pre výrobu jačmeňa stratovým iba rok 2010, kedy bol jačmeň pre respondentov neefektívny aj so započítaním podpory. Poskytnutá podpora stratovú výrobu iba zmiernila. Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability jačmeňa prezentuje tabuľka 7 a graf 11.

Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability jačmeňa v časovom rade 2010 – 2014
Costs, profit or loss and profitability development of barley in time line 2010-2014

Tab. 7

Roky ¹	Úroda v t.ha ⁻¹ ²	Náklady v €·ha ⁻¹ ³	Náklady v €·t ⁻¹ ⁴	Priem. real. cena v €·t ⁻¹ ⁵	Zisk - strata v €·t ⁻¹ ⁶	Rent. bez podp. (v %) ⁷	Rent.s podpor. (v %) ⁸
2010	3,03	573,28	182,26	149,65	-32,61	-17,89	-1,54
2011	4,22	717,75	166,93	205,70	38,77	23,23	42,20
2012	3,56	701,20	193,19	213,98	20,79	10,76	33,62
2013	4,13	811,97	191,18	197,53	6,35	3,32	20,72
2014	5,42	801,22	147,80	162,91	15,11	10,22	31,18
Indexy 2014/2010	178,88	139,76	81,09	108,86	-	-	-

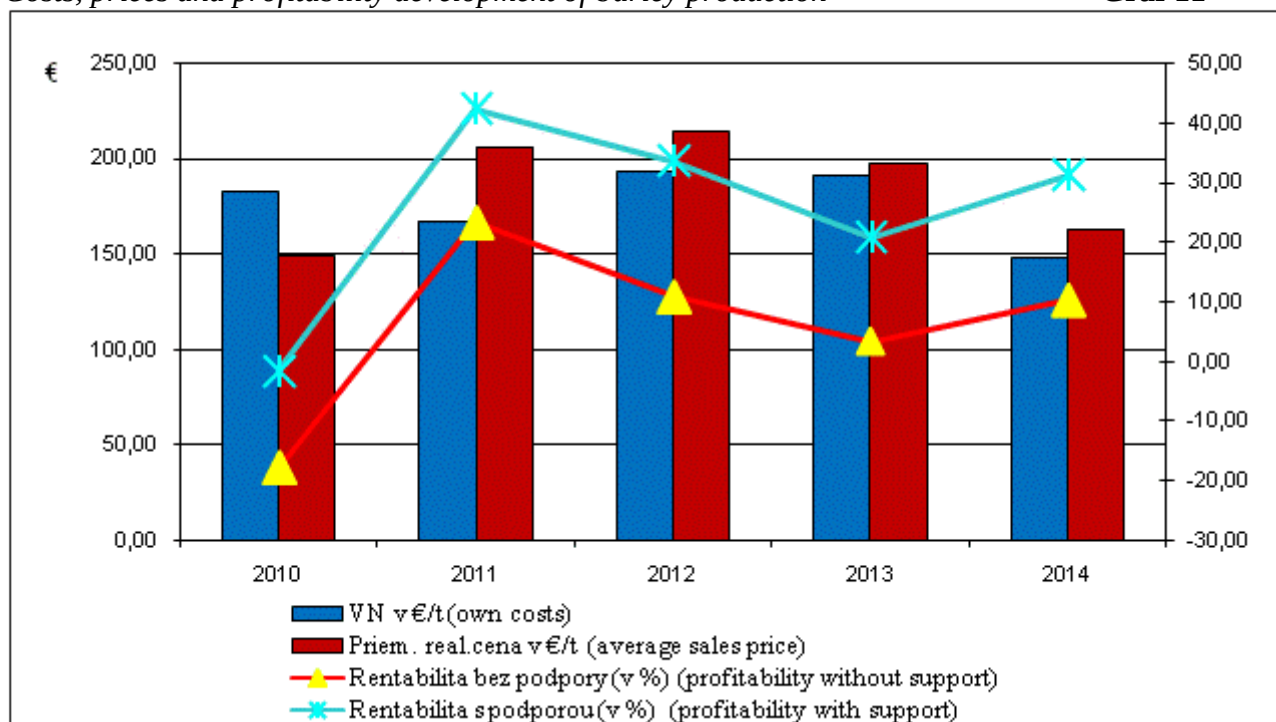
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012-2014; vlastné prepočty

1/ years, 2/ yield in tons per hectare, 3/ costs in EUR per hectare, 4/ costs in EUR per tonne, 5/ average sale price in EUR per tonne, 6/ profit-loss in EUR per tonne, 7/ profitability without support (in %), 8/ profitability with support (in %), 9/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, own calculations

Vývoj nákladov, cien a rentability vo výrobe jačmeňa

Costs, prices and profitability development of barley production

Graf 11



Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2010, 2012 - 2014, vlastné prepočty

Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011

Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014

Kukurica na zrno

Kukurici na zrno sa po nepriaznivom roku 2013 začalo vplyvom priaznivého vývoja jednotkových nákladov v ostatnom hodnotenom roku znova dariť. V roku 2014 dosahovala kukurica na zrno zisk aj bez dotačných stimulov (13,48 €/t). Rekordná úroda (9 t/ha) a nízke jednotkové náklady (120 €/t) kukurice v roku 2014 zachránila efektívnosť jej výroby a napriek medziročnému prepadu priemernej realizačnej ceny na 134 €/t neboli pestovatelia kukurice na zrno v roku 2014 stratoví.

Náklady a úrody

Celkové náklady na hektár kukurice na zrno sa podľa údajov vybraného súboru podnikov v priemere v porovnaní s rokom 2010 zvýšili o 38 %, čo ovplyvnil najmä rast nákladov na hnojivá (82 %) a chemické ochranné prostriedky (47 %). Mzdové a sociálne náklady sa zvýšili o 43 % a ostatné priame náklady a služby o 31 %. V porovnaní s rokom 2010 bol v ostatnom hodnotenom roku zaznamenaný rast nákladov u všetkých nákladových položiek, okrem odpisov HIM. Vývoj hektárových nákladov na kukuricu na zrno mal v hodnotenom období kolísavý priebeh. V roku 2011 celkové náklady na hektár kukurice na zrno ovplyvnil najmä medziročný rast nákladov na nakúpené hnojivá, agrochemické služby a mzdových a sociálnych nákladov. V roku 2011 boli celkové náklady na hektár kukurice na zrno o 23 % vyššie ako v roku 2010. V roku 2012 respondenti zaznamenali mierny medziročný pokles hektárových nákladov na kukuricu na zrno (2 %). V roku 2013 začali celkové náklady na kukuricu rásť a v roku 2014 boli v porovnaní s predchádzajúcim hodnoteným rokom vyššie o 7 %. Medziročný rast nákladov na hektár v ostatnom sledovanom roku bol ovplyvnený najmä vyššími nákladmi na agrochemické služby (58 %), opravy a udržiavanie strojov, zariadení a budov (48 %) a vyrobené hnojivá (44 %). Najvyšší podiel na celkových nákladoch na hektár kukurice na zrno mali priame materiálové náklady, a to osivá, hnojivá a chemické ochranné prostriedky (graf 12). Vývoj nákladov a úrod z hektára kukurice na zrno prezentuje tabuľka 8.

Náklady a hektárové úrody v rokoch 2010 – 2014 – kukurica na zrno

Costs and hectare yields in the years 2010-2014 – grain maize

Tab. 8

Ukazovateľ ¹	Vlastné náklady na 1 ha v €·ha ⁻¹ ²					Index
	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2010
Priame materiál. náklady celkom ³	274,76	343,10	379,63	426,15	430,63	156,73
z toho: -osivá spolu ⁴	108,19	124,45	132,53	167,46	149,98	138,63
- hnojivá spolu ⁵	101,00	142,60	167,24	167,58	184,07	182,25
- chem. ochr. prostriedky ⁶	65,57	76,05	79,86	91,11	96,58	147,29
Ostatné priame náklady a služby ⁷	149,94	169,42	151,70	168,80	196,78	131,24
Mzdové a sociálne náklady ⁸	31,14	42,97	37,33	41,34	44,59	143,19
Odpisy HIM ⁹	10,51	12,56	13,95	12,10	6,70	63,75
Náklady pomocných činností ¹⁰	177,86	237,60	175,39	198,24	228,66	128,56
Réžia spolu ¹¹	142,45	163,24	186,91	166,66	175,94	123,51
Vlastné náklady celkom ¹²	786,66	968,89	944,91	1 013,29	1 083,30	137,71
Hektárová úroda (t·ha ⁻¹) ¹³	5,50	8,28	6,17	5,58	9,00	163,64
Vlastné náklady na 1 tonu (€·t ⁻¹) ¹⁴	142,02	117,11	153,18	180,75	120,32	84,72
Počet podnikov ¹⁵	46	52	46	48	45	

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za r. 2010, 2012 - 2014, VÚEPP¹⁶

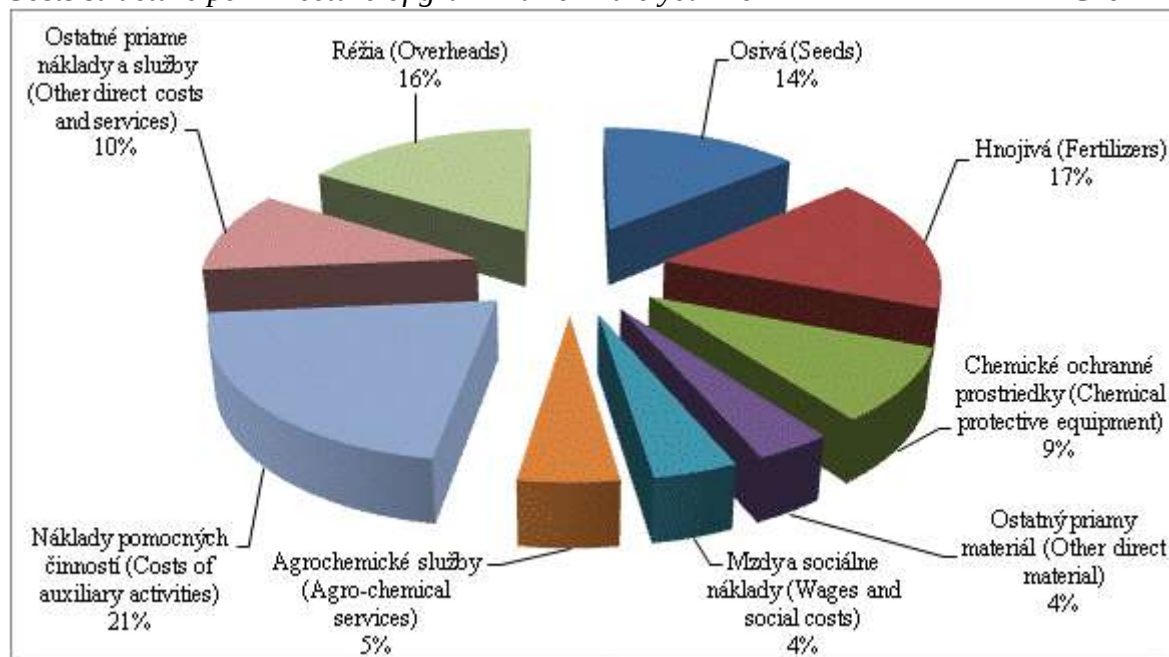
1/ indicator, 2/ own costs in Eur per 1 hectare, 3/ total direct material costs, 4/ thereof: total seeds, 5/ total fertilisers, 6/ chemical protective equipment, 7/ other direct costs and services, 8/ wage and social costs, 9/ depreciation of tangible investment fixed assets, 10/ costs of auxiliary activities, 11/ total overheads, 12/ total own costs, 13/ yield per hectare (in tons), 14/ own costs in Eur per 1 tonne, 15/ number of enterprises, 16/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Výrazný medziročný nárast úrody (61 %) a vyššie vynaložené náklady na hektár kukurice priaznivo ovplyvnili jednotkové náklady. V roku 2014 respondenti vyrobili 1 tonu kukurice na zrno za 120 €, čo bol o 60 € nižší náklad ako v predchádzajúcom roku. Najlacnejšia bola výroba kukurice na zrno v roku 2011 (117 €/t) a najdrahšia bola v roku 2013 (181 €/t). V porovnaní s rokom 2010 v ostatnom hodnotenom roku vyrábali respondenti kukuricu na zrno o 13 % lacnejšie.

Štruktúra nákladov na 1 hektár kukurice na zrno v roku 2014

Costs structure per 1 hectare of grain maize in the year 2014

Graf 12



Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty

Source: Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2014, National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economics, own calculations

Ceny a rentabilita

Priemerná realizačná cena kukurice na zrno bola najpriaznivejšia v roku 2012, kedy po medziročnom zvýšení o 17 % dosahovala 199 € za tonu. V roku 2013 začala cena kukurice klesať a v ostatnom hodnotenom roku predávali respondenti tonu kukurice na zrno iba za 134 €. V porovnaní s rokom 2010 podľa údajov vybranej vzorky poľnohospodárskych podnikov klesla priemerná realizačná cena kukurice na zrno o 13 %.

Napriek medziročnému poklesu priemernej realizačnej ceny kukurice, bola kukurica na zrno v roku 2014 v plusových číslach. Po stratovom roku 2013, kedy jednotkové náklady cenu prevyšovali o 17 € ovplyvnil efektivitu výroby kukurice výrazný medziročný pokles nákladov na tonu (33 %). Jednotkové náklady, tak ako aj priemernú realizačnú cenu v roku 2014 ovplyvnila rekordná úroda (9 t/ha), aká nebola dosahovaná v žiadnom z predchádzajúcich piatich hodnotených rokov. Pestovanie kukurice bolo pre respondentov vybraného súboru najefektívnejšie v rokoch 2011 a 2012, kedy sa zisky na tone kukurice pohybovali v rozmedzí 46 – 53 € a rentabilita výroby bez dotačných stimulov sa pohybovala medzi 30 – 45 %. Rok 2014 bol pre kukuricu tretím najpriaznivejším rokom v hodnotenom období. Respondenti dosahovali v ostatnom hodnotenom roku bez započítania podpory v priemere zisk 13 €/t a rentabilitu 11 %. Pre kukuricu na zrno bol stratovým rok 2013, kedy mali respondenti stratu na tone kukurice takmer rovnaké 17 €. V roku 2013 napriek priaznivej realizačnej cene, ktorá takmer dosahovala úroveň ceny z roku 2011, bola kukurica stratová najmä vplyvom vysokých nákladov. Vysoké jednotkové náklady na kukuricu v roku 2013 ovplyvnila nižšia úroda (6 t/ha), spôsobená nedostatkom zrážok počas vegetácie. Vývoj

nákladov, zisku a rentability kukurice na zrno v hodnotenom období prezentuje tabuľka 9 a graf 13.

Vývoj nákladov, zisku a rentability kukurice na zrno v časovom rade 2010 – 2014
Costs, profit or loss and profitability development of grain maize in time line 2010-2014

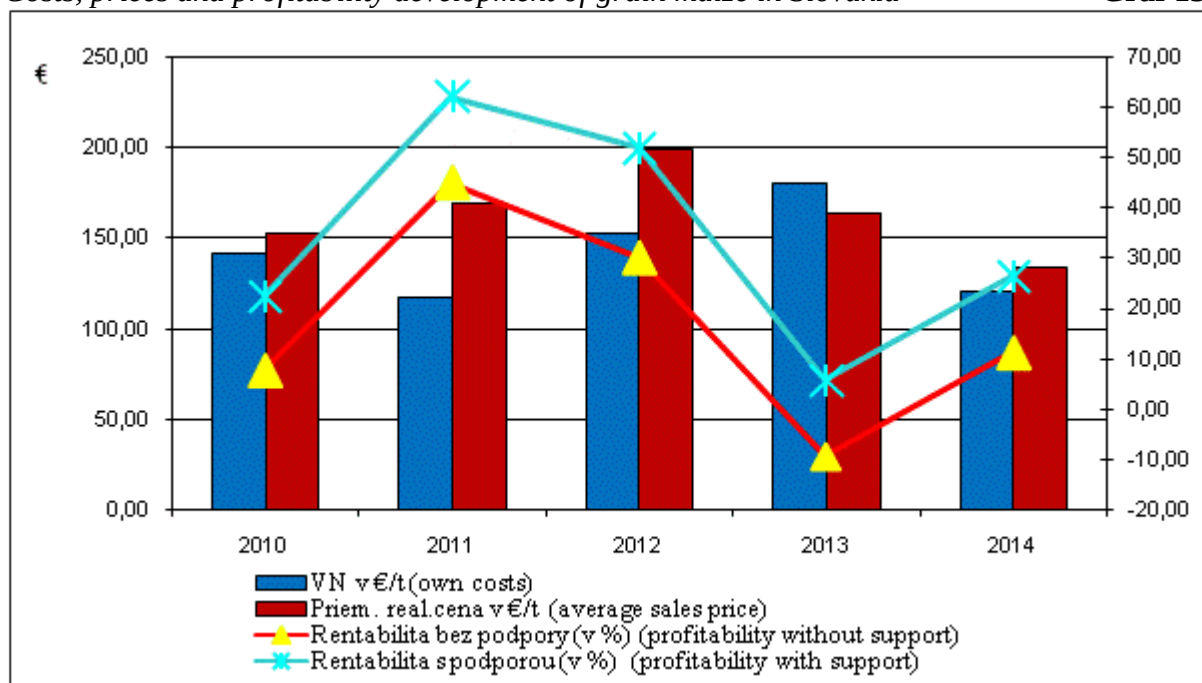
Tab. 9

Roky ¹	Úroda v t.ha ⁻¹ ²	Náklady v €·ha ⁻¹ ³	Náklady v €·t ⁻¹ ⁴	Priem. real. cena v €·t ⁻¹ ⁵	Zisk - strata v €·t ⁻¹ ⁶	Rent. bez podp. (v %) ⁷	Rent.s podpor. (v %) ⁸
2010	5,50	786,66	142,02	152,96	10,94	7,70	22,60
2011	8,28	968,89	117,11	169,67	52,56	44,88	62,09
2012	6,17	944,91	153,18	199,17	45,99	30,02	51,98
2013	5,58	1 013,29	180,75	163,65	-17,10	-9,46	5,83
2014	9,00	1 083,30	120,32	133,80	13,48	11,20	26,58
Indexy 2014/2009	163,64	137,71	84,72	87,47	-	-	-

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2010, 2012 - 2014, vlastné prepočty
 1/ years, 2/ yield in tons per hectare, 3/ costs in EUR per hectare, 4/ costs in EUR per tonne, 5/ average sale price in EUR per tonne, 6/ profit-loss in EUR per tonne, 7/ profitability without support (in %), 8/ profitability with support (in %), 9/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, own calculations

Vývoj nákladov, cien a rentability vo výrobe kukurice na zrno za Slovensko
Costs, prices and profitability development of grain maize in Slovakia

Graf 13



Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2010, 2012 - 2014, vlastné prepočty
 Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011
 Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, own calculations

Záver

Výsledky analýzy ponuky a dopytu vybraných obilninárskych komodít v podmienkach Slovenska dokazujú, že na Slovensku odvetvie obilninárstva poskytuje dostatok surovín pre potreby nášho agropotravinárskeho trhu (pre domáci potravinársky, krmivársky a energetický priemysel). Tieto komodity sa pestujú vo všetkých výrobných oblastiach Slovenska, nakoľko Slovensko má vhodné prírodné podmienky pre pestovanie širšieho spektra obilnín. Získané poznatky potvrdzujú, že vývoj slovenského trhu s obilninami bol v uplynulom 5-ročnom období determinovaný najmä produkciou, ktorá i napriek výkyvom počasia bola pre potreby domáceho spracovateľského priemyslu dostačujúca. Domáca spotreba obilnín na produkcii dosiahla 75,4 % (v priemere rokov 2010-14). I napriek dosahovanej intenzite výroby, ktorá nepatrí v rámci EÚ k najvyšším, niekoľko rokov po sebe dobrých úrod prinieslo pre pestovateľov problém s odbytom a pokles finančných prostriedkov. V pestovaní obilnín sme sebestační, nadprodukcia sa vyváža. Najväčší objem domácej produkcie sa umiestňuje v susedných štátoch (Poľsko, Česká republika, Rakúsko, Maďarsko).

Súčasnú situáciu na domácom trhu s obilninami ovplyvňuje dlhodobý útlm živočíšnej výroby, existujúce spracovateľské kapacity, štrukturálne zmeny v ponuke a dopyte, spotreba obilnín na obyvateľa za rok, zásoby obilia. Podľa štatistických údajov objem vyrobenej múky napriek dostatočným zdrojom klesá a dovoz napr. pšeničnej múky sa zvyšuje. Domnievame sa, že posilnením domáceho spracovania by sa mohla zvýšiť ponuka kvalitných výrobkov pre domáci, ale aj zahraničný potravinársky trh. Ďalšou možnosťou je diverzifikácia výroby, zmena odrodovej skladby, orientácia na obilniny u ktorých je predpoklad lepšieho uplatnenia nielen v domácom prostredí, ale i za hranicami krajiny ako je pšenica a sladovnícky jačmeň. Pri kukurici sa predpokladá zvýšenie dopytu z dôvodu zvyšovania spracovania na bioetanol. Výzvou sú štáty Ázie, kde vzhľadom na rastúci počet obyvateľstva a zvyšovanie reálnych príjmov je predpoklad zvyšovania dopytu po obilninách a výrobkoch z nich, čo by mohlo znamenať exportné príležitosti aj pre slovenských producentov.

Z ekonomickej analýzy pestovania obilnín vyplýva, že efektívnosť výroby rastlinných komodít vo vysokej miere ovplyvňuje okrem klimatických podmienok aj vývoj ekonomických stimulov, najmä realizačnej ceny a nákladov. Pri priaznivom vývoji priemernej realizačnej ceny, nákladov a s poskytnutou štátnou podporou dokáže výroba obilnín, ako aj ostatných poľnohospodárskych komodít, prinášať zisk aj v menej priaznivom období. V súčasnosti značná časť poľnohospodárskych podnikov preferuje z dôvodu nákladovosti rastlinnú výrobu pred živočíšnou výrobou. V rastlinnej výrobe sú to najmä obilniny, ktoré sú významným nielen tuzemským ale aj vývozným artiklom. Napriek niektorým klimatickým a ekonomickým nepriaznivým rokom sa respondentom vybraného súboru v hodnotenom päťročnom období obilniny oplátilo pestovať, pretože s pomocou dotačných stimulov aj za nepriaznivých podmienok dosahovali zisk.

Literatúra

- (1) HUDÁK, J.-ROVNÝ, P.: Zhodnotenie úrovne marketingu produkcie a spotreby obilnín v podmienkach Slovenskej republiky.
- (2) CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomická výkonnosť poľnohospodárskej výroby a jej výrobkov v rozdielnych prírodných podmienkach Slovenska. č. 180/2012, Bratislava: VÚEPP, 2012. 83 s., ISBN 978-80-8058-578-5
- (3) JAMBOROVÁ, M. Komoditné situačné a výhľadové správy Obilniny 2010-2015, NPPC-VÚEPP, ISBN 1338-483X
- (4) JAMBOROVÁ, M.: Prognóza ponuky obilia na Slovensku. In: Roľnícke noviny, č. 52/2015, 23. 12. 2015, str.7
- (5) JAMBOROVÁ, M.: Situácia na trhu so pšenitou, ktorú vieme vyrobiť, ale čo s ňou ďalej ? In: Agromagazín, č. 8/2016
- (6) JANOTOVÁ B.- BOUDNÝ J.: Medzinárodné komparace nákladu a výnosu vybraných zemľedľských komodit, Buletin ÚZEI, č. 3/2013
- (7) MATOŠKOVÁ, D.- JAMBOROVÁ, M.-GÁLIK, J.: Situácia v sektore obilnín s akcentom na ich využitie v mlynskom priemysle. Ekonomika poľnohospodárstva NPPC-VÚEPP 4/2014
- (8) POLÁČKOVÁ, J. a kol.: Metodika kalkulací nákladu a výnosu v zemľedľství, ÚZEI, Praha 2010, s.50, ISBN 978-80-86671-75-8
- (9) TRUBAČOVÁ, A.: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014 v triedení podľa výrobných oblastí, NPPC-VÚEPP, ISBN 978-80-8058-605-8
- (10) TRUBAČOVÁ, A.: Vývoj ekonomickej efektívnosti pestovania pšenice v rozdielnych prírodných podmienkach SR v rokoch 2009-2014, Agromagazín, roč. XVIII. č.2, 2016
- (11) Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2014. Bratislava, MPRV SR

Došlo: 8. 9. 2016

Kontaktná adresa

Ing. Mária JAMBOROVÁ

tel. 02 582 43 225

mail: maria.jamborova@vuepp.sk

Ing. Anna TRUBAČOVÁ

tel. 02 582 43 296

mail: anna.trubacova@vuepp.sk

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

Trenčianska 55

824 80 Bratislava

Vladimir Filipović – Vesna Popović

Situácia v produkcii a zbere liečivých rastlín v Srbskej republike

State of production and collecting of medicinal plants in the Republic of Serbia

Abstract *In relation to the period of 25 or more years ago, the sector of medicinal, aromatic and spice plants (MASP) in Serbia has been on a constant rise, developing new technologies, standards and markets. Nowadays, unfortunately, in spite of the exceptionally rich biofund of this group of plants, production, processing and export of medicinal plants are far below levels of the late 1980s. The cessation of the operation of several major public companies, together with the lack of sufficiently favorable political situation has directed some of the foreign, as well as domestic customers towards the acquisition of raw materials and products in some other markets. Therefore, to restore this sector to the place it deserves, it must act vertically and horizontally. Vertically, towards the institutions that directly or indirectly determine the state of the sector (ministries, chambers, associations, etc.). Horizontally should be acted on the participants in the production and processing.*

Key words *medicinal, aromatic and spice plants – plantation growing – collecting – quality – product*

Abstrakt V rámci obdobia pred 25 a viac rokmi, odvetvie liečivých, aromatických a korenistých rastlín (skratka MASP) v Srbsku bolo na neustálom vzostupe, rozvíjajúc nové technológie, normy a trhy. V súčasnosti žiaľ, napriek výnimočne bohatému biofondu v tejto triede rastlín, je pestovanie, spracovanie a vývoz liečivých rastlín oveľa nižšie v porovnaní s úrovňami v závere 80. rokov 20. storočia. Ukončenie prevádzky niekoľkých významných štátnych spoločností spolu s nedostatočne priaznivou politickou situáciou nasmerovalo niektorých zahraničných ako aj domácich zákazníkov ku získavaniu surovín a výrobkov na niektoré iné trhy. Z tohto dôvodu sa musí postupovať vertikálne a horizontálne, aby sa odvetvie obnovilo do stavu, ktoré si zaslúži. Vertikálne smerom k inštitúciám, ktoré priamo alebo nepriamo určujú stav odvetvia (ministerstvá, obchodné komory, zväzy a pod.). Horizontálne bude potrebné pôsobiť na účastníkov výroby a spracovania.

Kľúčové slová liečivé, aromatické a korenisté rastliny (MASP) – pestovanie na poliach - zber – kvalita – výrobok

Vo svete stúpa záujem o prírodné liečivé suroviny, investuje sa do výskumu a propagácie fytofarmácií (rastlín ošisťujúcich životné prostredie). Boli zavedené normy (GAP, GACP, ekologické a pod.), zavádza sa trvalé vzdelávanie o význame používania týchto prírodných surovín, čo sa v prvom rade vzťahuje na mladšiu populáciu. Rastúce potreby medzinárodného trhu a zahraničnej výmeny poukazujú na význam prispôbovania, t. j. transformácie pestovania liečivých rastlín. Na základe analýzy tohto odvetvia v Srbskej republike je možné

usudzovať, že existuje zopár výrobcov, ktorí ponúkajú dostatočné exportné množstvá a kvalitu liečivých rastlín. Srbsko stratilo dominantné postavenie vo vývoze liečivých rastlín v posledných rokoch. Podľa Ignjatijeviča (2010) sa z hľadiska hodnoty vývozu v roku 2008 nachádzalo na 31. mieste vo svete. Začiatkom 90. rokov 20. storočia bolo Srbsko najväčším exportérom liečivých a aromatických rastlín do krajín Európskej únie. Za uplynulých dvadsať rokov bolo vytlačené zo získanej pozície Bulharskom, Poľskom a Maďarskom ako aj Čínou a Indiou. Nanešťastie zvyčajne Srbsko exportuje suroviny zahraničným nákupcom a len v menšine prípadov vyváža poloprodukty alebo výrobky s vyššou úrovňou spracovania – výťažky, éterické oleje a fytoextrakty. Na svetovom trhu liečivých a aromatických rastlín prevládajú európske spoločnosti, najmä nemecké. Najväčším koncernom v Európe, ktorý sa zaoberá rastlinnými surovinami je Martin Bauer Group – holdingová spoločnosť s pobočkami v 50 krajinách na piatich kontinentoch, s ročným obrátom 350 mil. EUR a skladovacou kapacitou na približne 40 tis. ton. Ďalšími vedúcimi spoločnosťami sú nemecká Madaus Group s ročným obrátom 330 mil. EUR a talianska Indena s obrátom 170 mil. EUR (Pavlović – Kostić-Nikolić, 2006). Talianska firma získava výťažok asi z 10 tis. ton rastlín ročne.

Významnú úlohu v obchode s liečivými a aromatickými rastlinami si zachováva nemecká spoločnosť Dr. Willmar Schwabe Arzneimittel s ročným obrátom vyše 400 mil. EUR, z čoho vyše 300 mil. EUR pochádza z prípravkov na ochranu rastlín. V Nemecku pôsobí asi 20 významných veľkopredajcov a 7 zástupcov na predaj liečivých a aromatických rastlín a výrobkov z nich. Niektorí nemeckí výrobcovia spracovávajú ročne okolo 100 ton liečivých a aromatických bylín s ekologickým osvedčením.

Takmer 40 ročnú históriu má francúzska spoločnosť l'Herbier du Diois, ktorá spracúva 350 sušených bylín od 750 drobných pestovateľov a dosahuje ročný obrát 5 mil. EUR. Francúzsky výrobca prírodných prísad Naturex Group dosiahol v segmente výživy a zdravia v roku 2015 tržby 124 mil. EUR.

V minulosti veľký počet firiem zo Slovinska, Chorvátska a Macedónska nakupoval liečivé suroviny z územia Srbska. Nanešťastie už nezískavajú suroviny z oblastí Srbska, čo ovplyvnilo zapojenie srbského priemyslu, ktorý bol do značnej miery zničený. Za uplynulých dvadsať rokov sa na srbskom trhu objavilo niekoľko prevažne rodinných podnikov, ktoré zvýšili produktivitu a konkurencieschopnosť na domácom trhu a na zahraničných trhoch (Turudija-Živanović et al., 2010).

Metodický postup

Pre analýze stavu produkcie, pestovania a zberu liečivých a aromatických rastlín sme čerpali najmä z domácich mediálnych informačných zdrojov a z informácií Inštitútu pre výskum liečivých rastlín „Dr Josifa Pančiča“. Pri analyzovaní situácie v oblasti zahraničného obchodu, vývoja exportu, importu a veľkoobchodných cien vybraných liečivých a aromatických rastlín sme využili dostupné informácie z Obchodnej a priemyselnej komory Srbskej republiky.

Vlastná práca

Podľa odborníkov existuje v Srbsku veľa lokalít na pestovanie liečivých a aromatických rastlín s potrebnou pôdou, vodnými zdrojmi a priaznivými klimatickými podmienkami. Najväčší význam zrodený z bohatého genofondu majú ekonomické druhy ako harmanček, mäta pieporná, šalvia, ľubovník bodkovaný, rebríček obyčajný, pamajorán obyčajný, medvedica lekárska, valeriána, skorocel, prvosienka, ibiš lekárske atď. Podľa údajov poslednej mnohozväzkovej štúdie o liečivých rastlinách „Stratégia ochrany liečivých rastlín v Srbskej republike“ obsahuje flóra Srbska asi 700 druhov liečivých a aromatických rastlín, s približne 280 sa obchoduje (Amidžić et al., 1999).

Potreby srbského trhu po liečivých surovinách sa v skutočnosti prevažne zabezpečujú prostredníctvom zberu: 90 % rastlín, s ktorými sa obchoduje, pochádza z prírody. V uplynulých desiatich – pätnástich rokoch sa pestovateľské plochy pohybovali od veľmi výrazných po symbolické. Podľa údajov srbskej Obchodnej a priemyselnej komory v roku 2012 predstavovala výmera liečivých a aromatických rastlín 1 337 ha a v roku 2011 bola 1 419 ha.

Pestovanie a spracovanie liečivých rastlín je špecifické a na druhej strane má značne spoločné znaky s pestovaním tabaku, zeleniny, ovocia a kvetín. Technologická úroveň produkcie liečivých rastlín je v niektorých oblastiach na vysokej úrovni, kým v iných je veľa neznámeho čo sa týka technológie pestovania a zberu spolu s nízkou úrovňou zaškolenia pestovateľov a zberačov.

Podstatne väčšie príležitosti pre pestovanie

Prírodné podmienky niektorých oblastí Srbska z hľadiska klímy a pôdy sú veľmi priaznivé pre pestovanie liečivých a aromatických rastlín. Technológia ich pestovania bola čiastočne vyvinutá a daná k dispozícii budúcim pestovateľom a inými slovami: je možné zabezpečiť bohatú surovinovú základňu z hľadiska rozmanitosti druhov a množstva.

So založením úrody liečivých a aromatických rastlín sú spojené ťažkosti: ochrana proti burinám, ochoreniam a škodcom, správne načasovanie zberu, postup a čas sušenia, nedostatok zdrojov na zakúpenie mechanizácie. Jediný spôsob pokroku a pre eliminovanie týchto ťažkostí je najdôležitejšia spolupráca všetkých zainteresovaných. Osobitne dôležité je zavedenie medzinárodných noriem kvality, rozmnožovanie osív, produkcia v pestovateľských škôlkach, špecializácia zamestnancov, zintenzívnenie výskumu, modernizácia spracovateľských kapacít.

Rast produkcie vyrieši nielen problém zásobovania domáceho farmaceutického priemyslu, ale tiež zahraničných importérov nevyhnutnými množstvami surovín udržateľnej kvality. Jednou z ciest znižovania tlaku na využívanie divoko rastúcich rastlín je ich šľachtenie a pestovanie na poliach, ktoré výrazne znižuje nekontrolovaný zber a predchádza sa ním vyhynutiu druhov. Musí sa však vziať do úvahy, že nie všetky druhy liečivých rastlín je možné pestovať na poliach a niektoré druhy dozrievajú niekoľko rokov, než sú vhodné na zber.

Ako a čo pestovať a zberať?

Z dôvodu obmedzeného dopytu po surovinách pôvodných rastlín a súlade ponuky a dopytu sa musia napláňovať pestovateľské plochy a produkcia musí byť založená na informovanom zákazníkovi. Poradenská služba Inštitútu pre výskum liečivých rastlín „Dr Josifa Pančiča“ odporúča začiatočníkom pestovať jednu alebo viac odrôd na menších výmerách.

V dlhodobom období bol značný dopyt po nechtíku a cena za kilogram sa v roku 2013 pohybovala v pásme 500 – 700 srbských dinárov za jeden kilogram (4,39 – 6,14 EUR/kg). Z jedného hektára je možné získať asi 500 kg sušeného nechtíku, čiže jeho pestovanie bolo mimoriadne zaujímavé. Zber však vyžaduje veľký podiel ľudskej práce, čo zdražuje produkciu. Priemerné ceny strojných zariadení na zber sa pohybuje 10 – 15 000 EUR. Za kilogram semien harmančeka sa v roku 2013 cena pohybovala od 2 000 do 11 000 srbských dinárov (17,54 – 96,49 EUR/kg) pričom výnosnosť bola 400 – 500 kg z hektára. Nákupná cena závisí od kvality kvetu a obsahu éterického oleja. Zachovanie kvality priamo závisí na prvotnom spracovaní v období od zberu, sušení, balení a uskladnení. Sušené časti rastlín sa balia do rôznych typov baliaceho materiálu: do škatúl, vriec, vrecúšok, ktoré sú vyrobené z buničiny, juty, plastu, dreva, skla alebo kovu. Zabalené rastliny sa skladujú v suchých, čistých a vetraných skladoch na drevených policiach alebo paletách zabezpečených pred hlodavcami a hmyzom. Rastliny s vonnými prvkami musia byť skladované oddelene, aby sa predišlo premiešaniu vôní.

Pri rodinných farmách, aby sa predišlo možným stratám, je najlepšie pestovať jeden druh liečivej rastliny na ploche 4 – 8 ha. Vhodné je pestovať ohrozené druhy liečivých rastlín v ich prirodzenom prírodnom prostredí. Aby boli pestovateľ aj kupujúci spokojní s výslednou surovinou musia byť splnené niektoré podmienky (čas siatia, odstraňovanie buriny ...).

Zber liečivých rastlín

V mnohých oblastiach Srbska sú tiež dobré prírodné možnosti pre zber liečivých rastlín, ale v plnej miere sa nevyužívajú. Výdatný zber vo väčšej miere sa realizuje na juhovýchode a vo východných častiach krajiny. Nákupcovia kupujú aj liečivé ovocie. Podľa Katić et al. (2006) pri nákupe nazbieraných chránených druhov liečivých alebo aromatických rastlín je právnická osoba povinná vystaviť nákupný kupón a oddelene uchovávať záznamy o nákupe (nakúpený druh, množstvo, cenu, údaje o zberačovi, území zberu).

Priemerná ročná kvóta pre zber borievok, černíc a čučoriedok predstavuje po 2 000 ton, pre šípkovú ružu 5 000 ton a pre lesné jahody 150 ton. Inštitút pre výskum liečivých rastlín „Dr Josifa Pančiča“ odhaduje, že existuje okolo 4 tisíc organizovaných domácností zberačov, ktorí aktívne zbierajú rôzne časti liečivých rastlín v sezóne od apríla do októbra daného roku. Zber liečivých a aromatických rastlín je sezónne zamestnanie a nemôže poskytnúť ekonomické prežitie pre veľký počet rodinných príslušníkov. Počas letnej sezóny môže zberač zarobiť 1 500 – 3 500 EUR.

Ekologické liečivé, aromatické a korenisté rastliny

Jedným z možných smerov rozvoja srbského poľnohospodárstva je ekologická produkcia, ktorá je z roka na rok prítomnejšia. Najdôležitejšie pre prax sú ekologicky atestované suroviny získavané od zberačov ale čoraz viac aj pestovaním na pozemkoch. Značný podiel prináleží rastlinám, ktorých spracovanie a účel použitia sú rozdielne. Zavedenie pestovania ekologických certifikovaných liečivých rastlín sa navyše environmentálnej, verejnej a sociálnej funkcii odráža v predajnej cene. V porovnaní s tradične pestovanými rastlinami sú ceny ekologických produktov v priemere o 20 – 30 % vyššie, hoci existujú veľké odchýlky v závislosti od ponuky a dopytu. V niektorých prípadoch, ak dopyt prevyšuje ponuku, môže byť cena aj o 100 % vyššia než tradične pestovaná surovina.

Dopyt po týchto rastlinách, pestovaných a regulovaných v suchých podmienkach, v posledných pätnástich rokoch stále stúpa. Obzvlášť treba zdôrazniť, že najväčší dopyt je po čerstvých ekologicky pestovaných korenistých rastlinách: petržlen záhradný, bazalka, koriander, materina dúška, tymián (Filipović et al., 2010).

Veľkoobchodné ceny ekologických liečivých, aromatických a korenistých rastlín v Nemecku

Wholesale prices for organic MASP in Germany

Tab. 1

Produkt	Cena tradičného výrobku (EUR/kg)	Cena ekologického výrobku (EUR/kg)	Zvýšenie (%)
listy prhľavy	3,60	5,20	44,4
koreň ibiš lekársky	9,30	10,00	7,5
nadzemná časť ľubovník bodkovaný	5,20	5,70	9,6
lipový kvet	5,20	11,00	111,5
nadzemná časť rebríček obyčajný	3,90	4,10	5,10
nadzemná časť materina dúška	5,20	6,70	28,8
nadzemná časť saturejka horská	4,10	8,00	95,1
listy skorocel kopijovitý	4,10	6,20	51,2
vňať palina pravá	3,10	3,90	25,8
listy breza previsnutá	3,60	4,70	30,6
koreň valeriána lekársky	5,20	9,00	73,1
ruža šíповá	1,10	1,60	45,5

Zdroj: Alfred Galke GmbH, Germany cited in Stepanović and Radanović, 2011

Lídrami v ekologickej produkcii týchto rastlín v rámci EÚ sú Španielsko a Taliansko. Španielski odborníci navrhli, aby celá srbská produkcia liečivých, aromatických a korenistých rastlín bola premenená na ekologickú a výrazne sa zvýšili pestovateľské výmery. Talianski experti odhadujú, že ekologická produkcia (predovšetkým liečivých rastlín) by mohla byť v Srbsku umiestnená na ploche približne 300 tis. ha.

Pre zabezpečenie pravej kvality liečivých rastlín je nevyhnutné zabezpečiť aby pestovanie a zber prebiehal v súlade s Pravidlami dobrých poľnohospodárskych a zberových postupov (GACP). Následné prvé spracovanie liečivých rastlín sa musí realizovať najviac optimálnym spôsobom použitím typizovaného vybavenia a nevyhnutných pracovných postupov, ktoré sú predpísané pre systém ekologického pestovania. Zásady ekologického poľnohospodárstva sa dajú v Srbsku uplatniť najmä vo vysokohorských oblastiach, ktoré sú na jednej strane akceptovateľné z environmentálneho hľadiska pre takýto typ hospodárenia a na druhej strane sú prirodzeným prírodným výskytom liečivých a aromatických druhov rastlín.

Export a import liečivých, aromatických a korenistých rastlín

Zahraničná obchodná výmena s liečivými, aromatickými a korenistými rastlinami Srbskej republiky sa podľa Dajića (2011) v roku 2010 realizovala v celkovej hodnote 24,3 mil. USD, z toho 19,8 mil. USD tvoril export a 5,3 mil. USD predstavoval dovoz. V roku 2011 podľa údajov Obchodnej a priemyselnej komory Srbskej republiky zahraničná obchodná výmena s liečivými, aromatickými a korenistými rastlinami dosiahla 25,7 mil. USD v kvantitatívnom množstve 6 500 ton. Z tohto množstva sa 5 000 ton exportovalo v hodnote 19,8 mil. USD a importovalo 1 500 ton v hodnote 5,9 mil. USD. Podľa rovnakého zdroja údajov celková zahraničná obchodná výmena s liečivými, aromatickými a korenistými rastlinami dosiahla 22,9 mil. USD. Z toho hodnota exportu tvorila 15,2 mil. USD a hodnota importu 7,7 mil. USD, čo ukazuje na zníženie vývozu a naopak zvýšenie dovozu liečivých, aromatických a korenistých rastlín na srbský trh. Najväčší podiel exportu (51 %) smeroval do krajín EÚ v hodnote 7,7 mil. USD a potom do krajín východnej Európy (44 %) v exportnej hodnote 6,7 mil. USD. Najväčší objem dovozu (62 %) v celkovej hodnote 4,8 mil. USD pripadol na skupinu korenistých a aromatických látok a potom 29 % podiel (v hodnote 2,2 mil. USD) na dovoz liečivých rastlín.

EÚ predstavuje jeden z najväčších trhov vo svete pre obchod s liečivými a aromatickými rastlinami s ročným importom okolo 120 tis. ton v hodnote asi 200 mil. USD (na základe veľkoobchodných cien sušenej suroviny). V posledných rokoch sa ročný rast importu pohybuje v priemere od 5 do 10 %. Najväčším dovozcom s približne 38 % podielom na trhu s množstvom vyše 45 tis. ton/rok je Nemecko. Francúzsko má 17 % a Taliansko 9 % podiel na dovoze. EÚ je súčasne najväčším svetovým vývozcom liečivých a aromatických rastlín a len Nemecko ročne exportuje týchto druhov rastlín okolo 15 tis. ton. EÚ je takisto významným svetovým pestovateľom liečivých a aromatických rastlín, ktoré sa pestujú na výmere vyše 62 tis. ha. Francúzsko pestuje tieto rastliny na ploche približne 25 tis. ha a Španielsko na 19 tis. ha.

Záver

Hoci má Srbská republika priaznivé poľnohospodárske a ekologické podmienky ako aj určité skúsenosti s pestovaním a zberom liečivých, aromatických a korenistých rastlín, zhoršila si postavenie v regióne z pozície exportujúcej krajiny do štádia, v ktorom sa len symbolicky zapája do tohto odvetvia. Na zlepšenie tohto stavu žiaľ štát doposiaľ neposkytuje veľké prostriedky na podporenie produkcie a spracovania surovín z liečivých rastlín, takže existujúce a uvažujúce zainteresované subjekty sú odkázaní sami na seba. V porovnaní so Srbskom, kde rastie veľký počet druhov liečivých a aromatických rastlín (približne 3 600), využíva Nemecko fytoterapiu 500 krát viac hoci má oveľa menší počet takýchto rastlín. Rozšírenie a zvýšenie produkcie surovín z liečivých a aromatických rastlín a hotových výrobkov z nich môže predstavovať potenciálne významnú príležitosť rozvoja pre pokrok a prosperitu veľkého počtu ekonomických a environmentálnych faktorov.

Literatúra

- [1] AMIDŽIĆ, L., DRAŽIĆ, S., KOSTIĆ, M., MAKSIMOVIĆ, S., MANDIĆ, R., MENKOVIĆ, N., PANJKOVIĆ, B., POPOV, V., RADANOVIĆ, D., ROKI, D., SEKULOVIĆ, D., STEPANOVIĆ, B., TASIĆ, S. (1999). Strategija zaštite lekovitog bilja u Srbiji. Ministarstvo zaštite životne sredine Republike Srbije i Institut za proučavanje lekovitog bilja „Dr JosifPančić“, Beograd.
- [2] DAJIC STEVANOVIĆ, Z. (2011). Herbal sector of Serbia: General Overview Serbia, 12th March 2014
- [3] FILIPOVIĆ, V., GLAMOČLIJA, D., RADIVOJEVIĆ, S., JAČIMOVIĆ, G. (2010): The demand for fresh spice herbs in the world and in Serbia. 6th Conference on Medicinal and Aromatic Plants of Southeast European Countries, The Association for Medicinal and Aromatic Plants of Southeast European Countries (AMAPSEEC), Antalya, Turkey. 18 – 22 April 2010, Book of Abstracts, 120
- [4] IGNJATIJEVIĆ, S. (2010). Economic aspects of production and exportation of medicinal and aromatic herbs. Zbornik radova (Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment), 3(4), 65-79
- [5] KATIĆ, B., SAVIĆ, M., MIJAJLOVIĆ, N. (2006). Mogućnosti plasmana šumskih plodova, lekovitog i aromatičnog bilja. Ekonomika poljoprivrede, 53(3), 767-783
- [6] PAVLOVIĆ, V., KOSTIĆ-NIKOLIĆ, S. (2006). Uticaj vlasničke structure na efikasnost preduzeća za gajenje i preradu lekovitog i aromatičnog bilja. Ekonomika poljoprivrede, 53(2), 461-475
- [7] TURUDIJA-ŽIVANOVIĆ, S., MARKOVIĆ, T., ŽIVANOVIĆ, T. (2010). Potentials of mountainous region of Serbia for MAP [medicinal and aromatic plants] sector development. International scientific meeting: Multifunctional agriculture and rural development (V) – regional specificities. Editors: Milan Milanović et al. The Institute of Agricultural Economics Belgrade. BanjaVrujci, Serbia, 2-3 December 2010. Economics of agriculture, Special issue – 2. ISBN 0352-34-62, UDK 633.88:631.111 (23.01), Vol. LVII, SI-2 (1-372), 2010. Belgrade, Book of Proceedings, 204 – 210.

Došlo 21. 7. 2016

Kontaktná adresa

Vladimir FILIPOVIĆ, PhD.

Institute for Medical Plants Research „Dr Josif Pančič“, Tadeuša Košćuška 1, 110 00
Belgrade, Serbia

tel.: +381 (0)13 377 855

e-mail: vfilipovic@mocbilja.rs

Vesna Popović, PhD.

Institute of Agricultural Economics, Volgina 15, 110 60 Belgrade, Serbia

tel.: +381 (0)11 297 2854

Odbor ekonomiky a manažmentu SAPV predstavil plán činnosti do roku 2020*Department of Economics and Management of the Slovak Academy of Agricultural Sciences introduced Activities Plan up to 2020*

Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied (SAPV) je učenou spoločnosťou, ktorú tvorí zbor členov – vedeckých a odborných pracovníkov v oblasti poľnohospodárstva, výživy, potravinárstva, veterinárskeho lekárstva, lesníctva, vodného hospodárstva, tvorby a ochrany poľnohospodárskej a lesníckej krajiny a rozvoja vidieka, pričom ekonomiku agropotravinárskeho sektora zastrešuje Odbor ekonomiky a manažmentu (OEM), ktorého činnosť je okrem personálnych a organizačných záležitostí zameraná hlavne na vedecko-výskumnú, vzdelávaciu a poradenskú činnosť a tiež na spoluprácu s ústrednou štátnou správou a podnikateľskými subjektmi.

V rámci **vedecko-výskumnej činnosti** sa členovia odboru aktívne zúčastňujú riešení výskumných projektov na univerzitných a vedecko-výskumných pracoviskách. Tematické zameranie výskumných projektov je v súlade s výskumnými zámermi a prioritami výskumných pracovísk a Koncepciou agrárneho ekonomického výskumu SAPV do roku 2020.

OEM rozvíja aj **medzinárodnú vedecko-výskumnú spoluprácu**. Vychádzajúc z vytvorených univerzitných a vedecko-výskumných konzorcií sa rozšírila spolupráca s ČZU v Prahe, IME v Litoměřicih, ALMAMER univerzitou vo Varšave, WSI-E v Rzeszowie, USI v Gödöllő, Stavropoľskou štátnou poľnohospodárskou univerzitou, Volínskym inštitútom ekonómie a manažmentu v Lutsku, Bieloruskou štátnou poľnohospodárskou univerzitou v Minsku, Mukačevskou štátnou univerzitou, Žilinskou univerzitou v Žiline, VŠEMVS v Bratislave, SPU v Nitre a VÚEPP-NPPC v Bratislave. Výsledkom uvedenej kooperácie je projekt medzinárodnej vedecko-výskumnej spolupráce „Rozvoj euroregiónu Karpaty, Tatry a Beskydy“, z ktorého sa v hodnotenom období realizovalo monotematické číslo vedeckého časopisu Verejná správa a regionálny rozvoj v Bratislave a v procese realizácie je monotematické číslo vedeckého časopisu Mukačevskej štátnej univerzity. Okrem toho Odbor ekonomiky a manažmentu pripravuje spolu s ďalšími usporiadateľmi Medzinárodnú vedeckú konferenciu k ekonomickej diferenciacii malého a stredného podnikania v krajinách V-4 v novembri 2016 v Bratislave.

V rámci **vzdelávacej a poradenskej činnosti** OEM participuje na zvyšovaní kvalifikačnej úrovne vybraných skupín manažérov. Prostredníctvom Inštitútu manažérskej ekonómie v Litoměřicih, ktorého činnosť garantuje na základe Memoranda o spolupráci Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied sa uskutočnil ročný kurz másterského štúdia MBA a zároveň sa otvára 4. ročník másterského štúdia pre záujemcov z podnikovo-hospodárskej praxe a verejnej správy.

Nemenej významnou oblasťou činnosti odboru je účelovo cielená **spolupráca s ústrednou štátnou správou a podnikateľskými subjektmi**. Pozitívne treba hodnotiť finančnú a materiálnu pomoc obchodných spoločností Agrorent, a.s. Nesvady, Poľnohospodár, a.s. Nové Zámky, Pekáreň, s.r.o. Sučany, Pekáreň Včela, a.s. Litovský Mikuláš, Poľnohospodárskou obchodnou spoločnosťou Volkovce a ďalšími podnikateľskými subjektmi. Odbor vypracoval Memorandum o strategickom partnerstve, ktoré je pripravené k podpisu kooperujúcimi subjektmi.

Predsedsníctvo odboru venuje osobitnú pozornosť **členskej základni a personálnemu zabezpečeniu úloh**. V súčasnosti má odbor 69 členov. Z uvedeného počtu je 14 riadnych členov (ktorí sú aj členmi SAPV), 3 emeritní členovia, 11 čestných členov a 10 zahraničných členov. Zvyšok tvoria ostatní členovia (31).

V roku 2016 v rámci odboru prebehlo viacero organizačných zmien. Predsedsníctvo odboru bolo rozšírené na 5 funkčných pozícií s nasledovným predmetom činnosti:

- predseda odboru (Dr.h.c. prof. mpx.h.c. prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD.,MBA) - organizácia a riadenie odboru, personálna práca a medzinárodná spolupráca,
- podpredseda odboru (Ing. Janka Beresecká, PhD.) - vedecko-výskumná a publikačná činnosť, metodické vedenie sekcie mladých vedeckých pracovníkov a súťaže MVP,
- podpredseda odboru (Ing. Dagmar Matošková, PhD.) - výskumné a vzdelávacie programy, poradenská a expertízna činnosť a styk s verejnosťou,
- člen výboru (doc. Ing. Peter Serenčes, PhD.) - spolupráca so štátnou správou a výskumnými agentúrami, NARMSP a podnikateľskými subjektmi, zastupovanie odboru v Predsedsníctve SAPV a prenos informácií,
- tajomník (Ing. Jozef Gálik, PhD.) - zabezpečovanie úloh, vedenie písomnej agendy a prenos informácií, hospodárska činnosť.

Ďalšími funkcionármi odboru sa stali vedúci regionálnych sekcií a pracovných skupín na univerzitných a vedecko-výskumných pracoviskách:

- vedúci 1. regionálnej sekcie (Ing. Alena Andrejovská, PhD.) - organizačná a riadiaca činnosť, zabezpečovanie úloh a plánu práce sekcie vo východoslovenskom regióne,
- vedúci 2.regionálnej sekcie (prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD.) - organizačná a riadiaca činnosť, zabezpečovanie úloh a plánu práce sekcie v stredoslovenskom regióne,
- vedúci Sekcie mladých vedeckých pracovníkov (Ing. Michal Levický, PhD.) - organizácia a riadenie sekcie.
- vedúci pracovných skupín (Ing. Eva Balážová, PhD., prof. Ing. Iveta Ubrežiová, CSc., prof. Ing. Ľuboslav Szabo, CSc., prof. h.c. doc. Ing. Monika Hudáková, PhD., MBA, prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD., Ing. Alena Andrejovská, PhD., doc. Ing. Dr. Mgr. Ladislav Mura, PhD., Ing. Dagmar Matošková, PhD.)

Popri personálnych otázkach Predsedníctvo odboru v roku 2016

- prerokovalo a odporučilo doplniť pracovnú verziu organizačného poriadku SAPV a doplnenia boli Predsedníctvom akadémie akceptované a schválené 48. valným zhromaždením ako súčasť organizačno-pracovnej normy,
- zabezpečilo účasť 5 mladých vedeckých pracovníkov v súťaži o najlepšiu vedeckú prácu roka,
- realizovalo návrhy a pripomienky k tematickému plánu vedeckých rozpráv SAPV, návrhy na členov rád grantových agentúr a vedeckých rád vedeckých časopisov,
- realizovalo ďalšie úlohy, ktoré boli spojené s činnosťou SAPV.

V nadväznosti na koncepciu agrárneho výskumu do roku 2020, plán hlavných úloh predsedníctva SAPV a na ciele a hlavné úlohy OEM v rokoch 2011 – 2015, v súlade s koncepciou rozvoja agropotravinárskej výroby na Slovensku do roku 2020, sa OEM do roku 2020 bude naďalej zameriavať hlavne na vedecko-výskumnú, edičnú, publikačnú, expertíznu, poradenskú a edukačnú činnosť, rozšíri spoluprácu s podnikateľskými subjektmi a miestnymi samosprávami, medzinárodnú vedecko-výskumnú spoluprácu s univerzitnými a vedecko-výskumnými pracoviskami v krajinách strednej a východnej Európy a budovanie svojej členskej základne. Vychádzajúc z uvedeného sa OEM okrem iného konkrétne zameria na:

- zaktivizovanie činnosti všetkých členov odboru vo vedeckej spoločnosti, pri tvorbe a predkladaní výskumných projektov a vo vedecko-výskumnej činnosti na základných pracoviskách,
- rozšírenie spolupráce s univerzitnými a vedecko-výskumnými pracoviskami vo vedecko-výskumnej a aplikačnej činnosti,
- rozšírenie medzinárodnej vedeckej spolupráce so zameraním sa na riešenie ekonomickej a sociálnej diferenciacie podnikateľských subjektov, ekonomickej, potravinovej a energetickej bezpečnosti podnikov na regionálnej a národnej úrovni, na cezhraničnú spoluprácu krajín V-4 a na podporu inovačných a integračných procesov a globalizačných tendencií v európskom priestore,
- orientáciu vedecko-výskumnej činnosti na aktuálne problémy agrárnej ekonomiky a na faktory ekonomickej diferenciacie agropotravinárskych subjektov. V tejto súvislosti sa zameria na prípravu projektov grantových agentúr VEGA, KEGA, APVV a ďalších agentúr na riešenie výskumných zámerov a priorít agrárneho ekonomického výskumu SAPV do roku 2020,
- upriamanie pozornosti na mladých vedeckých pracovníkov v ich náročnej profesijnej a vedecko-výskumnej činnosti,
- zabezpečenie materiálnej, finančnej a personálnej pomoci na medzinárodnú vedecko-výskumnú spoluprácu, na edičnú a publikačnú činnosť a na realizáciu členov odboru v poradenskej a expertíznej činnosti,

- v zmysle Memoranda o spolupráci a vzájomnej pomoci medzi SAPV a Inštitútom manažérskej ekonómie v Litoměřiciach bude odbor garantovať masterské štúdium nových uchádzačov v krajinách V-4,
- v neposlednom rade bude odbor plniť všetky úlohy, ktoré vyplynú z plánu práce Predsedníctva SAPV, priorít a hlavných úloh odboru do roku 2020.

Na realizácii uvedených úloh bude participovať Predsedníctvo odboru, pracovné sekcie, univerzitné a vedecko-výskumné pracoviská v pôsobnosti odboru¹, ktorých činnosť bude založená na Zmluve o spolupráci a vzájomnej pomoci a Memorandách o strategickom partnerstve.

Ing. Dagmar Matošková, PhD.
podpredsedkyňa OEM SAPV

¹ Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU v Nitre, Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja SPU v Nitre, Fakulta podnikového manažmentu EU v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky EU v Bratislave, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU v Žiline, Ekonomická fakulta TU v Košiciach, Ekonomická fakulta UJS v Komárne, Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva NPPC v Bratislave, Prognostický ústav SAV v Bratislave.

Informácie zo sveta*Information from Abroad*

Darina Zaimova

História bulharského družstevníckeho hnutia*History of Bulgarian co-operative movement*

V roku 2007 Bulharsko vstúpilo do EÚ. Poľnohospodárstvo je sektor ekonomiky, kde sa nachádza viacero príkladov družstevnej formy. Do 60. rokov minulého storočia bola v krajine vysoká diverzifikácia vlastníctva pôdy. Socialistické zriadenie chcelo zlikvidovať ideu súkromného vlastníctva pôdy a rozhodlo sa urobiť to etapovite. V tej dobe však bolo veľmi zložitú odobrať ľuďom niečo, čo im patrilo, pretože takmer 80 % obyvateľstva záviselo od živobytia v poľnohospodárstve a 75 % populácie žilo na pôde, ktorú obhospodarovalo. V minulosti existovalo v Bulharsku okolo 20 mil. drobných vlastníkov pozemkov, ale len približne 200 z nich disponovalo viac ako 50 hektármi pôdy. V roku 1946 vznikla právna predstava, akým spôsobom by mali fungovať družstevné podniky. Najprv sa oficiálne odobrali pozemky majiteľom, ktorí vlastnili viac ako 20 ha poľnohospodárskej pôdy, teda asi 3 500 rodinám s celkovou výmerou 300 tis. ha. Táto výmera bola prerozdelená ľuďom, ktorí buď nemali poľnohospodársku pôdu alebo vlastnili len malý kúsok. Po prerozdelení týchto pozemkov títo noví vlastníci pôdy automaticky vstupovali do novo vznikajúcich družstiev, ktoré sa potom v nasledujúcich rokoch niektoré zlučovali do väčších družstevných celkov. V roku 1957 existovalo v Bulharsku okolo 3 000 družstiev, ale o tri roky ich počet klesol na približne 900. Družstvá mali okrem výrobných činností za úlohu aj získavať ďalších vlastníkov pôdy, ale tento proces sa v roku 1960 zastavil.

V 70. rokoch 20. storočia sa družstvá transformovali na 171 agro-industriálnych komplexov. Išlo o zníženie počtu družstiev, o rozšírenie obrábanej rozlohy a zvýšenie kvalifikácie pracovníkov s novými strojmi a technológiami. Po páde socialistického režimu poľnohospodárske komplexy prestali fungovať, ale zničilo sa všetko s tým súvisiace (opustené hospodárske budovy, maštale a pod.). V prechodnom období sa malo vrátiť ľuďom asi 4 mil. pozemkov. Problémom však bolo, že predchádzajúce registrácie pozemkov boli nespoľahlivé. Viaceré pozemky boli geograficky veľmi vzdialené od bydliska vlastníkov. Od roku 1991 začal platiť nový zákon o družstvách, ktorý zahŕňa princíp kooperativizmu. Mnohí vlastníci neboli prítomní alebo aktívni pri rozhodovaní o svojich pozemkoch, pretože neboli skutočnými členmi družstiev. Od roku 2007 sa manažment výrobných organizácií musí riadiť novým zákonom, ktorý sa snaží zvýšiť konkurencieschopnosť na trhu a získať náležitú cenu za produkty. Prežitie družstevných organizácií záležalo od histórie, od ich prevádzkyschopnosti a aktívnych subjektov zostalo v súčasnej dobe len niekoľko.

POKYNY PRE AUTOROV A PÍSANIE TEXTU

Vo vedeckom periodiku „Ekonomika poľnohospodárstva“ uverejňujeme pôvodné doteraz nepublikované práce (príspevky) k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky (ekonomika odvetvia, ekonomika výrobných odvetví, podnikové riadenie, domáci a medzinárodný trh, medzinárodná ekonomická integrácia, sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka, informačné technológie).

Obsah periodika delíme na stálu rubriku Vedecké práce a výberové rubriky Prehľady a konzultácie, Informácie z vedy, Informácie zo sveta, Poradenstvo, Recenzie, Diskusia, Štatistické prehľady a Prílohy.

Príspevky zodpovedajúce profilu periodika publikujeme v slovenskom, českom alebo anglickom jazyku.

Názov príspevku musí byť krátky a výstižný. Za názvom nasleduje 10 riadkový súhrn (**abstract**) v anglickom a slovenskom jazyku. Ďalej nasleduje 4-6 kľúčových slov (**key words**) v anglickom a slovenskom jazyku, oddelených pomlčkami.

Text príspevku musí byť písaný v editore MS Word (doc; docx). Príspevky vo formáte PDF nebudú akceptované. Tabuľky, grafy a ostatné podklady (napr. obrázky a mapy) musia byť predložené oddelene od textu. Word editor musí byť použitý aj k tvorbe tabuliek, t. j. tabuľka musí byť vo Worde editovateľná. Grafy musia byť predložené v MS Excel (xls) a musia obsahovať originálne dáta. Obrázky vo formáte JPGE alebo TIF musia byť predložené vo vysokom rozlíšení (min. 300 dpi). Všetky grafy a obrázky musia byť číslované kontinuálne v poradí, v akom sú zahrnuté v texte.

Rozsah textu príspevku v rubrike „Vedecké práce“ je 10-15 normalizovaných strán, vrátane tabuliek, grafov v texte alebo prílohových tabuliek a grafov.

Literatúra a bibliografické citácie (odkazy na použitú literatúru) majú zodpovedať medzinárodnej norme ISO 690. Zoznam literatúry uvádzame za textom na konci príspevku.

Autor zodpovedá za pôvodnosť príspevku a taktiež za jeho vecnú a formálnu správnosť. Ďalej autor uvedie **kontaktnú adresu** svojho pracoviska, príp. bydliska, telefónne číslo, fax, e-mail a získané tituly. Dostáva darom 10 separátnych výtlačkov svojho príspevku. Nevyžiadané rukopisy príspevku nevraciam.

Redakcia periodika prijíma príspevky na uvedenej adrese v tiráži a vyhradzuje si právo postúpiť rukopis príspevku na lektorské posúdenie.

Redakčná rada schvaľuje publikovanie jednotlivých príspevkov na základe posúdenia ich vhodnosti pre periodikum a na základe hodnotenia lektorov v lektorských posudkoch.

Podrobné „**Pokyny pre autorov**“ sú k dispozícii priamo v redakcii na VÚEPP Bratislava.

Dokumenty, informácie a poznatky získané z vedeckého časopisu Ekonomika poľnohospodárstva je možné využívať len na študijné a vedecké účely a pre vlastnú potrebu a nie je možné ich použiť na komerčné účely. Využívanie informácií, poznatkov a údajov získaných z časopisu sa riadi všeobecne platnými zásadami vedeckého publikovania a rešpektovania autorských práv, t.j. je nevyhnutné dodržiavať zásady citovania a uvádzania použitej literatúry. Obsahy príslušných vedeckých a odborných statí sú chránené autorským

zákonom. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonávanie alebo presun príslušného dokumentu je potrebný súhlas nositeľa autorských práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu je možné použiť iba krátku časť príslušnej state alebo dokumentu vo forme citácie, len na účel jeho recenzie, jeho kritiky alebo na vyučovacie, resp. vedeckovýskumné účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom.

Redakcia

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS OF PAPERS

The scientific periodical, ***Economics of Agriculture***, publishes original papers that have not been published to date; papers are dedicated to ***the issues of agricultural economics and policy*** (sector economics, commodity economics, farm economics, domestic and international markets, international economic integration, socio-economic issues of agriculture and rural development, information technologies). The periodical comprises further sections: Scientific Papers; Information from abroad; Reviews and Consultations; Discussion, Extension service; Statistical Reviews; Book Reviews and Supplements.

The papers that reflect the profile of the periodical are published in Slovak, Czech or English languages.

The papers title will be short and accurate. An Abstract will follow after the title, 10 lines long, in English and Slovak languages. Next come 4 to 6 key words in English and Slovak languages separated by hyphens.

Text of contribution will be written in MS Word editor (.doc; docx). Contributions written in PDF format are not accepted. Tables, graphs and other impressions (for example pictures and maps) will be provided apart from text. Word editor will be used also for tables creation, i.e. all tables will be editable in Word. Graphs will be presented in MS Excel (.xls) and they will include original data. Pictures in JPGE or TIF format will be provided in high resolution (min. 300 dpi). All graphs and pictures will be numbered continually, i.e. their order will correspond with text.

In terms of the number of pages, ***the paper*** in the section Papers will contain between 10 and 15 standard pages, including tables and graphs, or supplementary exhibits and graphs. In other sections, the number of pages will vary.

References and bibliographic quotations (references to literature) will comply with ISO 690 International Standard. References are placed after the text, at the end of the paper.

The author/authoress is responsible for the original contents of his/her paper and correctness in terms of the presented facts and format. Also, the author/authoress will give his/her ***contact address*** of his/her workplace, or home address, and also telephone number, fax, and e-mail and specify his/her academic distinctions. The author/authoress will be presented with 10 copies of his/her paper. Manuscripts are not returned to authors, if not requested.

Papers are to be delivered to the address of the RIAFE ***Editorial Office***; the Editorial Office, the Editorial Office reserves the right to forward the manuscript for a reader's review.

The Editorial Board approves of the publishing of the individual papers based on the evaluation of their appropriateness for the periodical and readers' evaluations.

For detailed ***Instructions for Authors of Papers***, please contact the Editorial Office at RIAFE, Bratislava.

Documents, information and knowledge gained from the scientific journal "Economics of Agriculture" can be used only for educational and scientific purposes and for personal use and cannot be used for commercial purposes. The use of information, knowledge and data

obtained from the journal shall be governed by generally accepted principles of scientific publishing and respect for copyright, i.e. it is necessary to respect the principles of citation and references. The contents of the relevant scientific and professional articles are copyrighted. For processing, translation, adaptation, inclusion in the collective work, exposure, exercise or transfer of the document is required the consent of the copyright holder. Reserved is also the right to consent to reproduction and public dissemination of reproduction, sale or other form of transfer of ownership. Without the consent only short part of particular treatise or a document in the form of citations can be used, only for the purpose of review, criticism, or to teaching, resp. scientific research purposes. Scope of citations may not go beyond its reasonable purpose.

Editorial Office



Adresa redakcie

Editorial Office

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre

Research Institute of Agricultural and Food Economics

Trenčianska 55, 824 80 Bratislava

(Phone) ++421/2/5824 3317, 5824 3251

E-mail miroslava.morarova@vuepp.sk, Web : www.vuepp.sk

Ekonomika poľnohospodárstva

vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky

ekonomika odvetvia

sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka

ekonomika výrobných odvetví

podnikové riadenie

domáci a medzinárodný trh

medzinárodná ekonomická integrácia

informačné technológie

Economics of Agriculture

Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy

Sectoral economics

Socio-economic issues of agriculture and rural development

Commodity economics

Farm business management

Domestic and International markets

International economic integration

Information technologies